

ISSN 2413-5488
ИНДЕКС 76088

№ 4 (40) / 2022

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ

ВЫСШАЯ ШКОЛА КАЗАХСТАНА

HIGHER SCHOOL OF KAZAKHSTAN

ЖЫЛЫНА 4 РЕТ
ШЫҒАРЫЛАДЫ
ВЫПУСКАЕТСЯ
4 РАЗА В ГОД
PUBLISHED
4 TIMES A YEAR

2013 ЖЫЛДАН
БАСТАП ШЫҒАДЫ
ИЗДАЕТСЯ С 2013 г.
FOUNDED SINCE 2013

АСТАНА
АСТАНА
2022
ASTANA

DARKHAN AKHMED-ZAKI

Chair of Science Committee MSHE RK, Doctor of Technical Sciences, Professor

KARLYGASH SAKENOVA

Deputy Director of the Bologna Process and Academic Mobility Center, Candidate of Chemical Sciences

AMANTAY NURMAGAMBETOV

Adviser to the Director of the Bologna Process and Academic Mobility Center, Doctor of Science in Political Science, Professor

SERIK OMIRBAYEV

First Vice-Rector of the Astana IT University, Doctor of Economical Sciences, Professor

AIGUL ZHAKUPOVA

Vice-rector for scientific work and interaction with the region, Doctor of Philological Sciences, Professor, Sh.Ualikhanov Kokshetau University

GULNARA ZHETESOVA

First Vice-Rector, Karaganda Technical University, Doctor of Technical Sciences, Professor

BAKHYTGUL ZHETPISBAYEVA

Vice-Rector for Strategic Development, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, KarU named after E.Buketov

ZULFIYA MOVKEBAEVA

Director of the Resource Advisory Center for Inclusive Education for Universities and Preventive Suicidology, Ph.D., KazNPU named after Abay

ERKAIYM SHARIPOVA

Professor, Ph.D., Osh State University, Kyrgyz Republic

NIGINAKHON SHERMUKHAMEDOVA

Professor, Doctor of Philological Sciences, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Uzbekistan

BAIBA RAMINA

Director of the Academic Information Centre, Latvia

MATTHEW A. ROSENSTEIN

Director of the Center for Global Education and Learning, University of Illinois, PhD, USA

Chief Editor

AIDOS MUKHATAYEV

Director of the Bologna Process and Academic Mobility Center, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Executive editor

AKZHUNIS ARTYKBAY

Chief expert of the Bologna Process and Academic Mobility Center

The owner:

Bologna Process and Academic Mobility Center of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. Certificate No. 15650-Ж of November 5, 2015 on registration, rediscount of periodical printed publication and informational agencies of the Committee for Communication, Informatization and Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan (primary registration – Certificate No. 13306-Ж of January 25, 2013).

Design, layout and printing:

Public Association «Unity of the Disabled» Republic of Kazakhstan, Astana, st. Zh.Tashenova 21/4
Email: astanaks@mail.ru

The journal is published quarterly in Kazakh, Russian and English languages

* The authors are responsible for the content of the articles

THEORETICAL MATERIALS AND EMPIRICAL RESEARCH ON EDUCATIONAL POLICY IN THE HIGHER EDUCATION FIELD

- SAFURA OMAROVA, IGNA OLGA, AIDOS MUKHATAYEV.**
PROBLEMS OF THE COMPETENCE-BASED APPROACH IN STAFF' TRAINING AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT 5

- ASSEL KARIBZHANOVA, RAUSHAN ZHABAGINA.**
UPDATED EDUCATIONAL PROGRAM - THE NEED OF THE TIME 14

- EVGENIY MEDVEDKOV, ANASTASSIYA KALABINA.**
RESULTS OF ONLINE SURVEY OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF KAZAKHSTAN "ONLINE COMPETENCE OF TEACHERS" 22

INTRODUCING INNOVATIONS IN LEARNING AND TEACHING

- ASSEM MAMYRBEKOVA.**
PROMOTING CORRECT PRONUNCIATION THROUGH VIDEO MATERIALS AT THE UNIVERSITIES 27

- AIZAT MYRZAHMETOV.**
READING LITERATURE USING THE AUDIOBOOKS TECHNOLOGY AS A METHOD OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE FOR STUDENTS 35

- GANIYA ORMANOVA, ZHALGAS MUSTAFA.**
COMPUTER SIMULATION OF EXPERIMENTS IN QUANTUM PHYSICS 41

- AZHAR ZHUMAGALIKYZY, GANIYA ORMANOVA.**
USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE TEACHING OF MOLECULAR PHYSICS AT THE PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION 46

- BAYAN SARYBAYEVA, DILNURA KUNASHEVA.**
REQUIREMENTS FOR READING LITERACY TASKS 51

DIGITALIZATION OF HIGHER EDUCATION

- BALASH TUSUPKALIEV, AKMARAL JUMALINA, MAIRAMKUL ZHARLIKASINOVA.**
"STANDARDIZED PATIENT" – CLINICAL INTERACTIVE METHOD IN UNIVERSITIES 56

- Information for authors 61

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ БОЙЫНША ТЕОРИЯЛЫҚ МАТЕРИАЛДАР МЕН ЭМПИРИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР	
С.К. ОМАРОВА, О.Н. ИГНА, А.А. МҰҚАТАЕВ. ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІ ДАЙЫНДАУ ЖӘНЕ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІКТІ ДАМУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІК ТӘСІЛДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ	5
Ә.К. КАРИБЖАНОВА, Р.М. ЖАБАГИНА. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ – ЗАМАН ТАЛАБЫ	14
Е.Б. МЕДВЕДКОВ, А.А. КАЛАБИНА. ҚАЗАҚСТАН ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫ ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ «ПЕДАГОГТЕРДІҢ ОНЛАЙН ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ» ОНЛАЙН СУРЕТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ	22
ОҚУ МЕН ОҚЫТУҒА ИННОВАЦИЯЛАРДЫ ЕНГІЗУ	
Ә.С. МАМЫРБЕКОВА. ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ВИДЕОМАТЕРИАЛДАР АРҚЫЛЫ ДҰРЫС АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМУЫ	27
А.С. МЫРЗАХМЕТОВ. СТУДЕНТТЕРГЕ ШЕТ ТІЛІН ОҚУДЫҢ ӘДІСІ РЕТІНДЕ – ӘДЕБИЕТТІ АУДИОКІТАП ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНА ОҚУ	35
Г.К. ОРМАНОВА, Ж.М. МҰСТАФА. КВАНТТЫҚ ФИЗИКАДАҒЫ ЭКСПЕРИМЕНТТЕРДІ КОМПЬЮТЕРЛІК МОДЕЛЬДЕУ	41
А.Ж. ЖҰМАҒАЛИ, Г.К. ОРМАНОВА. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРНЫНДА МОЛЕКУЛАЛЫҚ ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	46
Б.Ж. САРЫБАЕВА, Д.А. ҚҰНАШЕВА. ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫ ТАПСЫРМАЛАРЫНА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР	51
ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРЛАНДЫРУ	
Б. ТУСУПКАЛИЕВ, А.К. ЖУМАЛИНА, М.Б. ЖАРЛЫКАСИНОВА. «СТАНДАРТТАЛҒАН НАУҚАС» – ЖОО-ДА КЛИНИКАЛЫҚ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІС	56
Авторлардың назарына	61

Д.Ж. АХМЕД-ЗАКИ
ҚР ҒЖБМ Ғылым комитетінің төрағасы,
профессор, т.ғ.д.

К.Ж. САКЕНОВА
Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы директорының орынбасары, х.ғ.к.

А.А. НҰРМАҒАМБЕТОВ
Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы директорының кеңесшісі, саяси ғ.д., профессор

С.М. ӨМІРБАЕВ
Astana IT University Бірінші проректоры, э.ғ.д., профессор

А.Д. ЖАКУПОВА
Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университетінің ғылыми жұмыс және облыспен өзара іс-қимыл жөніндегі проректоры, ф.ғ.д., профессор

Г.С. ЖЕТЕСОВА
Қарағанды техникалық университетінің бірінші проректоры, т.ғ.д., профессор

Б.А. ЖЕТПІСБАЕВА
Е.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті стратегиялық даму жөніндегі проректоры, п.ғ.д., профессор

З.А. МОВКЕБАЕВА
ЖОО үшін инклюзивті білім беру және Превентивті суицидология бойынша ресурстық консультативтік орталықтың директоры, п.ғ. д., Абай атындағы ҚазҰПУ

Е.Қ. ШАРИПОВА
Ош мемлекеттік университетінің профессоры, ф.ғ.д. Қырғыз Республикасы

Н.А. Шермухамедова
Мирзо Улугбек атындағы Өзбекстан Ұлттық университетінің профессоры, ф.ғ.д. Өзбекстан

БАЙБА РАМИНА
Академиялық ақпарат орталығының директоры, Рига қ. (Латвия)

МЭТТ РОЗЕНШТЕЙН
Иллинойс университетінің Ғаламдық білім және оқыту орталығының директоры, PhD (АҚШ)

Бас редактор

А.А. МҰҚАТАЕВ
Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығының директоры, п.ғ.д., доцент

Шығарушы редактор

А.Н. АРТЫҚБАЙ
Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығының бас сарапшысы

Меншік иесі:

ҚР БҒМ «Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы» ШЖҚ РМК
Журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінің Мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттіктері есепке қою туралы 2015 жылғы 5 қарашадағы №15650-Ж куәлігімен тіркелген (бастапқы есепке қою – 2013 жылғы 25 қаңтардағы № 13306-Ж Куәлігі)

Дизайн, беттеу және басып шығару:

«Мүгедектердің бірлігі» ҚБ,
Қазақстан Республикасы, Астана, көш.
Ж.Тәшенова, 21/4
Email: astanaks@mail.ru

Журнал тоқсан сайын қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде шығарылады

* Мақала мазмұнына авторлар жауапты болады

АХМЕД-ЗАКИ Д.Ж.

Председатель Комитета науки МНВО РК, д.т.н., профессор

САКЕНОВА К.Ж.

Заместитель директора Центра Болонского процесса и академической мобильности, к.х.н. **НУРМАГАМБЕТОВ А.А.**

Советник директора Центра Болонского процесса и академической мобильности, д.полит.н., профессор

ОМИРБАЕВ С.М.

Первый проректор Astana IT University, д.э.н., профессор

ЖАКУПОВА А.Д.

Проректор по научной работе и взаимодействию с регионом, д.ф.н., профессор, Кокшетауский университет им.Ш.Уалиханова

ЖЕТЕСОВА Г.С.

Первый проректор, Карагандинский технический университет, д.т.н., профессор

ЖЕТПИСБАЕВА Б.А.

Проректор по стратегическому развитию, д.п.н., профессор, КарУ им. Е.Букетова

МОВКЕБАЕВА З.А.

Директор Ресурсного консультативного центра по инклюзивному образованию для вузов и превентивной суицидологии, д.п.н., КазНПУ им. Абая

ШАРИПОВА Э.К.

Профессор, д.ф.н., Ошский государственный университет, Кыргызская Республика

ШЕРМУХАМЕДОВА Н.А.

Профессор, д.ф.н., Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека, Узбекистан

БАЙБА РАМИНА

Директор Академического информационного центра, Латвия

МЭТТ РОЗЕНШТЕЙН

Директор Центра по Глобальному образованию и обучению, Иллинойский университет, PhD, США

Главный редактор

МУХАТАЕВ А.А.

Директор Центра Болонского процесса и академической мобильности, кандидат педагогических наук, доцент

Выпускающий редактор

АРТЫҚБАЙ А.Н.

Главный эксперт Центра Болонского процесса и академической мобильности

Собственник:

РГП на ПХВ «Центр Болонского процесса и академической мобильности» МОН РК

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания и информационного агентства в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию РК № 15650-Ж от 05.11.2015 г. (первичная постановка на учет – Свидетельство № 13306-Ж от 25 января 2013 года).

Дизайн, верстка и печать:

ОО «Единство инвалидов»,

Республика Казахстан, г. Астана,

ул. Ж. Ташенова, 21/4

Email: astanaks@mail.ru

Журнал издается ежеквартально на казахском, русском и английском языках

* Ответственность за содержание статей несут авторы

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ И ЭМПИРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ВОПРОСАМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**ОМАРОВА С.К., ИГНА О.Н., МУХАТАЕВ А.А.**

ПРОБЛЕМЫ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПОДГОТОВКЕ И ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ КАДРОВ ... 5

КАРИБЖАНОВА А.К., ЖАБАГИНА Р.М.

ОБНОВЛЕННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПРОГРАММА – ПОТРЕБНОСТЬ ВРЕМЕНИ 14

МЕДВЕДКОВ Е.Б., КАЛАБИНА А.А.

РЕЗУЛЬТАТЫ ОНЛАЙН ОПРОСА ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ КАЗАХСТАНА «ОНЛАЙН КОМПЕТЕНЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ» 22

ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИЙ В ОБУЧЕНИЕ И ПРЕПОДАВАНИЕ**МАМЫРБЕКОВА А.С.**

ПРОДВИЖЕНИЕ ПРАВИЛЬНОГО ПРОИЗНОШЕНИЯ С ПОМОЩЬЮ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ В УНИВЕРСИТЕТАХ 27

МЫРЗАХМЕТОВ А.С.

ЧТЕНИЕ ЛИТЕРАТУРЫ ИСПОЛЬЗУЯ ТЕХНОЛОГИЮ АУДИОКНИГ – КАК СПОСОБ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМ 35

ОРМАНОВА Г.К., МҰСТАФА Ж.М.

КОМПЬЮТЕРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТОВ ПО КВАНТОВОЙ ФИЗИКЕ 41

ЖУМАГАЛИ Ж.А., ОРМАНОВА Г.К.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ МОЛЕКУЛЯРНОЙ ФИЗИКИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВУЗЕ 46

САРЫБАЕВА Б.Ж., КУНАШЕВА Д.А.

ТРЕБОВАНИЯ К ЗАДАНИЯМ ПО ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ 51

ЦИФРОВИЗАЦИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**ТУСУПКАЛИЕВ Б., ЖУМАЛИНА А.К.,****ЖАРЛЫКАСИНОВА М.Б.**

«СТАНДАРТИЗИРОВАННЫЙ ПАЦИЕНТ» – КЛИНИЧЕСКИЙ ИНТЕРАКТИВНЫЙ МЕТОД В ВУЗАХ 56

К сведению авторов. 61

УДК 37.022
ГРНТИ 14.37.27

ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІ ДАЙЫНДАУ ЖӘНЕ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІКТІ ДАМУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІК ТӘСІЛДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПОДГОТОВКЕ И ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ КАДРОВ

PROBLEMS OF THE COMPETENCE-BASED APPROACH IN STAFF' TRAINING AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT

SAFURA OMAROVA Master of pedagogical sciences,
doctoral student,
Republic of Kazakhstan**IGNA OLGA**Doctor of pedagogical sciences,
professor,
Russian Federation**AIDOS MUKHATAYEV**Candidate of pedagogical sciences,
Associate professor,
Republic of Kazakhstan**С.К. ОМАРОВА**Педагогика ғылымдарының магистрі,
докторант,
Қазақстан Республикасы**О.Н. ИГНА**Педагогика ғылымдарының докторы,
профессор,
Ресей Федерациясы**А.А. МҰҚАТАЕВ**Педагогика ғылымдарының кандидаты,
доцент,
Қазақстан Республикасы**ОМАРОВА С.К.**Магистр педагогических наук,
докторант,
Республика Казахстан**ИГНА О.Н.**Доктор педагогических наук,
профессор,
Российская Федерация**МУХАТАЕВ А.А.**кандидат педагогических наук,
доцент,
Республика Казахстан

5

Мамандарды даярлау және олардың біліктілігін арттыру жүйесіне құзыреттілікке негізделген тәсілді енгізу еңбек нарығымен өзара іс-қимылды жақсартуға, мамандардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, мазмұнын, әдістемесін және сәйкес оқыту ортасын жаңартуға бағытталған. Негізгі мақсат – өз кәсібін жетік меңгерген және сабақтас қызмет салаларына бағдарланған, үздіксіз кәсіби өсуге, әлеуметтік және кәсіби ұтқырлыққа дайын, тиісті деңгейдегі және бейіндегі білікті маман даярлау. Бірақ оқыту мен біліктілікті арттыру жүйесінің алдында шұғыл шешімдерді қажет ететін бірқатар міндеттер тұр. Құзыреттілікке негізделген тәсіл көптеген дәстүрлі тәсілдерге заманауи аналогы ретінде қарастырылады. Бұл оқыту мен біліктілікті арттыру жүйесін еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкестендіру әрекеті, білім нәтижесіне бағдарланатын тәсіл, ал нәтиже меңгерілген ақпараттың көлемі емес, адамның қабілеті болып табылады. әртүрлі жағдайларда әрекет ету.

Түйін сөздер: құзіреттілік, құзыреттілікке негізделген тәсіл, білім беру, біліктілікті арттыру, мамандарды дайындау.

Внедрение компетентностного подхода в систему подготовки и повышения квалификации специалистов направлено на улучшение взаимодействия с рынком труда, повышение конкурентоспособности специалистов, обновление содержания, методологии и соответствующей среды обучения. Основная цель – подготовка квалифицированного специалиста соответствующего уровня и профиля, свободно владеющего своей профессией и ориентирующегося в смежных областях деятельности, готового к постоянному профессиональному росту, социальной и профессиональной мобильности. Но перед системой подготовки и повышения квалификации стоят ряд задач, которые требуют незамедлительного решения. Компетентностный подход рассматривается как современный коррелят множества более традиционных подходов. Это попытка привести в соответствие систему подготовки и повышения квалификации и потребности рынка труда, подход, акцентирующий внимание на результате образования, причем в качестве результата рассматривается не сумма усвоенной информации, а способность человека действовать в различных ситуациях.

Ключевые слова: компетенция, компетентностный подход, образование, повышение квалификации, подготовка специалистов.

The introduction of a competency-based approach into the system of training and advanced training of specialists is aimed at improving interaction with the labor market, increasing the competitiveness of specialists, updating the content, methodology and the corresponding learning environment. The main goal is to train a qualified specialist of the appropriate level and profile, who is fluent in his profession and oriented in related fields of activity, ready for continuous professional growth, social and professional mobility. But the system of training and advanced training faces a number of tasks that require immediate solutions. The competency-based approach is seen as a modern counterpart to many more traditional approaches. This is an attempt to bring the system of training and advanced training into line with the needs of the labor market, an approach that focuses on the result of education, and the result is not the amount of information learned, but the ability of a person to act in various situations.

Keywords: competence, competence-based approach, education, advanced training, training of specialists.

Подготовка квалифицированных специалистов является залогом продвижения любого государства на международной арене. Актуальным становится вопрос создания конкурентноспособной системы подготовки и повышения квалификации кадров, которая была бы ориентирована на новый этап развития государства, а также на формирование национальной модели образования, интегрированной в мировое образовательное пространство и обеспечивающей подготовку специалистов, отвечающих требованиям мирового рынка труда.

Основополагающим в достижении успеха является использование зарубежных знаний и возможностей с последующим созданием образовательных и научно-исследовательских институтов, институтов повышения квалификации и переподготовки специалистов для всестороннего исследования развиваемых отраслей.

Говоря о структуре современной подготовки специалистов, а также о структуре подготовки и повышения квалификации специалистов необходимо принимать во внимание тот факт, что в данные процессы должна быть заложена не просто образовательная деятельность, а именно деятельность, которая брала бы за основу подготовки не только приобретение знаний, умений и навыков обучающихся, но и ставила акцент на способности обучающихся развивать активность, самостоятельность, стимулировать эмоционально-волевую сферу, а также развивать навыки осуществления поиска и достижения поставленных целей в коллективе. В рамках реализуемого проекта в ходе анализа литературы, а также учебного содержания курсов повышения квалификации и подготовки специалистов было выявлено следующее: значимость деятельности институтов подготовки и повышения квалификации кадров находится в тесной взаимосвязи с обновлением, а также с углублением знаний в различных областях, реализуемых направлений подготовки по причине предъявления высоких требований к уровню их профессиональной компетентности для дальнейшего соответствия работников запросам рынка труда и

необходимости освоения инновационных технологий в современных рыночных условиях развития экономики Республики. Необходимо отметить, что данная практика продиктована международными инициативами по поддержке и развитию компетентностного подхода в подготовке и повышении квалификации специалистов [1].

Применение компетентностного подхода в процессе подготовки и повышения квалификации специалистов могло бы решить ряд вопросов, которые стоят перед рынком труда, а именно позволило бы внедрить такую модель подготовки, которая могла бы воссоздать для специалиста системное понимание социально-профессиональной реальности и прикладной стороной научного знания, что повысило бы их практическую значимость и возможность реализации знаний как инструмента практического действия [2].

Анализ работ, посвященных теме компетентностного подхода и его становлению в процессе эволюции образовательного пространства, а также области требований к профессиональной подготовке, позволил выделить основных 3 этапа формирования понятия "компетентность": классический, индустриальный и современный. Классический этап становления понятия "компетентность" подробно описан в исследованиях А.И.Мищенко, В.А. Слостенина, А.М.Арсеньева, Ф.Ф. Королева. Характерной чертой данного периода можно обозначить то, что классики рассматривают компетентность в рамках понятий "полномочия", "круг ответственности". Следующий этап, рассматриваемый в становлении компетентностного подхода - индустриальный. Начало к его изучению было положено П.П. Блонским, компетентностный подход рассматривается на данном этапе через призму "искусства воспитания", а также различных прикладных методик и техник воспитания, а российский ученый, педагог Л.М.Фридман занимался исследованием интеграции компетентностного подхода в педагогической деятельности. Если обобщить все исследования компетентностного подхода данного периода, то следует обозначить, что в данный период учеными сделана

попытка провести структурный анализ компетентностного подхода, ими было введено понятие проектирования педагогического процесса в рамках компетентностной модели.

Современный же этап изучения компетентностного подхода в образовательном пространстве внес свои коррективы в перспективу его изучения, Л.А.Петровская за основу берет разносторонний подход исследования, в частности разработка компетентностного подхода стала междисциплинарной: изучение вопросов педагогами, психологами, социологами, культурологами, в частности выделяются такие его виды, как социальный, коммуникативный, художественный, педагогический (П.П.Терехов), профессиональный (А.А.Деркач, В.Г.Зазыкин), информационно-технологический (П.В.Беспалов) и т.п. Большой вклад на современном этапе был внесен А.В.Хуторским [3, С.59].

Из вышесказанного следует, что сегодня школа подготовки специалистов ориентируется на фундаментальные знания. «Фундаментальное образование является основой для последующего обучения и переподготовки человека на протяжении всей жизни, что имеет чрезвычайно большое значение в современном обществе, в условиях небывалой скорости смены технологий», – это слова ректора МГУ им. М.В.Ломоносова академика В.А.Садовниченко [4, С.18–19].

Анализ исследований педагогов, занимающихся изучением проблем компетентностного подхода позволяет сделать выводы о том, что, характеристика отдельных компетенций не вызывает затруднений, трудности вызывает создание единой системы подготовки специалиста.

Заслуживает внимания формулировка определения компетенции А.Г.Бермусом, в которой говорится, что компетенция – это не система требований, предъявляемых тем или иным государственным органом, а система субъект-субъектных отношений в процессе образовательной деятельности. Перечень компетенций будет варьироваться в зависимости от спроса рынка труда и сферы профессиональной деятельности [5].

Следуя логике исследования компетентностного подхода в педагогической деятельности интересной покажется трактовка компетенций, сделанная В.И.Байденко, из его рассуждений о природе компетенций можно сделать заключение, что компетентностный подход наиболее адекватно отражает описание результатов педагогической деятельности. Под термином "адекватность" здесь подразумевается корректное описание, которое могло бы облегчить процесс сравнительного анализа результатов образования различных систем образования: внутригосударственных, международных [6].

Анализ опыта современных казахстанских педагогов-исследователей Т.М.Есимғалиевой, А.С.Косшыгуловой компетентностного подхода позволил сделать выводы, что компетентностный подход – направлен на формирование умений создавать условия для овладения комплексом компетенций, представляющих способность и потенциал обучающегося к жизни в условиях изменяющегося, многофакторного рынка – означает направление экономического, социально-политического, коммуникативного и информационного общества [7].

В докторской диссертации исследователя Б. Т. Кенжебекова: компетентность – это готовность и способность выполнять определенные задачи в соответствии с теоретическими знаниями и практическим опытом личности. Стоит отметить, что понятие «готовность» используется для определения значения ситуации «все сделано, все к чему-то готово», а способность используется для выражения способности выполнять определенную хозяйственную деятельность. значения передают и раскрывают смысл и содержание компетентности. Компетентность формируется на основе единства теории и практики. Он приходит к выводу, что оно находится не в форме неодушевленных зазубренных знаний, а проявляется в деятельности личности к познанию, мышлению, вовлечению и действию, постановке тех или иных проблем, принятии решений, анализе их хода и результатов, постоянном внесении рациональных коррективов [8].

Основным запросом системы подготовки и повышения квалификации кадров на нынешнем этапе его развития является модернизация, интеграция инновационных технологий, которые позволили бы экологично внедрить компетентностный подход. Решение данного вопроса обсуждается в работах отечественных и зарубежных ученых. Данный запрос системы мог бы быть решен в том случае, если будут соблюдаться принципы компетентностного подхода, когда содержание подготовки и повышения квалификации кадров будет обращено к целостному опыту решения жизненных проблем, а не сводиться к теоретическому предметному знанию. Когда будет приниматься во внимание опыт социальной сферы общества, его функции, социальные роли.

В формулировке определения, рассмотренного авторами статьи «Компетентностный подход к обучению: объективная необходимость или модная педагогическая новация?» Назаровой Р.Ф., Назарова А.А. можно проследить четкую линию изменения траектории ориентированности педагогического процесса с внедрением компетентностного подхода, когда во главу ставятся умения и навыки решения социально значимых проблем, а не предметно-знаниевая составляющая. Под навыками решения социально-значимых вопросов подразумеваются следующее:

- навыки, необходимые для познания окружающих явлений действительности и их объяснений;
- навыки, необходимые для освоения инновационных технологий;
- навыки, необходимые для развития межкультурного взаимоотношения между людьми в обществе;
- навыки, необходимые для решения прикладных задач: социальных ролей в обществе;
- навыки, необходимые для регулирования нормативно-правовых норм в обществе;
- навыки, необходимые в профориентационной перспективе и на рынке труда;
- навыки, необходимые для самоопределения в жизни [9].

Понятно, что термин "научить" поведению в подобных ситуациях некорректен. По мнению Б.Д. Элькониной, в рамках компетентностного подхода необходимо заранее разрабатывать "ситуации включения". Слово "включение", употребляемое им, означает оценку ситуации, проектирование действий и отношений, которые требуют тех или иных решений.

Такая система подготовки и повышения кадрового потенциала будет радикально отличаться от той, где поощряется шаблонное мышление и применение готовых формул с подстановкой переменных. Обучающийся должен сам сформулировать цель и задачи своего обучения, а также самостоятельно вести контроль за эффективностью своих результатов. Другими словами, обучающиеся сами берут на себя ответственность за результат, тем самым в процессе обучения овладевают навыками решения прикладных вопросов своей профессиональной сферы деятельности.

Специфика компетентностного обучения по Б.Д. Элькониной состоит в том, что усваивается не "готовое знание", кем-то предложенное к усвоению, а "прослеживаются условия происхождения данного знания". При таком подходе педагогический процесс выступает и средством, и целью обучения [10].

Внедрение в содержание обучения институтов подготовки и повышения квалификации специалистов таких методик, которые бы сделали бы возможным развитие творческого потенциала, проявление личностной позиции осуществимо в том случае, когда в процессе повышения квалификации или переподготовки, обучающиеся смогут создавать социально и личностно значимый продукт, который бы стал конечным результатом исследования, анализа данных, а также опоры на личный опыт и рефлексии. Связано это с особенностями работы нейронных связей при формировании и развитии компетентности, когда обучающийся самостоятельно, находя и апробируя подходящие модели поведения в заданной предметной области, строит свою траекторию поведения исходя из своих нравственных ориентаций.

Компетентностный подход в подготовке и повышении квалификации специалистов предстает таким образом, как конгломерат, синтезирующий когнитивный, предметно-знаниевый, личный опыт обучающегося.

Являясь одним из приоритетных направлений Болонского процесса, наряду с такими как многоуровневая система подготовки, система зачетных единиц, модульное построение учебных планов и др., компетентностный подход, на данном этапе интеграции в содержание учебной деятельности институтов подготовки и повышения квалификации специалистов не в полной мере реализует свой потенциал, а именно, возможности развития исследовательской культуры, творческого потенциала, мобильности обучающихся. Компетентностный подход предполагает целостный опыт решения жизненных проблем, выполнения ключевых функций, социальных ролей, компетенций.

Наряду с источниками отечественных авторов и стран СНГ, исследовавших сферу компетентностного подхода, были проанализированы труды авторов из США. Данной тематике посвящены работы следующих авторов Cheeranach V., Weiter G., Lefsted J.I. В самом общем виде данные авторы утверждают, что компетентностный подход представляет из себя способ постижения действительности, при котором предполагается интеграция личностного опыта решения бытовых вопросов, исполнения социальных функций. По их мнению, «компетентностный подход выдвигает на первое место не информированность студента, а умения решать проблемы, возникающие в познании и объяснение явлений действительности.» [11]

Соответственно возможно заключить, что компетентность, несмотря на то, что она является целевой и содержательной составляющей современного процесса подготовки и повышения квалификации специалистов, невозможно развить объяснив обучающемуся теоретическое задание или просто включив его в учебную деятельность, для успешной реализации компетентностного подхода обучающийся должен выстроить

последовательную цепочку действий, отвечающих требованиям заданной ситуации, которые вели бы его к постоянно совершенствующимся компетентным действиям. Отсюда следует, что компетентный подход в обучении можно представить, как то, что опора идет на саморазвитие личности, при правильном его применении отклик должен идти со стороны как технологического развития, так и личностной самоорганизации. Стоит отметить, как вывод анализа зарубежной литературы, а именно статьи "Integrity and Competence", авторы Cheeranach, V., Weiter, G., & Lefsted, J. (1987), что движущей силой прогресса в профессиональной сфере всегда выступает прогрессирующая компетентность личности, а не что-либо иное [12].

Обращаясь к нынешнему состоянию образовательного процесса подготовки и повышения квалификации специалистов в Казахстане, а именно в аспекте реализации компетентностного подхода, необходимо выделить определения компетенция казахстанских авторов. Б.Т. Кенжебеков дает следующую формулировку: "Профессиональная компетентность высокообразованного специалиста представляет собой сложную и целостную систему внутренних психологических качеств и состояний специалиста, способности и готовности к осуществлению профессиональной деятельности". "Профессиональная компетентность - это совокупность знаний, профессиональных качеств и гармония теоретической и практической подготовки к профессии, определяющая эффективность работы", подобное определение дано отечественным педагогом исследователем Б.Р. Каскатаевой [13].

Здесь видно, что понятия «компетентность», «компетентностный подход» рассматриваются в науке комплексно. Систематизируя мнения ученых, стоит отметить, что компетентность – это результат знаний, умений, а профессиональная компетентность – это умение специалиста, наряду со знаниями, умениями, умением найти выход из любой ситуации. Особое значение имеет также

формирование специальных компетенций в разрешении конфликтов, возникающих из-за различий. Основным решением такой проблемы является разработка специальной программы подготовки, учитывающей профессиональные компетенции обучающихся (осведомленность о современном состоянии системы образования, ознакомление с основными нормативными документами организации образовательного процесса, а также основные цели и направления воспитательной работы, решения проблем, психолого-педагогической диагностики) и др.

Компетентный подход в подготовке и повышении квалификации специалистов в основе своей являясь комплексом принципов образования, отражает следующие положения:

- первозадачей подготовки и повышения квалификации является развитие качеств самостоятельного решения вопросов профессиональной сферы с опорой на социальный и личный опыт;

- в случае компетентного подхода содержание образования выступает в качестве дидактически адаптированных условий для развития познавательных способностей;

- контекстом компетентного подхода является формирование у обучаемых опыта самостоятельного решения познавательных, коммуникативных, организационных, нравственных и иных задач [14].

Исследователю компетентного подхода в подготовке и повышении квалификации специалистов, были обнаружены следующие проблемы:

- недостаточно эффективное определение целей и содержания обучения при компетентном подходе подготовки и повышения квалификации специалистов для продуктивного исполнения им современных профессиональных и социокультурных функций,

- отсутствие зарекомендованной разработанной модели компетентного подхода, с учетом особенностей содержания, технологий, диверсификации уровней подготовки и повышения квалификации специалистов;

- неразработанность критериев отбора содержания и технологий компетентного подхода институтов подготовки и повышения квалификации специалистов, которые бы соответствовали быстро меняющимся требованиям рынка труда;

- слабое практическое применение потенциала компетентного подхода в подготовке и повышении квалификации специалистов;

- неразработанность методического обеспечения процесса подготовки и повышения квалификации специалистов, которое бы отражало механизм функционирования организации компетентного образования.

Указанные проблемы компетентного подхода подготовки и повышения квалификации специалистов в основе своей заключены в недостаточной доказательной базе создания педагогических условий и недоразвитости набора средств формирования компетентного подхода.

По мнению авторов Лебедева О.Е., Давыдова Л.Д., содержание образования в рамках компетентного подхода — это система образовательных компетентностей, которая интегрирует совокупность взаимосвязанных смысловых ориентацией, умений и знаний для эффективного решения личностно-значимых и социально-актуальных проблем в определенных сферах культуры и видах деятельности [15]. Особенностью компетентного подхода является то, что он не идет вразрез с культурологическим подходом в содержании образования, а подчеркивает прикладной характер тех умений и навыков, которые должны быть развиты в подготовке и повышении квалификации специалистов.

Учеными подводятся итоги в решении основных проблем компетентного подхода и становится возможным заключение, что видимая взаимозаменяемость понятий «компетенция» и «компетентность» затрудняет развитие теории и практики компетентного подхода. Для решения данного разногласия было бы оптимальным разграничить понятия «компетенция» и «компетентность» по следующим основаниям потенциальное

— актуальное, когнитивное — личностное, данное — освоенное. Компетенция задает круг предназначений, обязанностей, ролей, комплекс задач, которые человек должен решать. Компетенция определяется как «совокупность знаний, навыков и умений, формируемых в процессе обучения той или иной дисциплине, а также способность к выполнению определенной деятельности на основе полученных знаний, навыков и умений». (Н. В. Баграмова) [16].

Тут же уместным будет представить цитату из статьи Зимняя И.А. «Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования», где автором уточняется, что «... под компетентностью понимается «актуальное, формируемое личностное качество как основывающаяся на знаниях, интеллектуально и личностно-обусловленная социально-профессиональная характеристика человека, его личностное качество». (И А Зимняя) [17]

Таким образом, компетентность в той или иной деятельности можно рассматривать как способ существования того или иного содержания образования, способ его успешного воплощения в деятельности.

В 1996 г. Совет Европы вводит понятие «ключевые компетенции», которые должны способствовать сохранению демократического общества, соответствовать новым требованиям рынка труда и экономическим преобразованиям. Принятие компетентного подхода в качестве одного из ведущих предопределило рассмотрение цели образовательного процесса как формирование ключевых компетентностей.

Вот почему компетентность следует рассматривать в тесной связи с личными способностями и подготовкой. Процесс формирования профессиональной компетентности в процессе подготовки и повышения квалификации специалистов означает формирование профессиональных знаний, навыков, умений, общекультурного развития, его личностного мироощущения и важных профессиональных качеств. Анализируя работы ученых в научно-исследовательской работе, в подготовке специалистов с квалифицированной и профессиональной культурой, можно назвать компетенции, которыми они должны овладеть:

- способностью повышать и развивать свой общекультурный и интеллектуальный уровень;
- способностью самостоятельно осваивать новые методы исследования в целях выбора научного направления в своей профессиональной деятельности;
- умением свободно использовать иностранный язык как средство общения;
- умением совершенствовать свои познавательные способности посредством собственной исследовательской деятельности
- умением устанавливать коммуникативные отношения в научной среде;
- умением организовывать и осуществлять профессиональный процесс с применением новых информационных средств и технологий в своей деятельности;
- умением ее использовать;
- способностью саморазвития с профессиональной точки зрения.

Подводя итог, можно сказать, что подготовка и повышение квалификации специалистов сегодня является актуальной задачей. Это связано с тем, что специалист, который умеет видеть актуальные проблемы в обществе, высказывает свое мнение в поиске решений, по-своему рассуждает о своих мыслях, способствует успешному осуществлению любой деятельности. Профессиональная компетентность является важнейшей чертой в подготовке и повышении квалификации специалистов, и она играет главную роль в достижении определенных результатов в профессиональной сфере.

Формирование ключевых компетенций — социально-политической, коммуникативной, здоровьесберегающей, информационной, социокультурной — в своей совокупности становится главной целью образования личности в соответствии с требованиями современного информационного поликультурного мира. Среди этих компетенций при переходе к многоуровневому образованию учебно-исследовательская представляет одну из важных и системообразующих, т.к. является не только целью, но и средством эффективного развития личности в процессе подготовки специалистов.

1. Пак Ю.Н. Компетентный подход – инновационная основа методологического обновления образовательных программ. Опыт высшей школы Казахстана // [https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyy-podhod-innovatsionnaya-osnova-metodologicheskogo-obnovleniya-obrazovatelnyh-programm-opyt-vysshey-shkoly](https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyy-podhod-innovatsionnaya-osnova-metodologicheskogo-obnovleniya-obrazovatelnyh-programm-opyt-vysshey-shkoly-kazahstana) Дата обращения: 1.12.2022
2. Дауленова Г. Компетентный подход в образовании // <https://bilimdinews.kz/?p=138623>
3. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. – 2003. № 2. – С. 58–64.
4. Садовничий В.А. Университет XXI века. – М., 2007. – С. 18–19.
5. Бермус А.Г. Система качества профессионально-педагогического образования. – Ростов-н/Д., 2002.
6. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО. – М, 2006.
7. Есимғалиева Т.М., Косшығулова А.С. Проблемы формирования профессиональной компетентности будущих педагогов // ВЕСТНИК КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки». – № 1(73), 2022. – С. 150–157.
8. Кенжебеков Б.Т. Сущность и структура профессиональной компетентности специалиста // Высшая школа Казахстана, 2002. – №2. – С.171.
9. Назарова Р.Ф., Назаров А.А. Компетентный подход к обучению: объективная необходимость или модная педагогическая новация? // <https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyy-podhod-k-obucheniyu-obektivnaya-neobhodimost-ili-modnaya-pedagogicheskaya-novatsiya> Дата обращения: 02.12.2022г.
10. Эльконин Б.Д. Понятие компетентности с позиций развивающего обучения // Современные подходы к компетентностно ориентированному образованию. – Красноярск, 2002.
11. Banshchikova S.L. Problems Of Developing Law Enforcement Competence Of Lawyers https://www.researchgate.net/publication/351646068_Problems_Of_Developing_Law_Enforcement_Competence_Of_Lawyers Дата обращения: 01.12.2022г.
12. Cheepanach, V., Weiter, G., & Lefsted, J. (1987). Integrity and Competence. New York.
13. Каскатаева Б.Р. Формирование методической компетентности будущих учителей математики в их профессиональной подготовке: дис. ... док. пед. наук. – Алматы, 2009. – 328 с.
14. Давыдов Л.Д. Модернизация содержания среднего профессионального образования на основе компетентностной модели специалиста: Автореф. дис. на соискание степени канд. пед. наук. – М., 2006. – 26 с.
15. Лебедев О.Е. Компетентный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004. – №5. – с. 3–12.
16. Баграмова Н.В. Компетентный подход в педагогическом образовании // <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=19899921>
17. Зимняя И.А. Педагогическая психология // <https://ipk74.ru/upload/iblock/0dd/0dd5585a08f22073fe6c59fc7a5f5e37.pdf> Дата обращения: 30.11.2022

1. Pak Ju.N. Kompetentnostnyj podhod – innovacionnaja osnova metodologicheskogo obnovenija obrazovatel'nyh programm. Opyt vysshey shkoly Kazahstana // <https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyy-podhod-innovatsionnaya-osnova-metodologicheskogo-obnovleniya-obrazovatelnyh-programm-opyt-vysshey-shkoly> Data obrashhenija: 1.12.2022 (in Russian)
2. Daulenova G. Kompetentnostnyj podhod v obrazovanii // <https://bilimdinews.kz/?p=138623> (in Russian)
3. Hutorskoj A.V. Kljuchevye kompetencii kak komponent lichnostno-orientirovannogo obrazovanija // Narodnoe obrazovanie. – 2003. № 2. – S. 58–64. (in Russian)
4. Sadovnichij V.A. Universitet XXI veka. – M., 2007. – S. 18–19. (in Russian)
5. Bermus A.G. Sistema kachestva professional'no-pedagogicheskogo obrazovanija. – Rostov-n/D., 2002. (in Russian)
6. Bajdenko V.I. Vyjavlenie sostava kompetencij vypusknikov vuzov kak neobhodimyj jetap proektirovanija GOS VPO. – M, 2006. (in Russian)
7. Esimgaliev T.M., Kosshygulova A.S. Problemy formirovanija professional'noj kompetentnosti budushhih pedagogov // VESTNIK KazNPU im. Abaja, serija «Pedagogicheskie nauki». – № 1(73), 2022. – S. 150–157. (in Kazakh)
8. Kenzhebekov B.T. Sushhnost' i struktura professional'noj kompetentnosti specialista // Vysshaja shkola Kazahstana, 2002. – №2. – S.171. (in Russian)
9. Nazarova R.F., Nazarov A.A. Kompetentnostnyj podhod k obucheniju: obektivnaja neobhodimost' ili modnaja pedagogicheskaja novacija? // <https://cyberleninka.ru/article/n/kompetentnostnyy-podhod-k-obucheniyu-obektivnaya-neobhodimost-ili-modnaya-pedagogicheskaya-novatsiya> Data obrashhenija: 02.12.2022g. (in Russian)
10. Jelkonin B.D. Ponjatie kompetentnosti s pozicij razvivajushhego obuchenija // Sovremennye podhody k kompetentnostno orientirovannomu obrazovaniju. – Krasnojarsk, 2002. (in Russian)
11. Banshchikova S.L. Problems Of Developing Law Enforcement Competence Of Lawyers https://www.researchgate.net/publication/351646068_Problems_Of_Developing_Law_Enforcement_Competence_Of_Lawyers Data obrashhenija: 01.12.2022g. (in Russian)
12. Cheepanach, V., Weiter, G., & Lefsted, J. (1987). Integrity and Competence. New York. (in English)
13. Kaskataeva B.R. Formirovanie metodicheskoy kompetentnosti budushhih uchitelej matematiki v ih professional'noj podgotovke: dis. ... dok. ped.nauk. – Almaty, 2009. – 328 s. (in Russian)
14. Davydov L.D. Modernizacija sodержanija srednego professional'nogo obrazovanija na osnove kompetentnostnoj modeli specialista: Avtoref. dis. na soiskanie stepeni kand. ped. nauk. – M., 2006. – 26 s. (in Russian)
15. Lebedev O.E. Kompetentnostnyj podhod v obrazovanii // Shkol'nye tehnologii. – 2004. – №5. – s. 3–12. (in Russian)
16. Bagramova N.V. Kompetentnostnyj podhod v pedagogicheskom obrazovanii // <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=19899921> Data obrashhenija: 30.11.2022 (in Russian)
17. Zimnjaja I.A. Pedagogicheskaja psihologija // <https://ipk74.ru/upload/iblock/0dd/0dd5585a08f22073fe6c59fc7a5f5e37.pdf> Data obrashhenija: 30.11.2022 (in Russian)

● **SAFURA OMAROVA**
Master of pedagogical sciences,
doctoral student of the 2nd year of the L.N. Gumilyov Eurasian University
010000, Astana, st. A. Yanushkevich 4, room 215, +77016159089
Email: safura.omarova39@gmail.com

● **САФУРА ҚАРАУЫЛБЕКҚЫЗЫ ОМАРОВА**
Педагогика ғылымдарының магистрі,
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия университетінің 2 курс докторанты
010000, Астана қ., көш. А.Янушкевич 4, 215 кабинет, +77016159089
Email: safura.omarova39@gmail.com

● **ОМАРОВА САФУРА КАРАУЛБЕКОВНА**
Магистр педагогических наук,
докторант 2-го курса Евразийского университета им. Л.Н.Гумилева
010000, г. Астана, ул. А.Янушкевича 4, ауд.21, +77016159089
Email: safura.omarova39@gmail.com

● **OLGA IGNA**
Doctor of pedagogical sciences, professor
Tomsk State Pedagogical University
634061, Tomsk, Russian Federation, Kievskaya st., 60,
Email: onigna@tspu.edu.ru

● **ИГНА ОЛЬГА НИКОЛАЕВНА**
Педагогика ғылымдарының докторы, профессор
Томск мемлекеттік педагогикалық университеті
634061, Ресей Федерациясы, Томск қ., Киев көш., 60,
Email: onigna@tspu.edu.ru

● **ИГНА ОЛЬГА НИКОЛАЕВНА**
Доктор педагогических наук, профессор
Томский Государственный педагогический университет
634061, г. Томск, РФ, ул. Киевская, 60,
Email: onigna@tspu.edu.ru

● **AIDOS MUKHATAYEV**
Candidate of pedagogical sciences, Associate professor
Bologna process and academic mobility center
010000, 28 Kabanbay Batyr Avenue, Astana, Republic of Kazakhstan
Email: mukhatayev.aidos@gmail.com

● **АЙДОС АҒДАРБЕКҰЛЫ МҰҚАТАЕВ**
Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент
Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы
010000, Астана қ., Қабанбай батыр даңғ., 28
Email: mukhatayev.aidos@gmail.com

● **МУХАТАЕВ АЙДОС АГДАРБЕКОВИЧ**
Кандидат педагогических наук, доцент
Центр Болонского процесса и академической мобильности
010000, г.Астана, пр. Кabanбай батыра, 28
Email: mukhatayev.aidos@gmail.com

УДК 378.147:53(043.3)
ГРНТИ 29.01.45**ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ –
ЗАМАН ТАЛАБЫ**

2

**ОБНОВЛЕННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПРОГРАММА –
ПОТРЕБНОСТЬ ВРЕМЕНИ****UPDATED EDUCATIONAL PROGRAM –
THE NEED OF THE TIME****ASSEL KARIBZHANOVA**
Teacher,
Republic of Kazakhstan**RAUSHAN ZHABAGINA**
Teacher,
Republic of Kazakhstan**Ә.К. КАРИБЖАНОВА**
Мұғалім,
Қазақстан Республикасы**Р.М. ЖАБАГИНА**
Мұғалім,
Қазақстан Республикасы**КАРИБЖАНОВА А.К.**
Преподаватель,
Республика Казахстан**ЖАБАГИНА Р.М.**
Преподаватель,
Республика Казахстан

14

Жаңартылған білім беру мазмұны қоғамның заманауи білім беру жүйесіне қойылатын талаптарына сай енгізілуде. Осыған сәйкес білім беру бағдарламасының мазмұнына өзгерістер енгізілуде, білім беру моделінің өзін, оның құрылымын, оқыту мен тәрбиелеудің тәсілдері мен әдістерін қайта қарау, оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың түбегейлі жаңа жүйесін енгізу; бәсекеге қабілеттілікті, функционалдық сауаттылықты арттыру. Мақалада мұғалімдердің, және оқушылардың өздері кездесетін мәселелер талқыланып, осы мәселелерді шешу жолдары мен осы бағдарламаны жүзеге асыру бойынша ұсыныстар берілген.

Кілт сөздер: жаңартылған білім, білім беру бағдарламасы.

Обновленное содержание образования внедряется в соответствии с требованиями общества, предъявляемыми к современной системе образования. В соответствии с этим вносятся изменения в содержание образовательной программы, пересмотр самой модели среднего образования, его структуры, подходов и методов обучения и воспитания, внедрение принципиально новой системы оценивания достижения учащихся, повышение конкурентоспособности, функциональной грамотности. В статье рассматриваются проблемы, трудности с которыми сталкиваются учителя и сами школьники, предлагаются пути решения данных проблем и рекомендации по внедрению данной программы.

Ключевые слова: обновленное образование, образовательная программа.

The updated content of education is being introduced in accordance with the requirements of society for the modern education system. In accordance with this, changes are being made to the content of the educational program, a revision of the very model of secondary education, its structure, approaches and methods of teaching and education, the introduction of a fundamentally new system for assessing student achievement, increasing competitiveness, and functional literacy. The article discusses the problems faced by teachers and students themselves, suggests ways to solve these problems and recommendations for the implementation of this program.

Key words: updated education, educational program.

Кіріспе

«Білімді жаңарту» деген жалпы анықтаманы қарастырайық. Роббинс пен Декенцо: «өзгеріс – бұл ұйым ортасындағы құрылымның, технологияның немесе персоналдың өзгеруі», – дейді [1]. «Өзгерістерді (инновацияларды) жаңа әдістерді енгізу арқылы нәтижелерді жақсартудың түпкі мақсатымен инновацияларды қабылдау ретінде анықтауға болады» [1]. Белла мен Ричидің пікірі бойынша өзгеріс – бұл жеке тұлғаны дамытуға деген көзқарас [2]. «Өзгеріс – бұл жаңа идеялар мен нәрселерді үйрену процесі», – дейді Фулан [3]. Барлық анықтамалардың ішінде адамдарға өзгерту сіздің тәжірибеңізді жақсарту процесі деген түсінік беріледі. Өзгеріс процесі күрделі, әр түрлі өзгерістер болуы мүмкін. Әрі қарай, осы өзгерістерді жүзеге асырудың бірнеше түрлі стратегиялары бар, оларды іске асыру табыстылығы өте өзгермелі. Өзгерістерді өңдеу оңай емес және кейде ауыр процесс болуы мүмкін. Сондықтан енгізу өзгертудегі ең маңызды процедура болып табылады. Сонымен білім берудегі өзгерту – жаңарту дегенді түсіну үшін алдымен не үшін өзгерту керекті талдау керек, яғни өзгерістің қажеттілігіне назар аударалық.

Өзгерістердің қажеттілігі. Адамдарға өз жұмысын жақсарту үшін өзгерістер қажет. Роббинс пен Де-Кензо өзгерістерге түрткі болатын факторлар менеджерлерді шектейтін сыртқы және ішкі күштер екенін атап көрсетті [3]. Бұл күштер де өзгерту қажеттілігін тудырады. Білім беру ұйымдарында өзгерістер сырттан енгізіледі немесе ішкі түрткі арқылы жасалады. Өзгерістердің түпкі мақсаты – нәтиже сапалы болуы үшін, тиімдірек өзгерту тәжірибесін жасау. Преци білім берудің үш перспективасын өзгерту қажеттілігін атап өтті: технологиялық, саяси және мәдени [4].

Білім берудегі өзгерістер саяси көзқарас бойынша әрдайым қақтығысқа әкелуі мүмкін. Өзгеріс, анықтама бойынша, жеке адамдар мен топтардың саяси тәртіпті сөзсіз бұзатын жаңа әрекеттерге қатысуын білдіреді. Мәдени перспектива инновациялар бірге өмір сүретін әлеуметтік ортаға байланысты. Бұл күнделікті шындыққа, инновацияға қауіп төнген кезде бұзылатын мәдени нормаларға деген адалдықты көрсетеді.

Жаңарту процесі. Жаңарту – бұл инновацияны енгізудің практикалық немесе физикалық әдісі, ал өзгерістерді басқару – ұйымдастырушылық

мақсаттарға қол жеткізудің маңызды функциясы. Жаңарту – бұл жаңа идеяларды жүзеге асырудың тұрақты процесі. «Білім берудегі өзгерістер мұғалімдердің не істейтініне және ойлайтынына байланысты – бұл өте қиын», – деп жазады Фулан [18]. Өзгерістердің басталуы, сондай-ақ осы өзгерістердің түрі мұғалімдердің реакциясына және оны қалай шешетініне әсер ететіні анық. Адамдар мен байланыстар өзгерістерді сәтті енгізудің маңызды компоненттері болып табылады. Процестер мен процедураларды жақсарту үшін қолдау шаралары қажет. Сонымен, білім беруді жаңарту дегеніміз қажеттілікті, жоспарлауды, жоспарды жүзеге асыруды және өзгертулердің тиімділігін бағалаудан тұрады. Сондықтан білім беру жүйесін өзгертудің әр жағдайы жеңілдетілген тұрғыда болуы тиіс. Жаңартудағы басты идеяларына не жатқызуға болады?

- Білім беруді жаңартуға уақыт қажет;
- Кез келген өзгеріс күрделі процесс;
- Білім беру ресурстарының дайын болуы;
- Білім беру жүйесіне қатысты құжаттамалардың (стандарт, білім беру бағдарламасы, пәндік жоспары және бағалау бағдарламасы, т.с.с) дайын болуы;
- Өзгерту процесін тиімді басқара алу;
- Оқушы осы өзгерісте басты объект болуы тиіс;
- Мұғалім осы өзгерістің басты жаршысы болуы тиіс.

Жалпы жаңартулар сәтті бола ма, жоқ па, болжау қиын. Нәтижесінде кейбір жаһандық өзгерістердің басталуын, сондай-ақ оларды жүзеге асыруға үлес қосқан ғалымдардың болашағын талқылайық. Мысалы, Фулан келесі болжамдарды жасайды:

- Өзгерістер енгізуге тырысатын тұлға олар туралы тұрақты негізде хабардар болуы керек (мұғалімдерді біліктілікті арттыру курстарына жіберу, тренингтер мен семинарлар, курстар өткізу);

- Егер өзгеріс болмаса, бағдарлама қабылданбады деп ойламаңыз; басқа элементтер қатысуы мүмкін, яғни Бағдарлама жұмыс істемеді деп ойламаңыз.

Сондықтан білім берудегі кез келген өзгеріс ол көрінетіндей қарапайым емес болып көрінуі мүмкін. Іске асыру ұзағырақ болады және адамдарға оны түсіну үшін уақыт керек. Өзгеріс пен инновация – күрделі процесс. Білім беру реформаларын «ойға алу қиын, ал іс жүзінде жүзеге асыру одан да қиын» [3].

Материалдар мен әдістер

Дәстүрлі мектеп оқушыларға шындықты көрсетуге тырысады, ал қазіргі білім беру идеясы мұғалімнің шындықты іздеуге және іздеуге шоғырлануына бағытталған. Мұғалімдер көптеген жылдар бойы сынып жүйесін ұйымдастыруға және құруға тырысты, бірақ технологияның жаңа дәуірі келді және өткен ғасырда пайдалы болған барлық нәрсе қазір қолданылмайды. Мұғалім оқушыларды қызықтыру және ынталандыру үшін жаңа, тартымды және заманауи нәрсе іздейді.

Бұл жұмысты сыни және шығармашылық ойлау, ақпараттық және коммуникациялық технологиялар дағдылары, зерттеу дағдылары және өмір бойы оқуға деген ынтаны қамтитын жаңартылған бағдарламаны оқытудың керемет әдістерін қолдану арқылы оңай аяқтауға болады. Жаңартылған «Үйрен – үйрен» бағдарламасының ең маңызды мақсаттарының бірі өмір бойы оқыту арқылы жаңа бәсекелестік ойлауды дамытуды ынталандыру болып табылады.

Осыған байланысты мектептерде тек мазмұны ғана емес, оны оқытатын мұғалімдер де оқытылады. Алайда, жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша курсқа тіркелген кез-келген мұғалім алдымен «бұл не?» және «бұл қалай оқытылады?» Сұрақтар көтеріледі. Мұның қорқынышты екенін бәріміз білеміз, бірақ бүгінде елдегі әр мұғалім осы курстарды сәтті аяқтап, оларды өз тәжірибесінде тиімді қолданады деп сеніммен айтуға болады. Бағдарламаның тиімді жүргізілуі тек қағаз жүзінде емес және жаңалықтың жаршысы болатын мұғалімдердің де ынтасының болуына байланысты, оның дәлелі ретінде Павлодар облысы және Семей қаласы бойынша бірқатар мектептердің мұғалімдеріне сауалнама жүргізген болатынын. Мұғалімдердің өз алдында бұл сауалнамаға төмендегідей нәтижелер алынды:

1. Оқытудағы педагогикалық көз қарасыңыз қалай өзгерді?

Толығымен, жартылай, елеусіз өзгеріс, өзгеріс мүлдем жоқ.

2. Жаңартылған білім беру бағдарламасының төменде берілген мақсатқа жетуде қаншалықты сәйкес келеді?

- а) Сын тұрғысынан ойлау;
- ә) Әлеуметтік дағдылар;
- б) Коммуникативті дағдылар;
- в) Шығармашылық дағдылар;
- г) 21 – ғасыр өміріне дайындық;

3. Білім беру мазмұның жаңарту бағдарламасы білім беру стандартына сәйкес келе ме?

4. Сіздің пікіріңізше Жаңартылған білім беру бағдарламасының қандай аспектілері тиімді жүзеге асырылуда

а) Сабақ барысында Оқу мақсаттарына жету
ә) Бағалау критерийлерінің жүзеге асырылуы

б) «Үш тілде» білім беру саясатын жүзеге асыру

в) Сабақта оқушыны әрекетін тиімді ұйымдастыру

5. Сіздің пікіріңізше Жаңартылған білім беру бағдарламасының қандай аспектілерін әлі де қарастыру керек, дамытылу керек?

а) Сабақ барысында Оқу мақсаттарына жету
ә) Бағалау критерийлерінің жүзеге асырылуы

б) «Үш тілде» білім беру саясатын жүзеге асыру

в) Сабақта оқушыны әрекетін тиімді ұйымдастыру

6. Пән бойынша ұсынылған оқу бағдарламасы оқушының білімін қаншалықты тиімді бағалай алады?

7. Сабаққа дайындалу уақыты азайды ма?

8. Есеп – құжаттарын тапсырма азайды ма?

9. Бағдарлама бойынша талдаулар және өзгерістер енгізуге мүмкіндіктеріңіз бар ма? (форумдарда, семинарларда, т.с.с.)

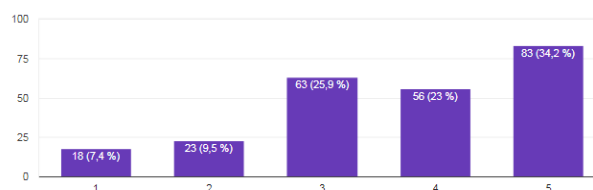
10. Жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша өзгерістерге қанағаттанасыз ба? Сіз үшін не өзгерді?

Осы сауалнама мен өткізілген семинар және тернигтердің нәтижелері бойынша мынандай тұжырымдамалар жасауға болады.

Оқытудағы педагогикалық көз қарасыңыз қалай өзгерді? / Как изменился педагогический подход к обучению?

[Копировать](#)

243 ответа

1-сурет

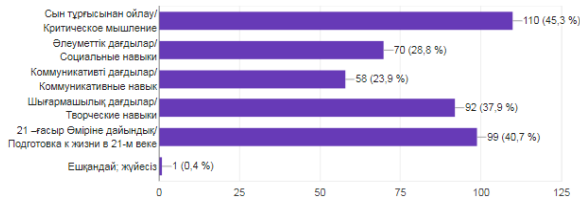
Мұғалімдердің педагогикалық көз-қарастары

Жалпы 1-ші суреттен көріп отырғанымыздай, педагогтарың басым бөлігі білім беруге деген көз-қарастарының өзгергендігін 34,2% айтатын болса, оның ішінде жас ерекшелігі 30-45 жас аралығындағы мұғалімдердің басым бөлігі осы жаңартуға «оң» көз қарас танытады, ал жас шамасы орта жастан асып қалған мұғалімдердің бұл жүйенің өзгеруіне деген пікірі екі жақты болғандығын байқауға болады. Сонымен қатар жалпы мұғалімдердің басым бөлігі бұл жағдайда өзгерісті өздерінен бастау керектігін жақсы түсінеді.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының төменде берілген мақсатқа жетуде қаншалықты сәйкес келеді?/Насколько обновленная образовательная программа отвечает следующим навыкам обучения?

243 ответа

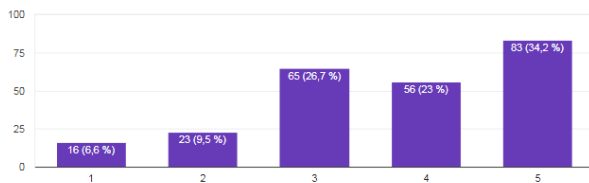

2-сурет – Мақсатқа жетудегі сәйкестік

Екінші суреттен сауалнама өткен мұғалімдердің басым бөлігі жаңартылған оқу бағдарламасының оқушылардың сын тұрғысынан ойлау, 21-ғасы өміріне деген дайындығы және бәскеге қабілетті дағдылары, шығармашылық дағдыларының артуына және дамуына ықпал жасайтындығын баса айтатын болса, 1 респондент бағдарлама жүйесіз ждеп көрсеткен екен.

Білім беру мазмұнының жаңарту бағдарламасы білім беру стандартына сәйкес келе ме?/Соответствует ли содержание обновленной программы образовательному стандарту?

243 ответа

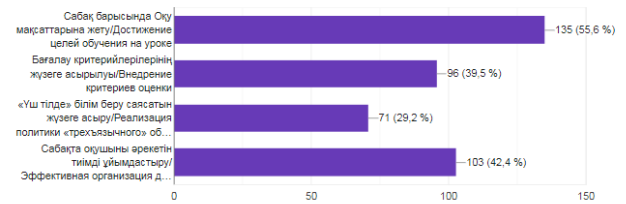
3-сурет – Стандартқа сәйкес келуі

Ал сәйкесінше 3-ші суреттен білім беру мазмұны стандартқа сәйкес келеді ме деген сұраққа 34,2% «иә» сәйкес келеді десе, 6,6% жоқ деп жауап берген. Негізінен туындайтын мәселе, мұғалімдердің кейбіреуі нақты ЖББ стандарттарымен таныс еместігін және осы бағдарламадағы жаңартылған мазмұнының негізгі өзгерісін айқындай алмайтындығын көрсетеді.

Сіздің пікіріңіше Жаңартылған білім беру бағдарламасының қандай аспектілері тиімді жүзеге асырылуда?/На ваш взгляд, какие аспекты обновленной образовательной программы реализуются эффективно?

Копировать

243 ответа

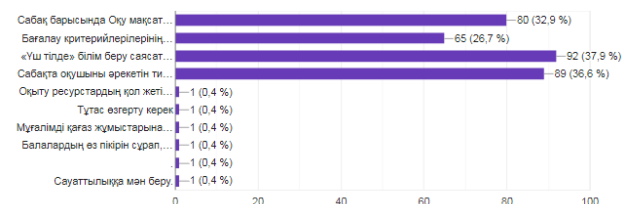
4-сурет – Бағдарламаның аспектілері

Сауалнамада мұғалімдерден бағдарламаның қандай аспектілері тиімді жүзеге асырылған деген сұраққа (4-сурет) басым бөлігі оқу мақсаттарына жету және сабақта оқушы әрекетін тиімді ұйымдастыру аспектісі деп көрсеткен екен. Жалпы жаңартылыған білім беру бағдарламасы негізінен оқу мазмұны емес. Оқыту мазмұнының өзгертуге бағытталғандығын мұғалімдердің жақсы түсінетіндігі бізді қуантады. Себебі оқу мазмұны өзгерту мүмкін емес. Физика мазмұны осыған дейін 1 ғасыр бұрын қандай болса, дәл қазір де Классикалық механика, Ньютон заңдары, динамика, статиканың негізгі заңдары сол сияқты т.б. заңдылықтар мен жалпы теория мазмұны ешқашан өзгермейді, тек қандайда бір ілімнің әрі қарай ашылуымен толықтырып отырады. Тағы бір айтарлығы физика ол Қазақстанда қандай болса, АҚШ –та да, Ресейде де сол физика. Оның мазмұны ешқашан өзгерген емес. Сондықтан бізде жаңартылған білім беру бағдарламасы дегенде, оның тек оқыту формасы және оқушылардың біліміне деген қойылатын талаптары өзгергендігін түсіну керек.

Сіздің пікіріңіше Жаңартылған білім беру бағдарламасының қандай аспектілерін әлі де қарастыру керек, дамытылу керек?/На ваш взгляд, какие аспекты обновленной образовательной программы еще необходимо доработать?

Копировать

243 ответа

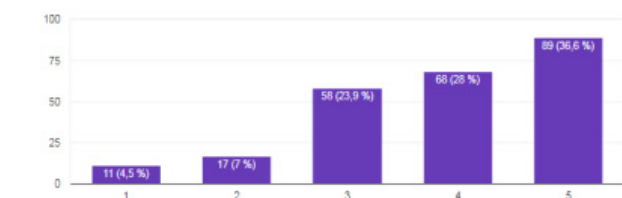

5-сурет

Әлі де қарастыруды талап ететін аспектілер

Сауалнамаларға қатысқан және семинар, тренингтерде болған мұғалімдерден осы бағдарламаның қайндай аспектілері әлі де дамытууды, қайта қарастыруды қажет етеді (5-сурет) деген сұраққа, алдыңғы сұрақтағы (4-сурет) жауаптарына қарама-қайшы жауап бергендігін байқауға болады. Мұғалімдердің басым бөлігі алдыңғы сұрақта сабақ барысында оқу мақсатына жету және оқушы әрекетін тиімді ұйымдастыру жүзеге асыру өте тиімді ұйымдастыралады десе, ал бұл сұрақтың жауабында қайшылық тап болып, дәл осы аспектілерін әлі де дамыту қажет (32,9 %) деген пікір береді. Бұдан шығатын қортынды мұғалімдердің басым көпшілігі жаңартылған білім беру бағдарламасын жүзеге асыруға арналған курстардан өткенімен, әлі де негізгі мағынасы мен мәнін түсіне алмай, ортасында жүргендігін байқауға болады. Сондықтан мұғалімдерге қолдау курстары емес, нақты тәжірибеге бағытталған сабақ-сағаттарды ұсыну тиімдірек болады деп ойлаймыз. Осы сұрақта тағы бір басымдылық «Үш тілде» білім беру саясатын жүргізу аспектісі де қайта қарастыруды қажет ететіндігін жазған. Әрине, бұл негізінен жаратылыстану бағытындағы пәндердің құзыретінде.

Пән бойынша ұсынған оқу бағдарламасы оқушының білімін қаншалықты тиімді бағалай алады?/Эффективность предлагаемой учебной программы по предмету позволяет оценить знания ученика?

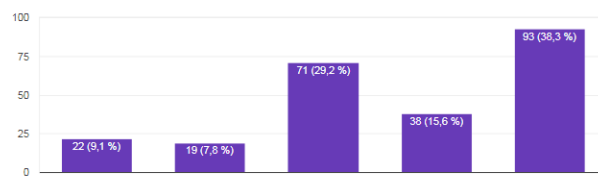
6-сурет – Оқушы білімін тиімді бағалау

Оқушы білімін тиімді бағалауға келетін болсақ, қазіргі бағалау жүйесінің Критериалды бағалауға көшкендігі бәрімізге мәлім. Енді осы критериалды бағалау жүйесінің қаншалықты тиімді жүргізілуі мүмкін екендігін сауалнама арқылы қарастыратын болсақ, 36,6 % және 28 % «иә» және «тиімділігі жоғары» деген жауаптар ұсынғандығын бақылауға болады. Бұл мұғалімдердің басым бөлігінің негізінен жақсы түсінгендігін және оны өз тәжірибелерінде тиімді қолдана алатындығын басымдылықпен айтуға болады. Жалпы оқушы білімін сабақ барысында тиімді бағалай алу және дер кезінде ақаулықтарды анықтауға және оларды жоюға

қатысты жұмыс жүргізу мұғалімнен қосымша уақытты да талап етері сөзсіз. Бірақ мұғалім сабақ барысында қойылған оқу мақсатын жақсы түсініп, оқушы нақты нені түсініп, білу керектігіне назар аударатын болса, оқушының білім мен дағдысын бағалауда қиындыққа соқырмауы сөзсіз.

Сабаққа дайындалу уақыты азайды ма?/Сократилось ли время подготовки к урокам?

243 ответа

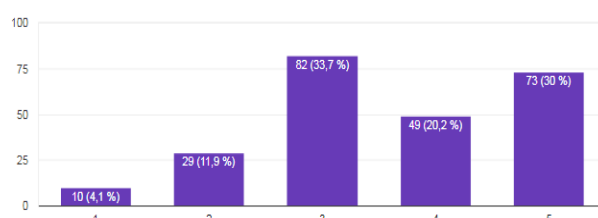

7-сурет – Дайындық уақыты

Бұл жерде негізінен сабаққа деген дайындық уақытының қаншалықты өзгергендігін сұраған болатынмын. Жалпы басым бөлігі «иә» сабаққа дайындалу уақытының азайғандығын көрсеткен. Бұл қуантарлық жағдай, себебі барлық оқу әдістемелік жүйенің мұғалімдерге нұсқаулық ретінде берілуі және нұсқаулықты мұғалім өздігінен тиімді қолдана алатындығын көрсетуге болады.

Есеп – құжаттарын тапсырма азайды ма?/Уменьшилась ли отчетность документов?

243 ответа

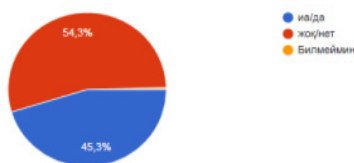
8-сурет – Құжаттамалар

Тапсырылатын құжаттамалардың көлемі қаншалықты артты не азайды деген сұраққа 30 % артты десе, 33,7 % өзгеріссіз қалды деп жауап берген. Негізінен басым бөлігі бұл сұраққа жауап беруде қиналатындығын түсіндіреді. Себебі әр мектептің әкімшілігінің талаптарының әр түрлі болуымен де байланыстыруға болады. Бір қаланың ЖОББ мектебі бірдей деңгейде білім беру керек болса да, әр мектептің ішара ережелеріне сай қосымша есеп-құжаттарын талап етуін де жоққа шығаруға болмайды.

Бағдарлама бойынша талдаулар және өзгерістер енгізуге мүмкіндіктеріңіз бар ма? (форумдарда, семинарларда, т.с.с.)/Имеете ли у вас возможность обсуждать и вносить изменения в программу? (на форумах, семинарах и т.д.)

243 ответа

Копировать

9-сурет – Өзгеріс енгізу мүмкіндіктері

Өкініштісі, респоненттердің басым бөлігі бағдарлама бойынша талдаулар мен өзгеріс енгізуге мүмкіндігіміз жоқ 54,3 % ештеңені өзгерту мүмкін емес деген пікір айтады. Негізінен бұл қате қалыптасқан түсінік. Себебі осы жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша көптеген формудар мен әлеуметтік желілерде талдаулар жүріп жатады, соған әр мұғалім өзінің пікірін қалдыруға міндетті және талдауға, пікір-таласқа қатысуы керек. Егер әр мұғалім «мен ештеңені өзгерте алмаймын», «маған қатысы жоқ» деп «ат үсті» қарайтын болса, шынымен де ештеңені өзгерту немесе талдау мүмкін емес. Сондықтан ЖОО немесе жергілікті ББ атқарушы органдар, әдіскерлер, «Өрлеу» біліктілікті арттыру органдары тарапынан арнайы осындай парақшаларышып, ондағы пікірлер мен талдауларға назар аударып, сүзгіден өтікізіп жүйелі жұмыс жүргізетін болса, соның нәтижелерін ел алдында, мұғалімдердің алдында, жылда өткізілетін «Тамыз конференцияларында» талдайтын болса, онда әр мұғалімнің «Мен де өзгеріске қатыса алатыныма сенімдімін», «Мұғалімнің пікірі әр қашан ескеріледі» деген сенімділік тудыраы сөзсіз. Сондықтан бұл ұсыныс негізінен жоғары деңгейде талдануы керек деп ойлаймыз.

Мұғалімдер осы процеске дайын болу арқылы үлкен тәжірибе жинайды, бұл олардың болашақта жұмыс әдістері мен тактикаларын қайта қарауға көмектеседі. Барлық түзетулер оқушылардың оқу дағдыларын, соның ішінде сандық технологиялар саласындағы тәуелсіздігін, мотивациясын, сенімділігін, сыни ойлауы мен құзыреттілігін жақсартады деп күтілуде.

Осы бағдарламамен жұмыс істей алмайтын кез-келген мұғалімге төмендегідей міндеттер беріледі:

- ең бастысы-балалардың сыни ойлауын, сонымен қатар өзін мұғалім ретінде дамыту;

- балаларды проблемамен жұмыс істеуге және оның шешімін табуға үйрету; - балалардың топта жұмыс істеу, ынтымақтастық және оқу қабілеттерін дамыту;

- жақсы ынтымақтастық атмосферасын құру.. бұл сыныптағы жақсы көңіл-күйге, яғни ынтымақтастық атмосферасын құруға ықпал ету;

- оларды өз проблемаларын шешуге шақырыңыз;

- оқушылардың барлық жеке қабілеттерін ескере отырып, оқу процесін басқару және жоспарлай алуы керек;

- оқушылардың сыни ойлауын дамытуға неғұрлым байсалды көзқарас; - жан-жақты дамыған, үйлесімді дамыған, функционалды сауатты тұлғаны тәрбиелеу;

- топтарда немесе жұптарда бірлесіп жұмыс істеді талап ететін тапсырмаларды кеңінен пайдалану;

- мәселеге тереңірек қарау үшін сұрақтарды тұжырымдау;

- оқушылардың сыни ойлауын дамытуды дамытуға неғұрлым байсалды көзқарас;

- жан-жақты дамыған білімді тәрбиелеу, үйлесімді дамыған, функционалды сауатты тұлға қалыптастыру.

Сонда әр мұғалімнің алдындағы басты сұрақ: «Мұның барлығын оқушыларымызға қалай үйретуіміз керек, қалай игерте аламын?».

Қорытынды

Жалпы, білім берудің жаңартылған мазмұнымен жұмыс жасамас бұрын, яғни оқушылардың сыни ойлауын қалыптастырмас бұрын, олардың сыни ойлауын дамытудың маңыздылығын түсіну өте маңызды. Осы кезеңде ұйымдастырылған жұмыс адамның шығармашылық және креативті ойлауды үйренуі керек екенін көрсетеді. Алдымен барлық мұғалімдерге үйренгендерін қабылдау қиынға соғады, бірақ егер олар шәкірттерінің бір нәрсеге қол жеткізгісі келсе, олар жаңа тәсілдерді қабылдауы керек екені белгілі болады. Қателер болуы мүмкін, бірақ олар әр мұғалімге келесі жолы жақсы немесе басқаша әрекет ету үшін трамплин ретінде қызмет етеді. Мұғалімдер жалпы бағдарламаның міндеттерін орындау үшін көптеген технологияларды қолдана білуі керек, соның ішінде өздері үшін және олардың пәні үшін ең тиімдісін таңдап, олардың тәжірибесін жақсарту үшін осы әдістерді қолдана алады. Сондықтан сондай технологиялардың бірнешеуін жалпы атап айта

кеткім келеді. «Оқушыға бағытталған оқыту», «Сын тұрғысынан оқыту», «Проблемалық оқыту», «Кейс-стади», «Жобалық оқыту технологиясы» т.с.с.

Нәтижесінде, қазіргі заманғы мұғалім бәсекеге қабілетті, құндылыққа негізделген жеке тұлғаны дамыту және әр оқушының әлеуетін ашу үшін өмір бойы білім алуға ұмтылатын жақсы дамыған адам болуы керек. Осы тақырып бойынша SWOT талдауы жоғарыда аталған сауалнама мен семинардың нәтижелерін, сондай-ақ тренинг нәтижелерін қолдана отырып аяқталды. Талдау бойынша бірнешеуіне тоқталатын болсақ:

Мықты жақтары:

1. Білім беру бағдарламасын жаңғырту мақсатында оқытушылардың педагогикалық шеберлігін арттыруы;

2. Сыныптарда заманауи жабдықтармен қамтамасыз етуі;

3. Критерийлерге негізделген бағалау жүйесін енгізу сияқты бағалау жүйесінің өзгеруі;

4. Сыныптағы қалыптастырушы бағалау, бұл күнделікті сабақта қойылатын бағалаусыз бағалау жүйесі.

Әлсіз жақтары:

1. Оқу бағдарламасына оқытудың жаңа әдістерін енгізудегі қиындықтар;

2. Барлық сынып кабинеттері тиісті түрде жабдықталмаған;

3. Критерийлерді әзірлеу үшін мұғалімнен қосымша жеке уақыт қажет;

4. Бұрын күнделікті бағалау болған, сондықтан қазіргі қалыптастырушы бағалауда оқытудың мотивациялық сипаттамаларын төмендету.

Қауіп – қатер:

1. Барлық мұғалімдер жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша курстарға қатыса алмайды, ал кейбір мұғалімдер мен ата-аналарға жаңартылған оқу бағдарламасын қабылдау қиынға соғады;

2. Жабдықтардың, компьютерлердің және басқа да жабдықтардың тез ескіруі, бұл қосымша қаржылық шығындарды талап етеді;

3. Интернетке қолжетімділіктің шектеулі болуы, ескірген жабдық және аудиторияларды жабдықпен толық қамтылмауы;

4. Академиялық үлгерім енгізудің бастапқы кезеңдерінде зардап шегуі мүмкін;

Мүмкіндіктері

1. Білім беру бағдарламасын жаңарту шеңберінде мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін арттыру оқушыларға оқытудың белсенді нысандарын енгізу есебінен дамуға мүмкіндік береді, онда олар өздерінің функционалдық сауаттылығын дамытады және күтілетін сияқты білімді белсенді түрде «меңгереді»; сыныптастарымен қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға және шығармашылық міндеттерді шешуге деген қатты ықылас болады;

2. Оқу ортасы динамикалық, жағымды және жігерлендіреді, бұл оқушыларға өз мүмкіндіктерін толық ашуға көмек береді.

3. Бағалау критерийлері көрсетілген және оқушылар олар туралы біледі, сондықтан олардың біреуін емес, екіншісін неге бағалағаны туралы пікірлер болмайды.

Бүгінгі таңда бірде-бір мұғалім өзінің оқушылармен қарым-қатынасын қызықты, эмоционалды және ең бастысы оқушылардың өзіндік дүниетанымы мен көзқарасы бола алатын құндылықтарды игеруге ықпал етуге тырыспайды. Оқушыларға білімді игеруге және ойлауға, олардан шынайы мағынаны табуға және заманауи оқытудағы заманауи технологиялар арқылы өздерін білдіруге үйретеді. Сондай-ақ, ол оқушының жеке басын қалыптастырады және ынтымақтастыққа қабілетті және ұтқырлыққа, динамизмге және шығармашылыққа ие білімді, адамгершілік тұлғаларды дамытуға көмектеседі.

Алайда, оқытудың жаңа технологиясын енгізу кезінде эмоцияналды сезіміне ерекше назараудару керек. Бұлаксиома сөзсіз: шамадан тыс жүктемеңіз, бітелмеңіз, зақым келтірмеңіз. Тек мәселеге жүйелі көзқарас оқушылардың маңызды құзыреттіліктерін мақсатты түрде қалыптастыруға мүмкіндік береді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

REFERENCES:

1. Gabor C., Meunier G. Where systematic change in education begins: leadership systems management. In Patrick M. Jenlink (Ed.) Systematic Change: Touchstones for the future school. Melbourne: Hawker Brownlow Education, pp. 275-284.
2. Borman G. D. (2000a). Title I: The evolving research base. *Journal of Education for Students Placed At Risk*, 5, 27-45.
3. Mohan Radha (2013). *Innovative Science Teaching*. New Delhi: PHI Learning Private Limited.
4. Hoon C. L., Fang J. T. Y., Bucher S., Basiran N., Hussin N. I., & Boyman S. N. The Best Practices of Human Rights ATHAM Programme.pdf. *International and Comparative Education*.
5. Elias D. and Sachathep K (ed.). *ESD Currents: Changing Perspectives from the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO.
6. Driscoll M. *Psychology of Learning for Instruction*. Boston: Allyn & Bacon.
7. Thompson C. L. and Zeuli J. S. The frame and the tapestry. In DarlingHammond, L. and Sykes, G. (eds.), *Teaching as the Learning Profession: Handbook of Policy and Practice* (pp. 341-375). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
8. Moore T. J., Roehrig G. H., Lesh R., & Guzey S. S. New directions for STEM integration on what it means to "understand" concepts and abilities needed for success beyond school in the 21st century.
9. John Dewey, *Experience in Education* (New York: Macmillan, 1939).
10. Prensky M. "Don't bother me Mom—I'm learning!" St. Paul, MN: Paragon House.

1. Gabor C., Meunier G. Where systematic change in education begins: leadership systems management. In Patrick M. Jenlink (Ed.) Systematic Change: Touchstones for the future school. Melbourne: Hawker Brownlow Education, pp. 275-284.
2. Borman G. D. (2000a). Title I: The evolving research base. *Journal of Education for Students Placed At Risk*, 5, 27-45.
3. Mohan Radha (2013). *Innovative Science Teaching*. New Delhi: PHI Learning Private Limited.
4. Hoon C. L., Fang J. T. Y., Bucher S., Basiran N., Hussin N. I., & Boyman S. N. The Best Practices of Human Rights ATHAM Programme.pdf. *International and Comparative Education*.
5. Elias D. and Sachathep K (ed.). *ESD Currents: Changing Perspectives from the Asia-Pacific*. Bangkok, UNESCO.
6. Driscoll M. *Psychology of Learning for Instruction*. Boston: Allyn & Bacon.
7. Thompson C. L. and Zeuli J. S. The frame and the tapestry. In DarlingHammond, L. and Sykes, G. (eds.), *Teaching as the Learning Profession: Handbook of Policy and Practice* (pp. 341-375). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
8. Moore T. J., Roehrig G. H., Lesh R., & Guzey S. S. New directions for STEM integration on what it means to "understand" concepts and abilities needed for success beyond school in the 21st century.
9. John Dewey, *Experience in Education* (New York: Macmillan, 1939).
10. Prensky M. "Don't bother me Mom—I'm learning!" St. Paul, MN: Paragon House.

ASEL KARIBZHANOVA

Physics teacher

Nazarbayev Intellectual School,
Pavlodar city, 140008, Republic of Kazakhstan, +77055943502

Email: karibzhanova_a@pvl.nis.edu.kz

ӘСЕЛ КӨПТИЛЕУҚЫЗЫ КАРИБЖАНОВА

Физика пәні мұғалімі

Назарбаев зияткерлік мектебі
Павлодар қаласы, 140008, Қазақстан Республикасы, +77055943502

Email: karibzhanova_a@pvl.nis.edu.kz

КАРИБЖАНОВА АСЕЛЬ КОПТИЛЕУОВНА

Преподаватель физики,

Назарбаев интеллектуальная школа
г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, +77055943502

Email: karibzhanova_a@pvl.nis.edu.kz

RAUSHAN ZHABAGINA

Physics teacher

Nazarbayev Intellectual School,
Pavlodar city, 140008, Republic of Kazakhstan, +77055943502

Email: zhabagina_r@pvl.nis.edu.kz

РАУШАН МАГЖАНОВНА ЖАБАГИНА

Физика пәні мұғалімі

Назарбаев зияткерлік мектебі
Павлодар қаласы, 140008, Қазақстан Республикасы, +77055943502

Email: zhabagina_r@pvl.nis.edu.kz

ЖАБАГИНА РАУШАН МАГЖАНОВНА

Преподаватель физики,

Назарбаев интеллектуальная школа
г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, +77055943502

Email: zhabagina_r@pvl.nis.edu.kz

УДК 37.015.32

**РЕЗУЛЬТАТЫ ОНЛАЙН ОПРОСА ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ
КАЗАХСТАНА «ОНЛАЙН КОМПЕТЕНЦИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ»**

3

**ҚАЗАҚСТАН ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫ ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ
«ПЕДАГОГТЕРДІҢ ОНЛАЙН ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ»
ОНЛАЙН СУРЕТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ****RESULTS OF ONLINE SURVEY OF TEACHERS OF HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS OF KAZAKHSTAN
«ONLINE COMPETENCE OF TEACHERS»****EVGENIY MEDVEDKOV**
Doctor of Technical Sciences,
Professor,
Republic of Kazakhstan**Е.Б. МЕДВЕДКОВ**
Техника ғылымдарының докторы,
профессор,
Қазақстан Республикасы**МЕДВЕДКОВ Е.Б.**
Доктор технических наук,
профессор,
Республика Казахстан**ANASTASSIYA KALABINA**
Master of Engineering,
Republic of Kazakhstan**А.А. КАЛАБИНА**
Инженерия магистрі,
Қазақстан Республикасы**КАЛАБИНА А.А.**
Магистр технических наук,
Республика Казахстан

22

Результаты анонимного опроса преподавателей казахстанских вузов позволили определить их приоритеты и степень владения компетенциями онлайн-преподавателя. Полученные данные будут использованы для корректировки курсов повышения квалификации. В онлайн опросе приняли участие 593 преподавателя из 20 вузов-членов Учебно-методического управления по направлениям пищевой, легкой промышленности, ресторанного и гостиничного бизнеса при Алматинском технологическом университете г. Алматы. Всего преподавателям было предложено 5 групп онлайн компетенций. Для оценки по 5-балльной шкале важность каждой компетенции и уровень своих навыков.

Ключевые слова: компетенции, онлайн, преподаватель, цифровые, коммуникация, безопасность, технологии.

Қазақстандық жоғары оқу орындарының оқытушылары арасында жүргізілген анонимді сауалнама нәтижелері олардың басымдықтары мен онлайн оқытушының құзыреттіліктерін меңгеру дәрежесін анықтауға мүмкіндік берді. Алынған деректер біліктілікті арттыру курстарын түзету үшін пайдаланылады. Онлайн сауалнамаға Алматы қаласындағы Алматы технологиялық университетінің тамақ, жеңіл өнеркәсіп, мейрамхана және қонақ үй бизнесі бағыттары бойынша оқу-әдістемелік бөлімінің құрамына кіретін 20 жоғары оқу орнынан 593 оқытушы қатысты. Мұғалімдерге барлығы 5 топ онлайн құзыреттіліктер ұсынылды. 5 балдық жүйемен бағалануы, әр құзыреттің маңыздылығы мен өз дағдыларының деңгейі.

Түйін сөздер: құзыреттер, онлайн, мұғалім, цифрлық, коммуникация, қауіпсіздік, технология.

The results of an anonymous survey of teachers of Kazakhstan universities made it possible to determine their priorities and the degree of mastery of the competencies of an online teacher. The data obtained will be used to adjust the advanced training courses. 593 teachers from 20 member universities of the Educational and Methodological Department in the areas of food, light industry, restaurant and hotel business at the Almaty Technological University in Almaty took part in the online survey. In total, teachers were offered 5 groups of online competencies. To be assessed on a 5-point scale, the importance of each competency and the level of one's skills.

Key words: competencies, online, teacher, digital, communication, security, technology.

Совсем недавно работу в интернете и освоение современных программ каждый преподаватель осуществлял в меру своих сил и возможностей, но ситуация с Коронавирусной инфекцией COVID-19 показала: цифровые навыки из желательных становятся обязательными и необходимыми.

Сейчас в вузы пришло новое поколение учащихся - поколение Z или поколение семи экранов. Это поколение привыкло получать мультимедийную информацию из интернета [1]. Поэтому необходимо адаптировать образовательную систему к цифровому поколению с помощью массового и эффективного использования инновационных образовательных технологий, основанных на информационно-коммуникационных технологиях.

На вопрос каким же должен стать преподаватель в наше время мы постарались ответить в процессе работы над Концепцией адаптации высшего образования к цифровому поколению Казахстана в рамках программы Эразмус+ «Модернизация высшего образования в Центральной Азии через новые технологии» [1], которая была одобрена Министерством образования и науки Республики Казахстан и доведена до ректоров всех вузов.

Согласно Концепции, преподаватель из передатчика готовых знаний должен превратиться в наставника, который направляет обучаемых искать нужную информацию в интернете, анализировать ее, переосмыслить, использовать и синтезировать новые знания.

Информационные и коммуникационные технологии — это инструмент, который может сделать лекции и практические занятия более информативными и привлекательными. Преподаватели сохраняют свою ключевую роль в интерактивном процессе обучения, а результативность его деятельности будут все больше зависеть от степени применения современных информационных и коммуникационных технологий [1].

Для успешной работы преподаватель должен обладать определенными новыми компетенциями. Наша задача - определить и классифицировать их.

В этой области нет еще общего подхода. Например, в Европе принята в 2013 году такая модель компетенций педагога — Digital Competence of Educators (DigCompEdu), которая состоит из трех основных блоков [2]: цифровые профессиональные компетенции, цифровые педагогические компетенции, и компетенции, направленные на формирование цифровых компетенций учащихся.

В России Е. Латыпова («Учи.ру») [3] определила семь основных цифровых групп компетенций: поиск и работа с информацией, безопасность в интернете, управление информацией и данными, организация обучения в цифровой среде, кооперация в цифровой среде, коммуникация в цифровой среде, саморазвитие в условиях неопределенности.

Мы за основу выбрали модель компетенций, предложенную в работе С.В. Гайсиной и И.П. Давыдова из Санкт-Петербургской Академии постдипломного педагогического образования [4]. Разработанная ими «Карта цифровых компетенций» состоит из 5 групп: информационные, коммуникационные, медиа, информационной безопасности, технологические.

Используя данную технологию, в 2022 году нами проведен онлайн опрос преподавателей с целью выявить их отношение к компетенциям онлайн-преподавателя и степень владения ими, после использовать полученные данные для корректировки содержания курсов повышения квалификации в Алматинском технологическом университете.

В онлайн опросе приняли участие 593 преподавателя из 20 вузов-членов Учебно-методического управления по направлениям пищевой, легкой промышленности, ресторанного и гостиничного бизнеса при Алматинском технологическом университете г. Алматы [<https://getu.me/8C5L5>].

Всего преподавателям было предложено 5 групп онлайн компетенций. Для оценки по 5-балльной шкале важность каждой компетенции и уровень своих навыков. Был рассчитан средний балл по каждой группе компетенций. Результаты по группам компетенций приведены на рисунке.

Результаты опроса по группам компетенций

Как показали **результаты опроса**, преподаватели считают наиболее важными компетенции в области организации обучения в цифровой среде и коммуникации и сотрудничества – оценка 4,24 балла. Чуть менее важными безопасность и информационная грамотность – соответственно 4,22 и 4,17 баллов. Наименее важными компетенциями – умение создавать цифровой контент, причем и свои навыки в этой области они оценили значительно меньшим, чем остальные группы, числом баллов – 3,42. Видимо предполагается, что можно пользоваться готовым контентом.

По мнению опрошенных, они обладают довольно высокими компетенциями в области коммуникации и сотрудничества – 4,04 балла и организации обучения в цифровой среде – 3,94. Далее – безопасность и информационная грамотность, на среднем уровне – 3,83 и 3,84 соответственно. Все это соответствует оценке важности компетенций, т.е. чем компетенция важнее, тем лучше преподаватели ей владеют.

Рассмотрим результаты опроса по каждой группе компетенций отдельно.

Коммуникация и сотрудничество. Установлено, что преподаватели самой важной компетенцией считают навыки самообразования и саморазвития (4,3 балла), и, по собственному мнению, обладают ими в достаточно высокой степени (4,1 балла). Это самый высокий средний балл. Наименьшее значение придается умению использовать возможности социальных сетей для профессионального развития (4,17 балла), при этом, как и в первом случае, свой уровень владения этой компетенцией оценивается наиболее низко, как и навык использования онлайн платформ, рекомендованных на уровне вуза и республики (3,96 балла).

Остальные компетенции оцениваются довольно высоко и примерно на одном уровне от 4,23 до 4,26 баллов. Однако владение этими компетенциями, как считают преподаватели, существенно ниже, чем их значение 3,96 – 4,04. Исключение составляет знание и использование сетевой этики – 4,17. Это самая высокая оценка уровня своих навыков.

Организация обучения в цифровой среде. Важность всех приведенных в опросе компетенций этой группы оценивается довольно высоко. Баллы в порядке убывания: 4,3 – находить учебные онлайн материалы (подтверждает представленное выше предположение о невысокой оценке умения разрабатывать цифровые ресурсы), 4,27 – Навыки обучения обучающихся критическому мышлению при работе с информацией из интернет-источников, 4,25 – Умение стимулировать учащихся на использование интернет источников для самостоятельного изучения учебного материала, 4,2 – Умение использовать различные цифровые инструменты для отслеживания прогресса обучающихся, 4,18 – Навыки использования онлайн инструментов для внедрения современных педагогических практик. Как и ожидалось на основании приведенных выше результатов, в наименьшей степени оценено свое умение пользоваться цифровыми инструментами и инновационными методиками. 3,77 – Умение использовать различные цифровые инструменты для отслеживания прогресса обучающихся, 3,7 – Навыки использования онлайн инструментов для внедрения современных педагогических практик: перевернутый класс, смешанное обучение, мобильное обучение, проектное обучение и т.д.

Безопасность и ответственное использование онлайн-среды. К этой группе компетенций относятся: умение создавать безопасный логин и пароль; навыки ответственного поведения в сети Интернет и обучение этому обучающихся; умение работать с цифровыми инструментами для сохранения, удаления данных, соблюдения конфиденциальности информации; умение распознавать действия и информацию, имеющие мошеннический умысел.

Как следует из рисунка преподаватели высоко оценили компетенции этой группы, средний балл составляет 4,2 – 4,25, причем

наибольшее значение придается умению создавать безопасный логин и пароль, что в наибольшей степени умеют опрошиваемые (4,04). В наименьшей степени респонденты умеют распознавать имеющиеся мошеннический умысел действия и информацию (3,5).

Информационная грамотность. Компетенция, заключающаяся в умении эффективно искать информационные сети, оценивается наиболее высоко, 4,36.

И опять же, меньшее значение придается компетенциям, связанным с умением использовать инструменты: геймификацию и облачные технологии (4,0 и 4,05, соответственно).

Согласно мнению респондентов, эти же компетенции им присущи в меньшей степени (3,64 и 3,63, соответственно). Некоторое затруднение вызывает компетенция «Навыки верификации различными способами» - 3,77 балла. Опрошиваемые, по их мнению, лучше всего владеют умением эффективно искать информацию в сети (4,13). Остальные компетенции оценены ниже 4,0 баллов. От 3,8 до 3,97.

Создание цифрового контента. Как показывает опрос, важность всех компетенции этой группы оценивается от 3,87 до 4,18 баллов.

Причем, наиболее высоко оценен навык работы с системами верификации авторства, меньше всего – умение разработки собственных средств коммуникации.

Уровень своих навыков опрошиваемые оценили почти аналогично и в целом менее высоко предыдущих групп компетенций. В наименьшей степени им присуще умение создавать виртуальные площадки для своего класса (3,14) и разработки собственных средств коммуникации (3,16): блоги, сайты, форумы и т.д., а в наибольшей, как отмечено выше – навык работы с системами верификации авторства (3,74). Остальные компетенции оценены в диапазоне 3,27 – 3,57, что, несомненно, довольно низко.

В заключение хотелось бы отметить, что баллы, описывающие важность компетенций, всегда выше баллов, выставленных за умение их использовать, иногда значительно.

Подводя итоги проведенного анализа, можно заключить, что при составлении программ обучающих курсов, больше времени надо уделить раскрытию и усвоению следующих компетенций, которые в меньшей степени присущи преподавателям вузов на настоящем этапе (менее 4,0 баллов):

- навык практического использования в профессиональной деятельности онлайн платформ и ресурсов;
- умение использовать возможности социальных сетей для профессионального развития, работать с электронными библиотеками, средствами навигации и поиска;
- навыки верификации информации различными способами;
- способность осуществлять электронный документооборот, работа с данными обучающихся в цифровых средах, использовать цифровые инструменты для отслеживания прогресса обучающихся, и работа с облачными технологиями;
- использование геймификации образовательного процесса, все компетенции по созданию цифрового контента;
- навыки ответственного поведения в сети интернет и обучение этому обучающихся;
- умение соблюдать конфиденциальность информации, умение распознавать действия и информацию, имеющую мошеннический умысел;
- навыки использования онлайн инструментов для внедрения современных педагогических практик: перевернутый класс, смешанное обучение, мобильное обучение, проектное обучение и т.д.

Данное исследование может быть полезно для использования при формировании тематики обучающих курсов в вузах и организациях образования в Казахстане и за рубежом.

1. Молдажанова А.А., Нурбекова Ж.К., Тусупов Д.А., Нурахметов Б.К., Медведков Е.Б., Никитин Е.Б., Алиясова А.В., Сулейменова Ш. К. Концепция адаптации системы высшего и послевузовского образования к цифровому поколению, с учетом конкретных условий в Казахстане // г. Нур-Султан, 2019. 13 с. / URL: <https://u.to/3bwxHA>

2. An official website of the European Union. Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu) / URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcompedu_en

3. Е. Гаврилова Современный учитель и его цифровые компетенции // Официальный сайт онлайн газеты «Учительская газета» 11 сентября 2020 / URL: <https://ug.ru/sovremennyj-uchitel-i-ego-czifrovye-kompetenczii/>

4. Гайсина С.В., Давыдова И.П. Методические рекомендации по цифровому образованию «Карта цифровых компетенций» // Санкт-Петербург / URL: <https://u.to/gSAxHA>

1. Moldazhanova A.A., Nurbekova Zh.K., Tusupov D.A., Nurakhmetov B.K., Medvedkov Y.B., Nikitin E.B., Aliyasova A.V., Suleimenova Sh.K. Concept adaptation of the system of higher and postgraduate education to the digital generation, taking into account the specific conditions in Kazakhstan // Nur-Sultan, 2019. 13 p. / URL: <https://u.to/3bwxHA>

2. An official website of the European Union. Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu) / URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcompedu_en

3. E. Gavrilova Modern teacher and his digital competencies // Official website of the online newspaper "Teacher's newspaper" September 11, 2020 / URL: <https://ug.ru/sovremennyj-uchitel-i-ego-czifrovye-kompetenczii/>

4. Gaisina S.V., Davydova I.P. Guidelines for digital education "Map of digital competencies" // St. Petersburg / URL: <https://u.to/gSAxHA>

YEVGENIY MEDVEDKOV

Doctor of Technical Sciences, Professor
Dean of the Faculty of Distance Learning
Republic of Kazakhstan, 050012, Almaty, JSC "Almaty Technological University", st. Tole bi, 100
E-mail: e.medvedkov@atu.edu.kz

ЕВГЕНИЙ БОРИСОВИЧ МЕДВЕДКОВ

Техника ғылымдарының докторы, профессор
Қашықтықтан оқыту факультетінің деканы
Қазақстан Республикасы, 050012, Алматы, «Алматы технологиялық университеті» АҚ, к. Төле би, 100
E-mail: e.medvedkov@atu.edu.kz

МЕДВЕДКОВ ЕВГЕНИЙ БОРИСОВИЧ

Доктор технических наук, профессор
Декан факультета дистанционного обучения
Республика Казахстан, 050012, г. Алматы,
АО «Алматинский технологический университет», ул. Төле би, 100
E-mail: e.medvedkov@atu.edu.kz

ANASTASSIYA KALABINA

Master of Engineering
Director of the Center for Innovative Educational Technologies
Republic of Kazakhstan, 050012, Almaty, JSC "Almaty Technological University", st. Tole bi, 100
E-mail: a.kalabina@atu.edu.kz

АНАСТАСИЯ АНАТОЛЬЕВНА КАЛАБИНА

Инженерия магистрі
Инновациялық білім беру технологиялары орталығының директоры
Қазақстан Республикасы, 050012, Алматы, «Алматы технологиялық университеті» АҚ,
к. Төле би, 100
E-mail: a.kalabina@atu.edu.kz

КАЛАБИНА АНАСТАСИЯ АНАТОЛЬЕВНА

Магистр технических наук
Директор Центра инновационных образовательных технологий
Республика Казахстан, 050012, г. Алматы,
АО «Алматинский технологический университет», ул. Төле би, 100
E-mail: a.kalabina@atu.edu.kz

УДК 81.139
ГРНТИ 16.21.37

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ВИДЕОМАТЕРИАЛДАР АРҚЫЛЫ ДҰРЫС АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМЫТУ

4

ПРОДВИЖЕНИЕ ПРАВИЛЬНОГО ПРОИЗНОШЕНИЯ С ПОМОЩЬЮ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ В УНИВЕРСИТЕТАХ

PROMOTING CORRECT PRONUNCIATION THROUGH VIDEO MATERIALS AT THE UNIVERSITIES

ASSEM MAMYRBEKOVA

Master of pedagogical sciences,
lector,
Republic of Kazakhstan

Ә.С. МАМЫРБЕКОВА

Педагогика ғылымдарының магистрі,
лектор,
Қазақстан Республикасы

МАМЫРБЕКОВА А.С.

Магистр педагогических наук,
лектор,
Республика Казахстан

27

Бұл мақалада сөздердің дұрыс айтылуында кездесетін қиындықтар, оларды шешу жолдары айтылады. Сөздердің дұрыс дыбысталуын оқытуда кездесетін мәселелерді шешу жолдары берілген. Жоғары оқу орнында видеоматериалдардың көмегімен айтылым дағдысын дамытудың маңыздылығы баяндалады. Видеоматериалдар студенттердің айтылым дағдысына ғана емес тыңдалым дағдысын, сөздік қорын кеңейтуге де әсер етеді. Мақалада видеоматериалды қолданудың артықшылықтары, айтылым дағдысын дамытуда қолдануға болатын техникалар атап көрсетілген.

Түйін сөздер: видеоматериалдар, айтылым, айтылымды оқыту, фонетика, дыбыстар, айтылымдағы қиындықтар

В данной статье описаны трудности, возникающие при правильном произношении слов и пути их решения. Приведены пути решения проблем, возникающих при обучении правильному произношению слов. Представлена важность развития навыков произношения с помощью видеоматериалов в университетах. Видеоматериалы влияют не только на навыки произношения учащихся, но и на их навыки слушания и расширение словарного запаса. В статье выделены преимущества использования видеоматериала, приемы, которые можно использовать в развитии навыков произношения.

Ключевые слова: видеоматериалы, произношение, обучение произношению, фонетика, звуки, трудности в произношении

The article describes the difficulties in correct pronunciation of words and the ways of solving them. There are given many ways of solving some problems in teaching pronunciation. This article is about an importance of promoting pronunciation with the help of video materials at universities. Video materials help to improve student's listening skills, vocabulary, spelling not only their pronunciation. The article consists of information about advantages of using video materials, techniques of developing pronunciation through video-materials.

Key words: video materials, pronunciation, teaching pronunciation, phonetics, sounds, difficulties in pronunciation

Today, teachers of foreign languages have at their disposal a wide range of both traditional and modern pedagogical technologies, which make it possible to solve the various tasks facing them. One of the most popular methods at the present stage is the use of video materials. Working with them is an example of an effective combination of classic and “active” educational technologies, which in many ways ensure their popularity. If we accept the concept of communicative competence put forward by the famous American ethnolinguist D. Hymes, described by him as the knowledge of the rules for understanding and creating the referential and cultural meanings of a language, then it is obvious that the main task of a foreign language teacher is to develop communication skills among pupils and students [1, p.46]. That is, a student of a foreign language should be ready for communication. But, beyond the cultural and linguistic context of the country of the language being studied, the development of this competence is quite problematic. This is why authentic video materials containing both original language information and a large variety of cultural details, and therefore modeling communicative circumstances that are as similar as possible to actual ones, are one of the most successful ways of developing this competence.

The aim of the article is to show the importance of using video materials at universities to improve student’s pronunciation skills. English pronunciation is one of the most difficult skills to acquire and learners should spend lots of time to improve their pronunciation [2, p.33]. Understandable pronunciation is one of the basic requirements of learners’ competence and it is also one of the most important features of language instruction. Good pronunciation leads to learning while bad pronunciation promotes to great difficulties in language learning [3, p.12].

Pronunciation is one of the most critical aspects of an individual’s speech, according to Elliot, but it’s not specifically taught by many teachers. It is seldom taught by teachers in classrooms with foreign languages. Additionally, it is one of the hardest problems facing language teachers and learners. When teachers understand the characteristics that affect pronunciation of their learners, they can enhance their teaching effectively in order to increase the accuracy of pronunciation of their learners [4, p.542].

According to Morley, understandable pronunciation is one of the principal aims of pronunciation instruction not perfect

pronunciation and it is an important part of communicative competence. Realistic goals that are reasonable, applicable, and suitable for the communication needs of the learner should be set. Therefore, it is very important for learners learning English speak it as understandably as possible – not just like native speakers of English, but well enough to be understood [5, p.23]. Miller expressed that pronunciation should be balanced with all of the other communication skills. Miller continued that teachers have a big role in developing this important skill [6, p.158]. According to Fraser, being able to speak English involves certain sub-skills such as vocabulary, grammar, and pragmatics. However, the most important of these skills is pronunciation. With acceptable pronunciation, a speaker’s speech can be understandable despite having other mistakes; with bad pronunciation, his/her speech would be very difficult to understand, despite being accurate in other areas [7, p.224].

The aim of teaching pronunciation to learners is not to ask them to speak as native speakers. The real purpose of oral communication should instead be an intelligible pronunciation. This is true not only for individual sounds, but for larger parts of speech, such as syllables, stress patterns, and rhythm. Unfortunately, pronunciation instruction in English is still largely neglected. Gustina states that the goal of teaching pronunciation is not to be native-like accent since it is an inappropriate goal for most learners. The goal for most of English learners is to be comfortably intelligible [9, p.46]. That means students are told to be fluent when they can at least tell the words that the listener understands the message. Communication using English as a foreign language should run smoothly in a short time, when both speaker and listener are intelligible. Intelligibility occurs when the meaning is understood by both the speaker and the listener. On the other hand, listeners may become frustrated when non-native speakers have been unable to render sounds correctly or are incomprehensible to them. So English teachers should have to teach students the intelligibility of English pronunciation.

Nowadays, most of English language teacher make little attention to teach pronunciation. Jeremy Harmer states that most of English language teachers get students to study grammar and vocabulary, practice functional dialogues, take part in productive skill activities, and try to become competent in listening and reading. Nevertheless, some of these same teachers make little attempt to teach pronunciation [10, p.248]. However, by teacher pronunciation, it will make students aware

of different sounds and can also improve their speaking immeasurably, so the teacher should give more attention also for teaching pronunciation.

Pronunciation instruction is very important because it is the primary source of understanding. If learners cannot pronounce the correct version of a word, they will not be able to communicate correctly. Pronunciation instruction helps learners gain a better understanding of native speakers and improves their ability to communicate easily and effectively. We often think of pronunciation teaching in terms of helping students to achieve accurate pronunciation so that their production of sounds, stress, rhythm, and intonation begins to match the ideal pattern. But accuracy is just one part of a good pronunciation. Fluency in the production of sounds and other aspects of pronunciation is equally important. They're not always going together. Both accuracy and fluency are important in pronunciation, just as they are generally speaking, and both deserve attention and practice.

Over the years, the styles of language teaching have changed considerably, and the same is true of pronunciation teaching. In some periods of time, pronunciation teaching has been considered extremely important, while at other times it has not been given much attention at all. Trends in teaching pronunciation are like a swinging pendulum, it means that emphasis goes from one extreme to the other. Until recently, the focus in pronunciation teaching was almost entirely on producing individual sounds and words correctly, not much attention was paid to features such as intonation and rhythm. However, in the last twenty years or so, teachers and researchers have begun to realize the importance of these aspects of pronunciation and to emphasize them more strongly in teaching. It seems more practical, however, to realize that no single aspect of pronunciation can stand on its own. Our students can benefit from learning both about individual sounds and about aspects of pronunciation, and we need to find a balance between these two areas.

Native-like pronunciation is difficult for most young learners to obtain in a foreign language. To accomplish this, the student needs not only professional teaching but also a high degree of internal motivation. Many young learners are pleased with a fairly intelligible second-language speech and this is an appropriate target for a teacher of English in a foreign language. During a daily speaking lesson, the teacher will offer assistance to students who have trouble with specific sounds. Here are some objectives of teaching pronunciation:

- Ability. The pronunciation should encourage learners to reach the threshold level so that their pronunciation does not undermine from their ability to communicate.

- Consistency. The pronunciation should be smooth and natural.
- Intelligibility. The pronunciation should be understandable to the listeners.

- Communicative Efficiency. The pronunciation should help to convey the meaning that is intended by the speaker.

Based on the goals above, the intelligibility is considered the main goal of pronunciation since the idea of pronunciation is to enable the listeners to understand what the speaker says. Joanne Kenworthy states that the main goal of pronunciation for the learners is can be comfortably intelligible [11, p.192]. It means that the conversation between the speaker and the listener can be "comfortable". It is not the case where a native language is spoken by the speaker and the listener, but both the speaker and the listener understand one another. The teaching pronunciation problems:

1. The learner. The first problem faced in the pronunciation curriculum design is the most urgent one – the learners themselves. Pronunciation teaching is not just a linguistic problem, and we need to consider factors such as the age of our learners, exposure to the target language, the amount and form of prior pronunciation training and, perhaps most importantly, their attitude towards the target language and their motivation to achieve intelligible second language speech patterns.

Several experts have put forward their suggestions about the learner's pronunciation teaching problems:

- a) Age. Research in the field also shows that children and adults interpret sounds in a very similar way. Teachers need to redefine the intent of the pronunciation class as being comfortable intelligibility rather than accuracy and to ensure that the methods and activities reflect this objective.

- b) Ability, attitude and motivation. There are four traits that constitute language aptitude:

- phonemic coding ability: the capacity to discriminate and code foreign sounds such that they can be recalled;

- grammatical sensitivity: the ability to analyse language and figure out rules;

- inductive language learning ability: the capacity to pick up language through exposure;

- memory: the amount of rote learning activity needed to internalize something (a new sound, a lexical item, a grammatical rule, the pronunciation or spelling of a word, etc.).

In fact, some learners are fairly balanced in these four traits, while others have strengths and weaknesses. A weak learner in phonemic coding would have much more difficulty in achieving easy-to-understand pronunciation than those with high aptitude in this domain. Teachers and pronunciation syllabuses need to be sensitive to the differences between learners and not expect all learners to achieve the same level of success in the same amount of time. Intensity of motivation is often just as important as the type of motivation at play. In other words, someone with extraordinary high motivation may well achieve a better pronunciation than someone with integrative motivation that is quite positive yet less intense [12, p.346].

2. The teacher. The teacher's problems regarding pronunciation practice are listed below:
- The lack of knowledge about pronunciation. Sometimes, teachers are simply don't understand pronunciation, so they often make mistakes when they say words or utterances. They don't know how the sound is produced, so they can't explain it to their students.

- The lack of motivation to teach pronunciation. Many teachers are unaware of the importance of pronunciation in language learning. They don't think that pronunciation is as important as writing, reading, grammar, etc.

- The techniques of teaching pronunciation. There are a lot of techniques for teaching pronunciation. According to Celce-Murcia, the following ten techniques are used to teach pronunciation [13]:

1. Listen and imitate: a technique used in the Direct Method in which students listen to the model provided by teacher and repeat or imitate it;

2. Phonetic Training: use of articulatory descriptions, articulatory diagrams, and phonetic alphabet;

3. Minimal pair drills: a technique that helps students to distinguish between similar and problematic sounds in the target language by listening discrimination and speaking;

4. Contextual minimum pairs: in the technique, the teacher establishes the structure and presents the key dictionaries; students are trained to respond with an appropriate and meaningful answers;

5. Visual aids: enhancement of the teacher's description of how audio-visual aids such as sound-color charts, Fidel wall charts, rods, pictures, mirrors, props, realia, etc. are produced;

6. Tongue twister: a technique used to correct speech for native speakers;

7. Developmental approximation drills: a technique suggested by first- language acquisition studies in which second language speakers are taught to retrace the steps that many English-speaking learners take as they learn certain sounds in their first language;

8. Practice of vowel shift and stress shift related to affixation: a technique based on the rules of generative phonology used with intermediate or advanced learners.

9. Reading aloud/recitation: passage or scripts for learners to practice and then read aloud, focusing on stress, timing, and intonation.

10. Recordings of the production of learners: audio and video tapes of rehearsed and spontaneous speeches, free conversations, and role plays.

What happens when students hear and try to pronounce strange, new sounds in a new language? These types of problems often arise:

- Merging. When students hear unfamiliar sounds in a new language, they tend to interpret the sounds of a new language in terms of the categories of their original language. The brain of the learner may hear two sounds that are the same when they are actually considered separate sounds in the new language. This is called merging and leads to errors in pronunciation. When our brains and ears cannot tell the difference between two similar sounds, we tend to pronounce both of them in the same way. For example, many languages do not have separate voice sounds like those in reach (/i:/) and rich (/i/). Speakers of these languages may merge the two sounds and pronounce them in the same way.

- Substitution. When learners hear a new sound that doesn't match any of the sounds they know, they often substitute a familiar sound that is somewhat similar and easier to produce. For example, the first sound in thought and the third is found in relatively few languages in the world. Speakers of languages that don't have this sound often substitute /s/, /f/, or /t/ so that they think it sounds like sink, fink, or tink.

- The intelligibility effect. Substitution and merging processes can cause serious problems for learners' intelligibility. When listeners expect to hear one sound, but they actually hear another,

communication can break down. Even when teachers make students aware of what's going on, it's hard not to fall into one of these traps.

– Spelling. English has many words with irregular or unpredictable spellings, and this can lead students to mispronounce these words. For example, if students learn the words rain, plain, and plain, they will naturally assume that the letters “ain” must be / ein /. Then, if they see the written word “mountain,” they may wrongly pronounce it / mawntein/. Since students often first encounter words in their written form, this can lead to incorrect pronunciation of many words.

– Borrowed words. Many languages borrowed words from English, adapting their pronunciation to fit the borrowing language sound system. We might think that knowing the words borrowed from English into the student's native language would make it easier to learn those words in English, and this is often true with word meanings. However, familiarity with these borrowed words can actually make it harder for learners to pronounce words correctly in English if they assume that the pronunciation is the same in English as in their native language. This could cause misunderstandings. Teachers must take special care to point out and practice words that are pronounced differently in English than their borrowed counterparts.

Teachers' roles in pronunciation practice are very important in improving the ability of students to pronounce. It can be said that the teacher is the key to determining the success of the learning process. According to Joanne Kenworthy, the roles of the teacher in pronunciation practice are as follows [12]:

– Helping learners hear. Part of the role of the teacher is to help the learners perceive sounds. Learners will easily perceive English sounds by hearing any English dialogues, songs, or in this case cartoon films. The learners need to hear to the real sounds of English native speaker in order to make them understand the concept of English spelling sound. This process needs teacher assistance to guide the learners to the right English pronunciation concept and to avoid mistakes and errors that are probably made by the learners during the process.

– Helping learners make sounds. Some sounds of English do not appear in other languages. Sometimes learners will be able to imitate the new sound, but if they are unable to do so, the teacher needs to be able to give some hints that might help them to make particular sounds.

– Providing feedback. The teacher must provide the learners with information about their performance as the students may have a misconception about the concept of English pronunciation.

– Pointing out what is going on. In order to have better understanding in pronunciation, the teacher needs to make the learners aware of the statements they have made or they might miss something important. For example, they may not realize that when a particular word is stressed in different way, it may affect the message that is sent to the listener.

– Devising activities. Learning pronunciation is complex, so the teacher must consider some of the factors that make it possible for the teaching activity to succeed. The teacher must find an appropriate approach to teaching, materials, media, etc., in the design of learning activities.

– Assessing progress. The teacher must provide the information about the progresses made by the learners since the learner cannot easily assess himself.

In the case of pronunciation, the use of video materials to teach pronunciation is very effective. Video materials provide a good model for teaching pronunciation. The students can imitate the speaker model. The advantage of using video is that students can pronounce English words or phrases with correct pronunciation by imitating the video that has been played. At present, video is not considered to be a new technology in the process of learning English in higher education. There is a clear potential for learning with authentic videos with a communicative approach to language teaching. Of all the available means, authentic video materials provide the most accurate display of speech in, since the speaker's speech is closely linked to a specific language situation, and its communicative element is complemented by a number of visually encoded non-linguistic features (posture, facial expressions, gestures) [13, p.271].

Successful use of video is guaranteed at almost every stages of the process of teaching a foreign language. Video can be used to teach all kinds of speech activities, especially in the teaching of listening and speaking. If we turn to developing students' language skills (lexical, listening, speaking), we will see that authentic video materials can make a full contribution to their development. Firstly, the video helps to train and improve auditory-speaking skills while watching a video clip where phonetic exercises are used. While

watching an authentic video, the phonetic norms are memorized at a subconscious level focusing on differences in pronunciation standards of English and American languages, regional accents and dialects [14, p.65]. Secondly, the specificity of video fragments is that watching a video plot makes it possible to combine visual and sound images in certain situations. The teacher can offer students a situation in which they, on their own or with the help of the teacher, can play an active role of in the communication process. The relevance of the use of videos during training is that it contributes to the personal development of students, establishes links between practical exercises and real life and helps to balance actual knowledge and practical skills. Psychologists argue that the use of audio and video in the education process significantly improves the results and significantly encourages students to communicate in a foreign language.

When watching video clips, students see how words are pronounced, see articulation and absorb it unconsciously. This happens because the viewer not only hears, but also sees how a particular word is pronounced by a native speaker, a phonemic awareness is formed. The visual part also helps the development of language conjecture. The vocabulary that a person can learn when watching a video is also important. It is known that if we say that a person knows a word, then he knows its forms, its meaning and usage. Videos help with all of these components. A person hears a word, he understands in what context it is used, he often can see what this word means (if it means an object), and can see ways of interacting with it. It's very convenient to introduce new vocabulary or to consolidate what has already been learned using video clips in general, not to mention authentic videos.

The lexical and phonetic side of language learning contributes to the development of speaking skills. A student who is constantly immersed in the language environment of the studied language, sees and hears how native speakers of this language speak, begins to adopt certain lexical units into his active vocabulary, subconsciously reproduces the heard speech constructions, copies the intonations, tones and stresses of the speakers. Subsequently, speaking skills can be developed by oral tasks at the post-viewing stage of working with video clips for fixing. Taking into account that the successful development of language skills requires a mechanism that stimulates the visual and auditory centers of a person, which, in turn, affect the

process of assimilation and storage of information and material, we can argue that the video materials just meet these requirements [15, p.14].

Redmond argue that: "It is imperative that you use the correct word in the correct instance and with the correct pronunciation. Pronunciation means to say words in ways that are generally accepted or understood." [16, p.104]. However, if the pronunciation is not correct, the speakers then will not be understood and therefore accuracy is not achieved and broken down the conversation. The effectiveness of teaching pronunciation is a widely debated topic. The task of making one's pronunciation patterns intelligible to others when communicating in a second language is an important, and often challenging, one. However, foreign language fluency is not only based on grammar, syntax and speech, but also on pronunciation, which plays a vital role in fluency. The prosodic aspects of speech are often the most difficult to teach, yet are a very important element for the language learner to master. Stress, rhythm and intonation differentiate the fluent from the mediocre second language speaker, and results in a native-like accent which is central to the successful use of a foreign language. Causes of defective spelling and pronunciation:

- Influence of mother tongue: a child develops the speech habit of his mother tongue. When he learns a foreign language, his mother tongue speech habits come in the way. He thinks in his mother tongue and then translates his thoughts in English.

- Lack of phonetics knowledge: most English teachers do not know about phonetics or phonology. Therefore, they do not impart good training of speech to their students. They have got their defective pronunciation. The students learn the defective pronunciation from their teachers. This process goes on when the students become teacher they also impart the training of defective speech habit. This vicious circle of speech habit is developed and it is rather impossible to break it.

- Pronunciation and spellings defects in teachers and students: many teachers are not able to pronounce correctly. This effects the pronunciation of their students. They have not sufficient knowledge of phonetics and phonology. The physical disability of a child sometimes causes poor pronunciation. It is cause of retardation in pronunciation as well as spellings.

- Lack of congenial environment: Sometimes speaking opportunity is not provided by the English teacher in the classroom. Oral practice is not done

during teaching learning process. Oral aspect of the language is totally neglected which leads to wrong pronunciation. Proper attention is not paid to English pronunciation. Most of the teachers have got their poor pronunciation and that is why they are unable to improve the pronunciation of their students. Proper congenial environment is not provided to improve pronunciation skills.

In English foreign language teaching and learning environment, there have been two problems always preoccupying in suspense: Should the teachers correct the errors? If yes, how should the correction be? At this point, in order to be able to provide an accurate answer, we should emphasize the preferences of learners since these preferences which act as lighthouses for the English teachers merit the greatest consideration in terms of determining the correct way of correction of the pronunciation errors. When the studies are reviewed in terms of learners' preferences, it is deduced that the self-correction is the most preferred error correction method. McCormick et al. [17, p.427] states that learners are able to make decisions about their errors and correct these oral errors of pronunciation. Lynch [18, p. 281], underlines the importance of self-correction as the most efficient error correction method since it enables the learners to learn from their mistakes by themselves. Another issue related to correction of pronunciation errors is what Kelly highlights: the importance of learner sensitivity during the correction of the errors in learning situations. The research conducted by Ustaci and Ok [19, p. 102] puts forward that nearly all of the participants (95.3%) reveal that the instructors should consider the learners' sensitivity and they should make the correction with an utmost care in order not to hurt their feelings or cause an offense otherwise which can result in 'learner reticence' in the classroom as Donald states. Donald emphasizes not only the importance of correcting the mistakes of students very gently and carefully, but also proposes that the errors of pronunciation of the learners should be corrected not at the time of speaking, but later one by one at the end of each classtime, in order to make them feel more confident of participating willingly and fearlessly in the learning environment. Finally, again when the preference of the learners' is taken into account, it is very surprising that the students prioritize the correction of their pronunciation errors. Salikin indicates that the 84 participants who are third-year students of ELT department give priority to their pronunciation errors to be corrected over their grammatical errors.

The pronunciation errors are very common in English foreign language secondary school classrooms and the teachers have to provide the students with the probable causes of these errors during correction. Hammerly added that teachers need to properly distinguish the error in order to make students realize where the error is and understand what kind of error they have made in terms of its characteristics. Particularly, visual objects such as imitations and gestures should be used to correct prosodic errors, therefore students understand the correction of stress, rhythm and intonation. In conclusion, regardless of the methodology used, the skills of students should be taken into account during the improvement efforts of their phonological performance.

When pronunciation is considered, it is almost impossible to generalize students from a specific performance period, unlike grammar or writing. To illustrate, if a student knows how to make good use of the tenses, he can easily learn the reported speech. His tense knowledge is a prerequisite for learning the reported speech. Therefore, we can deduce what kind of error a student can make while learning reported speech in further studies, but we cannot say if a student who can pronounce the word 'write' correctly can pronounce the word 'phone' correctly. There are several reasons behind this tragic reality and, what is more, students do not understand the importance of eligible pronunciation in the environment in which they live. Since they never speak English or have a chance to interact with a native speaker, the activities of class pronunciation are useless and redundant. In general, vocabulary parts are taken seriously because they have to understand the instructions of computer games that take most of their time at home. While these students are far from understanding the role of pronunciation in language learning, there is another group of students who have already realized the need for pronunciation. However, what they experience is that they are unwilling to perform, including pronunciation, just because they are afraid of making mistakes and being ridiculed by their classmates. As a result, both of these student profiles have difficulty improving pronunciation.

REFERENCES:

1. Hymes D. On Communicative Competence // Sociolinguistics / eds. J. B. Pride and J. Holmes. Harmondsworth: Penguin. – 2005. – 46 p. (in English)
2. Aliaga García C. The Role of Phonetic Training in L2 Speech Learning. Proceedings of the Phonetics Teaching and Learning Conference. – 2007. – 33 p. (in English)
3. Zhangeldina A.D. Agylyshyn tilin oqytuda beinematerialdardy qoldanu adistemesi. – 2009. – № 4. – 12 b. (in Kazakh)
4. Elliot A. R. Foreign Language Phonology: Field independence, attitude, and the success of formal instruction in Spanish pronunciation. The Modern Language Journal. – 2000. – 542 p. (in English)
5. Morley J. Trippingly on the tongue: Putting serious speech/pronunciation instruction back in the TESOL equation. ESL Magazine. – 2008. – 23 p. (in English)
6. Miller S. Pronunciation and the adult ESL learner. University of Pennsylvania. – 2004. – 158 p. (in English)
7. Fraser H. Coordinating Improvements in Pronunciation Teaching for Adult Learners of English as a Second Language. University of New England, Armidale. – 2000. – 224 p. (in English)
8. Gustina S. Analysis of the High School Students' Problem in Learning English Pronunciation. Lampung University. – 2003. – 46 p. (in English)
9. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. New York: Longman. – 2002. – 248 p. (in English)
10. Kenworthy J. Teaching English Pronunciation. Addison Wesley Longman Ltd. – 1987. – 192 p. (in English)
11. Celce-Murcia M. Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages. Cambridge: Cambridge University Press. – 1996. – 346 p. (in English)
12. Sokolova E.N. Methods of teaching foreign languages: Manual for students of pedagogical universities and teachers – Moscow. – 2008. – 271 p. (in Russian)
13. Kareva N.V. The use of authentic audio and video materials to increase the motivation for learning a foreign language // Internet magazine Study of sciences. – 2014. – 65 p. (in Russian)
14. Smirnov I.B. Development of oral speech of students on the basis of an authentic feature film // Foreign languages at school. – 2006. – 14 p. (in Russian)
15. Redmond M.V. Everyday Public Speaking. – England: Pearson Education. – 2007. – 104 p. (in English)
16. McCormick D. E., O'Neill M. C. The Self-correction of speech errors. – Learn Lab. Pittsburgh Science of Learning Center. – 2007. – 427 p. (in English)
17. Lynch L. English language error correction. A key language skills development tool. – 2008. – 427 p. (in English)
18. Ustaci H.Y., Ok S. Preferences of ELT Learners in the Correction of Oral Vocabulary and Pronunciation Errors. – Higher Education Studies. – 2014. – 102 p. (in English)

● **ASSEM MAMYRBEKOVA**
Master of pedagogical sciences, lector
Sarsen Amanzholov East Kazakhstan University
EKR, Ust-Kamenogorsk, Esenberlin Avenue 2/2, 070016
+77772779096
Email: Asem.mamyrbekova@inbox.ru

● **ӘСЕМ СЕРІКҚЫЗЫ МАМЫРБЕКОВА**
Педагогика ғылымдарының магистрі, лектор
Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті
ШҚО, Өскемен қаласы, Есенберлин даңғылы 2/2, 070016
+77772779096
Email: Asem.mamyrbekova@inbox.ru

● **МАМЫРБЕКОВА ӘСЕМ СЕРІКҚЫЗЫ**
Магистр педагогических наук, лектор
Восточно-Казakhstanский университет имени Сарсена Аманжолова
ВКО, город Усть-Каменогорск, проспект Есенберлина 2/2, 070016
+77772779096
Email: Asem.mamyrbekova@inbox.ru

УДК:811.111-26.
ГРНТИ: 16.41.21

READING LITERATURE USING THE AUDIOBOOKS TECHNOLOGY AS A METHOD OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE FOR STUDENTS

5

ЧТЕНИЕ ЛИТЕРАТУРЫ ИСПОЛЬЗУЯ ТЕХНОЛОГИЮ АУДИОКНИГ - КАК СПОСОБ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМ

СТУДЕНТТЕРГЕ ШЕТ ТІЛІН ОҚУДЫҢ ӘДІСІ РЕТІНДЕ - ӘДЕБИЕТТІ АУДИОКІТАП ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНА ОҚУ

AIZAT MYRZAHMETOV
Student,
Republic of Kazakhstan

А.С. МЫРЗАХМЕТОВ
Студент,
Қазақстан Республикасы

МЫРЗАХМЕТОВ А.С.
Студент,
Республика Казахстан

35

This article explores the benefits of reading literature using audiobooks as one of the ways of learning a foreign language for students. The integration of audiobooks technology in English classrooms is discussed. To execute the tasks of the article we conducted a survey among students and teachers of public school and universities.

Keywords: Audiobooks, Literature, Language learning, English classrooms, Teaching.

В данной статье исследуются преимущества чтения литературы с использованием аудиокниг как одного из способов изучения иностранного языка для студентов. Обсуждается интеграция технологии аудиокниг на уроках английского языка. Для выполнения задач статьи нами был проведен опрос среди учащихся и преподавателей общеобразовательных школ и вузов.

Ключевые слова: Аудиокниги, Литература, Изучение языка, Уроки Английского языка, Обучение.

Бұл мақалада шет тілін үйрену жолдарының бірі ретінде студенттерге аудиокітаптардың көмегімен әдеби шығармаларды оқудың артықшылықтары қарастырылады. Ағылшын тілі сабақтарына аудиокітаптар технологиясының енгізілуі талқыланды. Мақаланың міндеттерін жүзеге асыру үшін, біз мемлекеттік мектеп пен жоғары оқу орындарының студенттері мен оқытушылары арасында сауалнама жүргіздік.

Кілт сөздер: Аудиокітап, Әдебиет, Тілді үйрену, Ағылшын сабақтары, Оқыту.

Introduction

Reading is an integral part of language and literacy development for students. In schools, independent reading is a key to learn a new language. With the help of new technologies such as the audiobooks (AB), the process of reading and learning a language can become easier and more effective. It may also develop listening comprehension skills and expand the vocabulary of the reader.

The aim of this article is to study whether reading literary works using audiobooks technology could impact the language development, comprehension skills and reading enjoyment of the reader.

Tasks:

- To discuss the advantages and disadvantages of audiobooks in Language learning (LL).
- To discuss the benefits of literature in LL.
- To show how audiobooks may be incorporated into the English classroom and used for educational purposes.
- To execute these tasks we interviewed the students and teachers of schools and universities, asked them about their experience with audiobooks and collected the data about the books and literature they have read, asked about their opinion on integrating audiobook-based classes into educational facilities.
  - Methods used:
  - Interviewing, data collection.
  - The following problems were discussed:
  - The difficulties in choosing the proper literature and audiobooks and their accessibilities.
    - The lack of grammatical competence – a barrier in comprehending a spoken foreign language.
    - The problems of organizing audiobook-based lessons at educational facilities.
    - The factors that cause the motivation to read.
    - Listening tasks' difficulties

Main body

Reading, one of the main components of language learning, is of high importance for academic success in a foreign language (FL) learning context. However, it is also true that FL learners experience significant difficulties in comprehending texts, which consequently results in poor reading skills, and fosters a negative attitude toward reading practice [O'Day, 2002]. Among the crucial component skills of reading comprehension is the ability to read fluently [Grabe,

2009; Samuels, 2002]. Fluent reading is especially important in an academic setting [Grabe, 2009], where students are required to digest greater amounts of reading materials.

Audiobooks can be one promising way to offer appropriate scaffolding for independent reading, especially for those who are struggling to achieve fluent and effective reading abilities [Beers, 1998]. Audiobooks can also be considered a bridge to reading, a way for young readers to enjoy literature at their listening comprehension level, which is significantly above their reading.

Listening to audiobooks is very beneficial for students for the following reasons:

- it improves both reading and listening comprehension;
- it exposes learners to proper use of linguistic structures;
- it boosts learners' pronunciation skills;
- it brings a greater variety of ideas into the classroom, thus raising students' interest in the lesson;
- it provides the basis for speaking and writing exercises;
- it develops learners' writing skills;
- it fosters students' love of literature;
- it draws their attention and increases concentration span;
- it develops their imagination;
- it improves their retention;
- it exposes learners to a variety of voices and accents;
- it provides the opportunity to stop, repeat and replay the recording.

Literature can be a potential source of learner motivation. In language teaching, literature provides language model. Language and thinking are so closely interrelated that the ability to think for one's self depends on one's mastery of the language [Kelly, 1996]. Literary texts offer a rich source of linguistic input and can help learners to practice the four language skills: speaking, listening, reading and writing, in addition to exemplifying grammatical structures and presenting new vocabulary [Mundi.R, 2011]. Casbergue and Harris [1996] found that the more children have books read aloud to them, the more universal world knowledge they will have gained. When we read to our children, we do not confine them to academic excellence but extend into their emotional and behavioral learning [Ai Lian Kim, 2008]. The link between reading and listening to literature and increasing knowledge is symbiotic.

A survey

Thirty four students and six teachers who were studying and teaching English in universities and public schools in Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan were purposively selected for an interview. The participants' ages ranged from 14 to 21. The following questions were asked:

- Have you ever used audiobooks? What audiobooks have you read? And what do you

think are the cons and pros of them? What are the benefits?

- What are the main difficulties of doing listening exercises?
- Do you prefer reading books by yourself or rather listening to them?
- What kind of listening exercises do you do at classes? What are your thoughts on integrating audiobook-based lessons in English classrooms?

Questions	Codes
What are the advantages and disadvantages of audiobooks?	Pros & cons (audiobooks)
What are the benefits of audiobooks?	Benefits (audiobooks)
What are the difficulties of listening tasks?	Listening difficulties
How and why should we integrate audiobook-based lessons in classes?	Integration of audiobooks
What are the benefits of literature?	Benefits (literature)

Tab. 1. Questions and quotes.

Codes	Quotes
Pros & cons (audiobooks)	<p>"I think that of the advantages of AB is that I can multitask. All I need is my headphones and I can enjoy doing housework while listening to my favorite authors"</p> <p>"Accessibility and comfort are the main advantages of AB for me as I can listen to it anywhere, I go on my way to university on a bus, driving a car maybe. In the era of tablets, smartphones, and smart speakers, listening to stories is more convenient than before. And not having to read it from the tiny screen of my phone and ruining my eyes is just perfect."</p> <p>"The thing I hate about the AB is that I can never be satisfied with the narrators. I mean, the voice actors might not portray the characters as I expected or sometimes, they read it too slow and dull. And finding a good one is a challenge"</p> <p>"I agree that audiobooks may be efficient in many ways, but opening a book, smelling the pages is a completely different feeling than wearing your earbuds and listening to audiobooks. It's just not the same experience."</p> <p>"Audiobooks are so inconvenient. I mean, going back and forth is the worst thing about them. Reaching to your phone every time you miss out on something is exhausting. I just don't like it."</p> <p>"I always get easily distracted while listening to an audiobook, or sometimes I even fall asleep. But I guess it's on me, and it's the similar thing to reading with your eyes and thinking about something else."</p>

Benefits (audiobooks)	<p>“Audiobooks may be a key to cause children’s love to read. Audiobooks, in my mind, enable all children, regardless of their abilities to read, to get an access to a world of stories, which are brought into life by different voices and sound effects.”</p> <p>“Reading books may sometimes be complicated. Sometimes, reading words without knowing their pronunciations is difficult. While reading a book which includes a lot of archaic words or words based on Norse mythology and you have absolutely no clue how to say these words. However, with audiobooks, it is a completely different matter.”</p>
Listening difficulties	<p>“One thing is that I cannot control the speed of delivery. I mean sometimes a speaker speaks too quick to understand</p> <p>“I have problems with different accents.”</p> <p>“I always get left behind trying to work out what a previous word meant and you cannot always have it repeated. So the limited vocabulary makes it harder for me”</p> <p>“I find it hard to concentrate while listening to long texts. And once I space out for couple seconds, the rest of the text doesn’t make sense anymore”</p>
Integration of audiobooks	<p>“I think using AB at English lessons might be beneficial because it might evoke students’ love in reading. I mean, some students don’t want to read mostly because they’re lazy and AB might be an influential factor to get rid of this laziness”</p> <p>“I think it is a great idea to use AB in classes. After listening to a quick story, they can retell it or write a summary. Many new tasks may be given as homework”</p>
Benefits (literature)	<p>“I think, literature introduces students to a rich language, helps to discover new words and develop skills, learn about culture, history.”</p> <p>“In my opinion, literature improves one’s ability to write, which helps them to become a better communicator and every aspect of life requires a good communication skills.”</p> <p>“Literature is a great way for students to learn how to think critically. To understand a story to a full extent, reader must pay attention to details, form connections and develop their individual ideas.”</p>

Tab. 2. Codes and Quotes.

Results:

The survey showed that the majority of the students (73%) are not interested or have ever used audiobooks. 20% had some experience. 7% use it more often than the rest. Most common statements of the participants on the use of audiobooks, is that they simply never thought about it as a potential way to enjoy a book.

The most common difficulties the students mention about listening tasks are: incomprehensible accent of the speakers (46%), the lack of concentration (14%), unfamiliar words (40%), and the speed of the speakers (70%).

95% claimed that they prefer reading books with the text in front of them rather than in audio

format. Many of them agreed that reading is better for retaining the information and enhancing your abilities to communicate, concentrate and think critically. Not only that but retaining information through reading is also done a lot quicker than through listening. It takes you around 40% longer to listen to an audiobook than reading the same material. Despite providing similar experience, and the information acquired is the same, participants considered the audiobooks as an unworthy learning tool. Though, very small number of students stated that they actually consume information better by listening to it. And a huge benefit is that it allows them to focus on other thing while doing it as well. As reading acquires a certain setting, more focus

and attention, audiobooks provide the benefit of being more flexible. You can easily squeeze an audiobook into your busy daily schedule and listen to it while doing cleaning, cooking, driving, or travelling by foot as long as your ears are not involved in it.

80% opined that audiobooks would be a great addition to English classrooms. Audiobooks can be used to:

- Introduce students to books above their reading level.
- Model good interpretive reading.
- Teach critical thinking.
- Emphasize the humor in books.
- Introduce students to new genres they wouldn't consider.
- Expand vocabulary of students.
- Introduce students to unfamiliar dialects or accents, Old English, and old-fashioned literary styles.
- Provide a read-aloud model.
- Provide a bridge to important topics of discussion for parents and children who can listen together while commuting to sporting events, music lessons, or on vacations.
- Capture "the essence and the delights of hearing stories beautifully told by extraordinarily talented storytellers".

There are many ways audiobooks can be used to develop language skills in young learners. First, audiobooks serve as the perfect starting point for improving both receptive and productive language skills. These can form the basis of a lesson or can be used as follow-up exercises to provide learners with additional practice on key points or even test their knowledge. Importantly, audiobooks can also be used by different types of student groups. They are suitable for all major types of classroom environments, whole classes, small groups or individual work, making individualized teaching highly adaptable as teachers can create different activities for slow and fast learners. Additionally, you can have your children listen to audiobooks as part of their homework. This can increase children's interest and encourage them to reach out to other books of this type.

However, creating lessons based on audiobooks is not an easy task. First, teachers need to find audiobooks that are age-fitting and appropriate for the learner's English level. It should also be interesting and suitable for the purpose of the lesson. Also, the text should not be too difficult. Learners can easily become discouraged from completing tasks. After selecting the right audiobook, the teacher can proceed to plan the activity. During the pre-listening phase, teachers should try to keep students' attention and interest in what they are about to hear. It is also important to draw from the student's existing knowledge information that may help them understand a particular story.

Conclusion

The study revealed that respondents enjoyed learning English language using audiobooks which played a significant role in developing four skills. Additionally, reading literature provides interesting resources with authentic context that creates strong motivation for language learning. Readers can use authentic models as a norm for language use. It enriches vocabulary, develops analytical and interpretive skills, and helps learners improve their reading and listening skills. Most students consider grammatical competence to be the dominant factor in understanding literary texts. They agreed that without having basic knowledge on grammar, learners may struggle to fully master a particular language thoroughly.

Audiobooks appear to have great educational value for foreign language teachers. These are the perfect tools for developing different language skills and improving the language proficiency of learners. Besides being a great pastime, it also offers different opportunities to create different language tasks, the only limitation being the teacher's imagination. Hence, they identified audiobooks as a potential tool for communicative language teaching approach.

REFERENCES:

1. O'Day, P. S. (2002). Reading while listening: Increasing access to print through the use of audio books. Unpublished doctoral dissertation, Lynch Graduate School of Education, Boston College. (in English)
2. Grabe, W. (2009). Reading in a second language: Moving from theory to practice. Cambridge: Cambridge University Press. (in English)
3. Samules, S. J. (2006). Toward a model of reading fluency. In S. Samuels & A. Farstrup (Eds.), What research has to say about fluency instruction (pp. 24-46). Newark, DE: International Reading Association. (in English)
4. Beers, K. (1998). Listen while you read: Struggling readers and audiobooks. School Library Journal, 44(4), 30-35. (in English)
5. Kelly, A. Colette (ed). (1996). Children's Literature: Discovery for a Lifetime. Arizona: Gorsuch Scarisbrick Publisher. (in English)
6. Mundi.R (2011). Literature in language teaching. (in English)
7. Casbergue, R. M., & Harris, K. (1996). Listening and Literacy: Audiobooks in the Reading Program. (in English)
8. Ai Lian Kim. (2008). Teaching children through stories. (in English)

- **MYRZAHMETOV AIZAT SIEZHANOVICH**
Student
East Kazakhstan University of Sarsen Amanzholov
RK, Ust-Kamenogorsk, Kozheduba 56 (070013)
+77789198610
Email: Aizat_myrzahmetov@mail.ru
- **МЫРЗАХМЕТОВ АЙЗАТ СЪЕЗХАНҰЛЫ**
Студент
Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан Университеті
ҚР, Өскемен қ. Кожедуба 56 (070013)
+77789198610
Email: Aizat_myrzahmetov@mail.ru
- **МЫРЗАХМЕТОВ АЙЗАТ СЪЕЗХАНОВИЧ**
Студент
Восточно-Казахстанский Университет имени Сарсена Аманжолова
РК, г. Усть-каменогорск, Кожедуба 56 (070013)
+77789198610
Email: Aizat_myrzahmetov@mail.ru

УДК 378
МРНТИ 14.35.09

КВАНТТЫҚ ФИЗИКАДАҒЫ ЭКСПЕРИМЕНТТЕРДІ КОМПЬЮТЕРЛІК МОДЕЛЬДЕУ

6

КОМПЬЮТЕРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТОВ ПО КВАНТОВОЙ ФИЗИКЕ

COMPUTER SIMULATION OF EXPERIMENTS IN QUANTUM PHYSICS

GANIYA ORMANOVA

Candidate of pedagogical sciences,
Associate professor,
Republic of Kazakhstan

Г.К. ОРМАНОВА

Педагогика ғылымдарының
кандидаты,
доцент,
Қазақстан Республикасы

ОРМАНОВА Г.К.

Кандидат педагогических наук,
доцент,
Республика Казахстан

ZHALGAS MUSTAFA

Laboratory assistant,
Republic of Kazakhstan

Ж.М. МҰСТАФА

Лаборант,
Қазақстан Республикасы

МҰСТАФА Ж.М.

Лаборант,
Республика Казахстан

41

Бұл мақалада кванттық физиканы, атап айтқанда микроәлем заңдарын түсінудің қарапайым құралы ретінде пайдаланылатын заманауи ақпараттық технологиялар қолдану тұжырымдамасы ұсынылған. Компьютерлік модельдеуді қолдану экспериментке қажетті барлық негізгі дидактикалық ұғымды біріктіретіндігі және сол арқылы оқытудың тиімділігін арттыратындығы талданды.

Кілт сөздер: кванттық физика, ақпараттық технологиялар, компьютерлік модельдеу, компьютерлік эксперимент.

В данной статье представлена концепция использования современных информационных технологий как простого инструмента для понимания квантовой физики, в частности законов микромира. Проанализировано, что использование компьютерного моделирования сочетает в себе все основные дидактические концепции, необходимые для проведения эксперимента, и тем самым повышает эффективность обучения.

Ключевые слова: квантовая физика, информационные технологии, компьютерное моделирование, компьютерный эксперимент.

This article presents the concept of using modern information technology as a simple tool for understanding quantum physics, in particular the laws of the microcosm. It was analyzed that the use of computer modeling combines all the main didactic concepts necessary for the experiment and thereby increases the effectiveness of teaching.

Key words: quantum physics, information technology, computer modeling, computer experiment.

Казіргі уақытта ақпараттық технологияларды қолдану күнделікті өмірде, әртүрлі ақпарат алмасуда барған сайын табысты болуда. Сондықтан компьютерлік технология негізінде арнайы қоғам құрылды. Жас ұрпаққа қойылатын бірінші маңызды талап – ақпарат технологиясына бағытталған мәдениетті қалыптастыру. Осыған тоқтала кететін болсақ, студенттердің ғылыми негізделген іс-әрекетіне назар аудара отырып, сыни тұрғыдан ойлауын дамыту және олардың білім деңгейін арттыру үшін тиімді оқыту әдістемесін жасау маңызды қадам болып табылады. Практикалық іс-әрекет нәтижесі болашақ мұғалімдерді жаңа технологияны қолдануға дайындауда тиімдірек болады. Компьютерлік модельдеу және ақпараттық технологиялар және арнайы жүйе бойынша кәсіби дайындық қажет болады.

Заманауи ақпараттық технологияларды қолдану зертханалық сабақтардың ең жақсы құралы және оқу сабақтарының тиімділігін арттыруға кең мүмкіндіктер ашатыны белгілі. Осы көзқарас негізінде ақпараттық технология кванттық физиканы, атап айтқанда микроәлем заңдарын түсіндірудің ең қарапайым құралы ретінде пайда болды. Бұл мүмкіндік студенттерге кванттық физиканың негізгі принциптерін меңгеруді жеңілдетеді және осы теорияның практикалық маңыздылығын көрсету үшін қолайлы жағдай жасайды[1].

Ақпараттық технологияларды немесе компьютерлік модельдерді пайдалану физикалық эксперименттерді табиғи процестермен біріктіруге мүмкіндік береді. Демек, модельдеу дәстүрлі әдістерге қарағанда тиімді эксперименттерді көрсетуде ерекшеленеді [2].

Компьютерлік модельдеу экспериментке қажетті барлық негізгі дидактикалық концепцияларды біріктіреді, сол арқылы оқытудың тиімділігін арттырады. Мысалы, фотоэффектіні зерттеу үшін кванттық физикада компьютерлік модельдеуді қолдануға болады. Екі зертханалық жұмысты әдетте студенттер орындайтындықтан, бірі эксперименттік құрылғыда, екіншісі компьютерлік модельде жұмыс істейді. Зертханалық жұмысты қорғауда

алынған нәтижелер кейін салыстырылады және талқыланады. Сонымен қатар, сәуле шығару спектрлерінің (мырыш, сынап, натрий) жұқа құрылымын зерттеуге арналған зертханалық жұмыстар Зеeman эффектісін зерттеу үшін компьютерлік модельмен толықтырылуы мүмкін. Зеeman эффектісіне арналған кең ауқымды зертханалық қондырғы бірқатар күрделі және қымбат құралдарды қамтиды. Мысалы, сары натрий дублеті өлшенгеннен кейін студенттер оны компьютерлік модельде зерттей алады. Эксперименттік және компьютерлік эксперименттердің бұл тіркесімі бірін-бірі толықтырады.

Бұл зертханалық жабдықтар өте сирек кездесетін құрылғылар екенін белгілі. Педагогикалық оқу орындарының жаратылыстану – математикалық мамандықтары үшін жаңартылған кванттық физика зертханаларын модельдеу негіздері қазіргі таңда белгілі. Зерттеу нәтижесінде эксперименттің жоғары тиімділігіне жету үшін белгілі бір талаптар қажет деген қорытындыға келдік [1]. Сонымен қатар, компьютерлік модельдеу (бағдарламалық қамтамасыз ету) әмбебаптық, сәйкестік, дәлдік, тиімділік талаптарын қанағаттандыра алуы керек[2].

Компьютерлік бағдарламалық модельдеудің әмбебаптығынақты объектінің мүмкіндіктерінің қаншалықты толықтығына қарай бағаланады. Кез келген компьютерлік модельдеу бағдарламасы объектінің қасиеттерін шамамен сипаттайды және нақты жағдайды жеңілдетуге әсерін тигізеді.

Компьютерлік бағдарламаның дәлдігі математикалық амалдар арқылы алынған параметрлердің физикалық объектінің нақты өлшенген мәндерімен үйлесімділік дәрежесімен анықталады. Модельдеу бағдарламасы оқу мақсаттары үшін ең маңызды болып табылатын объектінің сипаттамаларын дәл көрсете білумен қатар, сенімді нәтижелерге мүмкіндік беруі керек. Компьютерлік модельдеу бағдарламасымен жұмыс істеу кезінде студенттердің білімі мен дағдыларын ескеру қажет. Сондықтан бұл бағдарлама студенттерге ұсынылуы тиіс ақпараттың қолжетімділігін қамтамасыз етуі керек.

Қазіргі кезде Монте-Карло әдісін қазіргі ядролық физикада қолдану, оның ішінде ядролық реакцияның механизмін зерттеу өте маңызды болып табылады[3].

Адрондар мен ядролардың жоғары энергиялы үдеткіштерін құру, реакция өнімдерін тіркеу үшін детекторларды жасау және пайдалану айтарлықтай материалдық шығындарды талап етеді. Сондай-ақ теориялық модельдердің жағдайлары мен нәтижелерін ескере отырып, тәжірибелік математикалық есептеулерді қолдану арқылы ауқымды эксперименттердің статистикалық мәліметтерін салыстыру қажеттілігі туындайды.

Монте-Карло әдісі арқылы жасалған модельдердің алгоритмдік бағдарламасы күшті және аз қуатты өзара әрекеттесудің стандартты моделіне негізделген. Бұл бағдарламалардың ең танымалдары ISAJET (Жоғары энергия Монте-Карлодағы өзара әрекеттесу), PYTHIA (Монте-Карло бағдарламалық қамтамасыз етуді бағдарламалау процестерінің қарапайым жиілік болжаулары), FRITIOF (өте жоғары энергиялы адроникалық соқтығысулар үлгісі).

Бұл бағдарламалар ядролық реакцияларда берілетін импульстардың барлық аймақтарын (кварктар мен глюондардың күшті шашырауынан адрондардың түзілуі мен бұзылуына дейін) түсіндіруге мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта адрон-ядро және ядро-ядро әрекеттесуін модельдеудің Монте-Карло әдісіне негізделген HIJING (Heavy Ion Jet Interaction Generator) генераторы сәтті қолданылуда[5]. HIJING генераторы жоғары энергиялы ядролық әрекеттесу кезінде кварк-глюон плазмасындағы жолдарды модельдеу және сөндіру үшін қолданылады. Бұл HIJING моделі KCD және FRITIOF үлгілерімен үйлестіре отырып, PYTHIA пакетіне негізделген адрондық соқтығыстарда жолдар фрагментациясының қалыптасуын есептеуге мүмкіндік береді. Бұл модель ауыр релятивистік иондық соқтығыстардың бастапқы шарттарын тексеруге арналған[6].

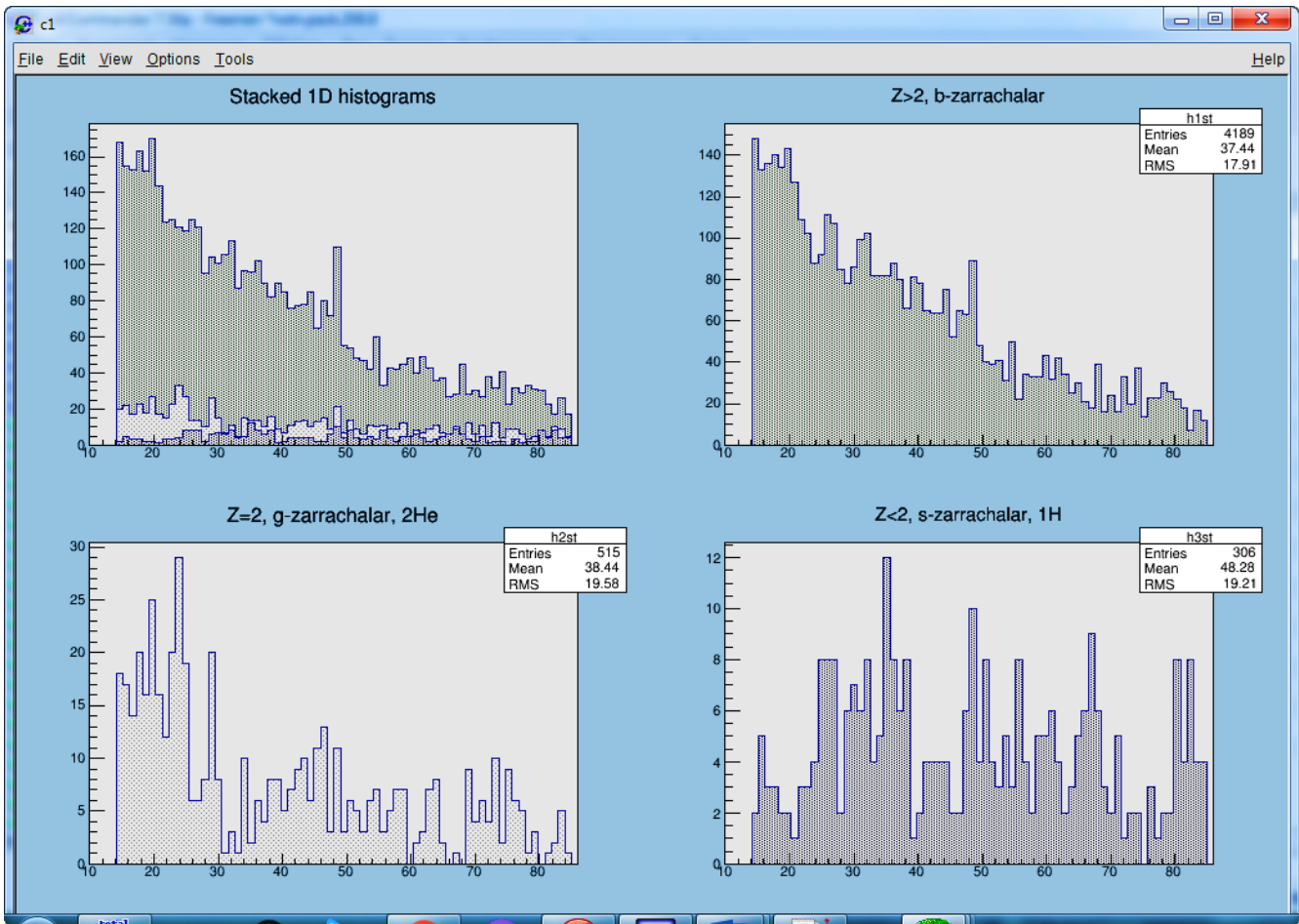
Ядролық реакцияларды модельдеуге және энергиясы 5 ГэВ шамасында жеделдетілген ядролардың серпімсіз соқтығысуына байланысты реакция нәтижелерін

теориялық тұрғыдан болжауға арналған модельдердің бірі Кварк-глюондық желі (QGNM) моделі болып табылады. Бұл модельдің алгоритмі Монте-Карло әдісіне негізделген, ол кванттық хромодинамикадағы процестердің амплитудасын және кванттық адронизация процестерін білдіретін тар типті феноменологиялық модельдердің $1/N$ моделіне негізделген[6].

Адрондық процестердің амплитудасын $1/N$ (мұнда N -кварктардың иісі немесе түстер саны) таратқанда әртүрлі топологиялық диаграммалар пайда болады. Жоғары энергияларда бұл диаграммалар t -арнасындағы Редже алмасу процестеріне жауап береді. Сондай-ақ модельдеу бағдарламасында күрделі топологиялық қосымшалар арқылы бірнеше померондарды алмастыру процесі орындалады. Топологиялық таралу диаграммаларында кварк-глюондық жіптердің түзілу мен сіңірілуден кеңістік-уақытқа тәуелділігі реттеледі.

Есептеулерде кварктардың бойлық импульсті бөлу функциясын және әртүрлі асимптотикалық көріністерді көрсететін адрондарға кварктың ыдырау функциясын қолданамыз. Модельдеу үш кезеңде жүзеге асырылады: белгілі бір сандағы және типтегі кварк-глюондық тордың түзілуін таңдау; адрон импульсінің құраушы бөлігін және құраушылардың көлденең импульсін анықтау; адрондардың түзілуі арқылы жотаның үзілістерін модельдеу.

QGNM моделі адрондардың, соның ішінде u , d - және s -кварктардың түзілуін де сипаттай алады. Бұл модель ультра жоғары энергия саласында оғаш бөлшектерді генерациялау процесін көрсету үшін пертурбациялық жуықтауды қамтиды[6]. QGNM үлгісімен алынған есептеулер 2 метрлік пропан бу камерасында (синхрофазотрон) 4,2 ГеВ/с импульстік протонмен сәулеленген ядролық соқтығыстарда алынған нәтижелермен салыстырылады. Екінші реттік бөлшектердің магнит өрісіндегі өлшеу дәлдігі 12% құрайды. Бұрыштар $0,5^\circ$ дәлдікпен өлшенді. Өлшеудегі ең үлкен қателік 30% құрады.

Фотоэмульсиялық пластинада жазылған бөлшектерді сұрыптау нәтижелерін графикалық түрде зерттеуге мүмкіндік беретін бағдарлама компонентінің нәтижелерінің бірі.

Келтірілген суретте фотоэмульсиямен зерттелген ядролық өзара әрекеттесулерде пайда болатын екінші реттік бөлшектердің сипаттамалары көрсетілген. Бұл нәтижелер орнатылған Карло әдісімен алынған нәтижелермен салыстырылады. Тәжірибелер мен Монте-Карло есептеулерінің нәтижелері сәйкес болды.

Бөлшек пен ядроның соқтығысу механизмін зерттеу үшін эксперимент нәтижелері QGNM моделімен салыстырылды. Мысалы, R+R импульсі 19,2 ГэВ/с, R + Ar және R + Xe импульсі 200 А ГэВ/с, ал импульс (d, Ne, S)+(C, Ta) QGNM моделі негізінде 4,2 А ГэВ/с R+S импульсі 4,2 ГэВ/с әрекеттесу механизмі зерттелді. QGNM моделі p, d, He импульстарының көміртегі ядроларымен және екінші реттік протондар үшін 4,2 ГэВ/с көміртегі ядроларымен пластикалық емес соқтығыстардағы қайталама зарядталған бөлшектердің кинематикалық сипаттамаларының орташа мәндерін көрсетеді: еселік $(97,3) \pm 0,5$), импульс және көлденең импульстегі реттілік дәлдігі $(98,1 \pm 0,8)$ және $(92,2 \pm 1,2)\%$ сәйкес. Тәжірибелік сипаттамалардың

нәтижелерін талдау нәтижесінде алынған мәндердің орташа мәндері мен QGNM теориялық есептеулері арқылы алынған мәндер арасындағы айырмашылық 3–5% аспайды.

Қорытындылай келе, QGNM моделі 5 ГэВ-ден аспайтын энергияларда жеделдетілген жеңіл ядролардың соқтығысу процесін барабар көрсете алады. Модельді энергиясы жоғары ядролық реакцияларға бейімдеу процеске әсер ететін көптеген физикалық факторларды ескере отырып, тәжірибелік шарттарды және алгоритмдік бағдарламаны одан әрі жетілдіруді қажет етеді. Яғни, компьютерлік оқыту ойлаудың іргелі үлгілерінің тиімді көрінуіне жағдай жасайды, танымдық үдерісті оңтайландырады. Физикалық заңдылықтардың компьютерлік визуализациялау экспериментті жасауға мүмкіндік беретін фактор болып табылады. Осылайша, біз бұл жұмыста компьютерлік модельдеуге негізделген кванттық физика эксперименттерін көрсетудің орындылығын және оларды тәжірибеде қалай қолдануға болатынын талдадық.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

REFERENCES:

1. Бегимкулов У.С. Научно-теоретические основы внедрения современных информационных технологий в педагогическое образование. – Т.: Наука, 2007. – 143 стр.
2. Лутфиллаев М.Х. Методика обучения в мультимедийных электронных учебниках. Непрерывное образование. – Ташкент, 2002. – 151 с.
3. Амелин Н.С. Физика. Rev. 1995, – с 52–362.
4. Baatar Ts. Et al. Nuclear Physics, 2000, p. 63–909.
5. Akhmedov A.A., Kamolova D.I. Individual pedagogical approach to performing laboratory work on optics. “Educator and Modernity” is a scientific journal. Moscow. №1(15). 2015. P.81–88
6. Kolmychevskaya E.A. Laboratory work on physics. 2013. – 43 с.

1. Begimkulov U.S. Nauchno-teoreticheskiye osnovy vnedreniya sovremennykh informatsionnykh tekhnologiy v pedagogicheskoye obrazovaniye. – T.: Nauka, 2007. (in Russian)
2. Lutfillayev M.KH. Metodika obucheniya v multimediynykh elektronnykh uchebnikakh. Nepreryvnoye obrazovaniye. – Tashkent, 2002. – 151 p. (in Russian)
3. Amelin N.S. Fizika. Rev. 1995, pp. 52–362. (in Russian)
4. Baatar Ts. Et al. Nuclear Physics, 2000, pp. 63–909.
5. Akhmedov A.A., Kamolova D.I. Individual pedagogical approach to performing laboratory work on optics. “Educator and Modernity” is a scientific journal. Moscow. №1(15). 2015, pp 81–88.
6. Kolmychevskaya E.A. Laboratory work on physics. 2013. p 43.

ORMANOVA GANIA KEMALOVNA

Associate professor of physics department, candidate of pedagogic sciences
South Kazakhstan State Pedagogical University
Shymkent, +77015713839
Email: Ganiya_66@mail.ru

ГАНИЯ КЕМАЛОВНА ОРМАНОВА

Физика кафедрасының доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты
Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік педагогикалық университеті
Шымкент қаласы, +77015713839
Email: Ganiya_66@mail.ru

ОРМАНОВА ГАНЯ КЕМАЛОВНА

Доцент кафедры физики, кандидат педагогических наук
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет
город Шымкент, +77015713839
Email: Ganiya_66@mail.ru

MUSTAFA ZHALGAS

Master student, physics laboratory assistant
Nazarbayev Intellectual School in the direction of chemistry and biology in Shymkent,
Kazakhstan
Tel.: +7 (777) 0966568
Email: mustafazhalgas@gmail.com

МҰСТАФА Ж.М.

Магистрант, физика пәнінің лаборанты
Шымкент қаласындағы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік
Мектебі, Шымкент, Нурсат 1а, Қазақстан
Тел.: +7 (777) 0966568
Email: mustafa_zh@hbsh.nis.edu.kz

МУСТАФА Ж.М.

Магистрант, лаборант физики,
Назарбаев Интеллектуальная школа химико-биологического направления
г. Шымкент, Казахстан.
Тел.: +7 (777) 096 6568
Email: mustafa_zh@hbsh.nis.edu.kz

МРНТИ 14.35.09

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРНЫНДА МОЛЕКУЛАЛЫҚ ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

7

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ МОЛЕКУЛЯРНОЙ ФИЗИКИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ВУЗЕ

USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE TEACHING OF MOLECULAR PHYSICS AT THE PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

46

GANIYA ORMANOVA
Candidate of pedagogical sciences,
Associate professor,
Republic of Kazakhstan

Г.К. ОРМАНОВА
Педагогика ғылымдарының кандидаты,
доцент,
Қазақстан Республикасы

ОРМАНОВА Г.К.
Кандидат педагогических наук,
доцент,
Республика Казахстан

AZHAR ZHUMAGALI
Master student,
Republic of Kazakhstan

А.Ж. ЖҰМАҒАЛИ
Магистрант,
Қазақстан Республикасы

ЖУМАҒАЛИ Ж.А.
Магистрант,
Республика Казахстан

Бұл мақалада молекулалық физиканы оқытуда инновациялық технологияларды қолдану ерекшеліктеріне талдау жасалынған. Инновациялық технологиялардың оқытудағы рөлі жайлы ғылыми көзқарастар жинақталған. Дәстүрлі және заманауи оқыту технологияларының салыстырмалы әдістемесі жасалынған. Педагогикалық ЖОО-да физиканы оқытуда инновациялық технологияларды қолдану арқылы болашақ физика пәнінің мамандарына қажетті оқыту технологиялары көрсетіліп, талданған.

Түйін сөздер: молекулалық физика, инновациялық технологиялар, лекция жұмыстары, стандартты емес есептер, виртуальды зертханалық жұмыстар.

В данной статье анализируются особенности использования инновационных технологий в обучении молекулярной физике. Собраны научные взгляды на роль инновационных технологий в образовании. Разработана сравнительная методология традиционных и современных технологий обучения. Показаны и проанализированы технологии обучения, необходимые будущим специалистам-физикам с использованием инновационных технологий в обучении физике в Педагогическом Университете.

Ключевые слова: молекулярная физика, инновационные технологии, лекционные работы, нестандартные задачи, виртуальные лабораторные работы.

This article analyzes the features of using innovative technologies in teaching molecular physics. Scientific views on the role of innovative technologies in education are collected. A comparative methodology of traditional and modern teaching technologies has been developed. Teaching technologies necessary for future physics specialists using innovative technologies in teaching physics at the Pedagogical University were shown and analyzed.

Keywords: molecular physics, innovative technologies, lecture works, non-standard problems, virtual laboratory works.

Қазіргі таңдағы білім беру процесін талдай отырып, оның жетілдіруді қажет ететіндігін атап өтуге болады. Бірақ білім беру процесін жетілдіру барысында осы уақытқа дейін жинақталған, оңтайлы нәтиже берген педагогикалық тәжірибелерді сақтау және бекіту талап етіледі. Осы талапқа байланысты қолданыстағы жолдар мен болашақ жетілдірулер арасында ақылға қонымды тепе теңдікті сақтау және осы білім беру саласының дамуындағы әртүрлі деңгейінде инновациялық өзгерістердің негізі болып табылатын аналитикалық жұмыс жүргізу қажет етіледі. Бұл мақаланың мақсаты қазіргі заманғы білім беру процесіндегі инновациялық технологияларды талдау, соның ішінде ақпаратты технологияларды пайдаланумен байланысты. Инновациялық процесте негізгі үш компонент бар: қалыптастыру, инновацияларды әзірлеу және пайдалану. Педагогикалық инновациядағы зерттеулер осы үш компоненттің комбинациясына негізделген. Инновацияны енгізу барысында білім берудің әр түрлі деңгейіне сай инновациялық технологиялармен қамтамасыз ету үшін белгілі бір іс шаралардың кешені іске асырылады кейінірек процесстің осы жүзеге келтіріледі. Инновациялық технологиялардың негізгі функцияларының ішінен педагогикалық процесстің құрамындағы бірнеше құрамдарының өзгерісін ерекшелеуге болады: мақсаттар, әдістер, формалар, технологиялар, оқыту құралын, басқару жүйесін және т.б. Білім беру саласындағы инновациялық процесстерді зерттеу барысында теориялық және әдістемелік аспектілердің арасындағы проблемалар жиынтығы анықталды: дәстүрлі әдіс пен инновацияның өзара әрекеттесуі, оқытудағы әртүрлі субъект инновацияларының қатынасы, инновацияларды басқаруды жүргізу, кадрлар дайындығын іске асыру және т.б. Көрсетілген мәселелерді басқа деңгейлерге қатысты әдіснаманы қолдану арқылы шешу қажет. Педагогикалық инновацияны енгізу әдіснамалық базисін негіздеу де маңызды болып табылады [1].

Білім беру технологиясының анықтамаларында әртүрлі түсініктер қалыптасқан. Оған мысал ретінде:

1. Технология-бұл жұмыста, шеберлікте, өнерде қолданылатын әдістер мен тәсілдердің жиынтығы. (Глоссарий)

2. Педагогикалық технология-бұлоқушының жеке басын қалыптастыру процесінің жобасы, бұл мұғалімнің біліктілігіне қарамастан педагогикалық жетістікке жетуіне кепілдік бере алады. (В.П.Беспалько)

3. Педагогикалық технология-жоспарланған мақсаттарға қол жеткізу процесінің бөлшектері оқу нәтижелері. (И.П.Волков)

4. Педагогикалық технология-бұл құру, қолдану және сәйкестендірудің жүйелі оқытуды ескере отырып, оқыту нысандарын оңтайландыруға бағытталған оқыту мен оқытудың барлық техникалық ресурстар, адамдар және олардың өзара әрекеттестігі (ЮНЕСКО).

Жоғарыда келтірілген анықтамаларды талдау негізінде қазіргі заманғы мәні бар деп қорытынды жасауға болады. Педагогикалық технология жоғары тиімділіктің мақсаттары мен міндеттерін нақты анықтаудан тұрады. Оқытуды ұйымдастыру, оқыту нәтижелерін алдын ала тіркеу, толық меңгеруге қол жеткізу заттар. қажетті білім беру құралдарын, шарттарын дайындау, әзірлеу алдын-ала белгіленген, нақты кепілдендірілген нәтижеге қол жеткізуге бағытталған қажетті шаралар жүйесі және білім беру процесін соған сәйкес ұйымдастыру маңызды болып табылады. Заманауи динамикалық дамып келе жатқан қоғамның ерекшеліктерін ескере отырып, педагог өзі дайындаған болашақ мамандарды дайындауда мұғалімдерді даярлаудың болжамды сипатын қамтамасыз етуге ұмтылу қажет.

ЖОО оқытушысы-кәсіптік қызмет мазмұнына сәйкес көпшіліктің қолы жете бермейтін сапалар жиынтығы болуы тиіс тұлға: ол оқу процесін жобалау, оқыту технологиясының әртүрлі тәсілдерін біріктіре білуі керек, инновациялық жүйелерді пайдалана отырып оқыту, педагогикалық рефлексияны жүзеге асыру, т.б. шығармашылық, кәсіби педагогикалық іс-әрекеттің проблемалық міндеттерін шеше алуы қажет [2].

Білім беру мекемесіндегі Инновациялық процесстерді басқарудың мәнін жаңа теориялық тұрғыдан түсіну, үздіксіз инновациялық қозғалысты қамтамасыз ететін педагогикалық жағдайларды әзірлеу қажеттілігі артып келеді. Инновациялық процесстер педагогикалық инновациялар саласында құзыретті кадрларды - педагогтарды, әкімшілерді, білім беру менеджерлерін арнайы даярлауды қажет ететіні де маңызды.

1. Білім беру жүйелерінің құрылымдық элементтеріне қатысты: мақсат қоюдағы, міндеттердегі, білім беру мен тәрбие мазмұнындағы, нысандардағы, әдістердегі, әдістердегі, оқыту технологияларындағы, оқыту және білім беру құралдарындағы, диагностика жүйесіндегі, бақылаудағы, нәтижелерді бағалаудағы және т. б. инновациялар.

2. Білім беру субъектілерінің жеке қалыптасуына қатысты: оқушылар мен мұғалімдердің белгілі бір қабілеттерін дамыту саласында, олардың білімдерін, дағдыларын, іс-әрекет тәсілдерін, құзыреттіліктерін және т. б. дамыту саласында.

3. Педагогикалық қолдану саласы бойынша: оқу процесінде, оқу курсына, білім беру саласында, оқыту жүйесі деңгейінде, білім беру жүйесі деңгейінде, білім беруді басқаруда.

4. Педагогикалық процеске қатысушылардың өзара іс-қимыл түрлері бойынша: ұжымдық оқытуда, топтық оқытуда, тьюторлықта, репетиторлықта, отбасылық оқытуда және т. б.

5. Функционалдық мүмкіндіктері бойынша: инновациялар-шарттар (білім беру ортасын, әлеуметтік-мәдени жағдайларды және т.б. жаңартуды қамтамасыз етеді), инновациялар-өнімдер (педагогикалық құралдар, жобалар, технологиялар және т. б.), басқарушылық инновациялар (білім беру жүйелерінің құрылымындағы жаңа шешімдер және олардың жұмыс істеуін қамтамасыз ететін басқару процедуралары).

6. Іске асыру әдістері бойынша: жоспарлы, жүйелі, мерзімді, стихиялық, стихиялық, кездейсоқ.

7. Таралу ауқымы бойынша: бір мұғалімнің қызметінде, мұғалімдердің әдістемелік бірлестігі, мектепте, мектептер тобында, аймақта, федералды деңгейде, халықаралық деңгейде және т. б.

8. Әлеуметтік-педагогикалық маңыздылығы бойынша: белгілі бір типтегі білім беру мекемелерінде, мұғалімдердің нақты кәсіби және типологиялық топтары үшін.

9. Инновациялық іс-шаралар көлемі бойынша: жергілікті, жаппай, жаһандық және т. б.

10. Болжалды қайта құру дәрежесі бойынша: түзету, өзгерту, модернизациялау, радикалды, революциялық [3].

Ұсынылған таксономияда бірдей инновация бір уақытта бірнеше сипаттамаларға ие бола алады және әртүрлі блоктарда өз орнын алады. Мысалы, оқушылардың білім беру рефлексиясы сияқты инновация оқытуды диагностикалау

жүйесіне, оқушылардың іс-әрекет тәсілдерін дамытуға, оқу процесінде, ұжымдық оқытуда, жаңашылдық-шарт, мерзімді, жоғары бейінді мектепте, жергілікті, радикалды инновация ретінде әрекет ете алады [4].

Көрнекі құралдарға жазық кескіндер (кестелер, плакаттар, суреттер мен сызбалар, диапозитивтер, диа -, кино -, теле-фильмдер), сондай-ақ көлемді құралдар-модельдер, жинақтар жатады. Көрнекі құралдар мен ТСО мағынасы:

1. Мұғалімнің түсіндірмесін иллюстрациялау, оқушылардың зерттелетін объектілердің әртүрлі жақтары мен қасиеттерін жақсы қабылдауы, оқу материалының түйіндік мәселелеріне назар аудару үшін қолданылады.

2. Кейбір жағдайларда олар материалды зерттеудің негізгі құралы ретінде әрекет етеді.

3. Молекулалық, атомдық, ядролық деңгейдегі белгілі бір құбылыстың, процестің механизмін зерттеу.

4. Өнеркәсіптегі, ауылдағы, көліктегі және байланыстағы негізгі физикалық құбылыстардың көріністерімен таныстыру.

5. Ұлы ғылыми немесе техникалық ашылу уақытына сәйкес келетін тарихи ортаны қалпына келтіріңіз. Сонымен қатар, көрнекі құралдар эмоционалды әсер арқылы зерттелетін мәселеге қызығушылықты оятады, зейінді, есте сақтауды, логикалық ойлауды дамытады [5].

Педагогикалық Жоғарғы оқу орнында Молекулалық физика курсына оқытуда инновациялық технологияларды қолдану мысалына «Газдардың молекула-кинетикалық теориясының негізгі қағидалары» тақырыбы:

Лекция тақырыбы:

1. Газ заңдары.

2. Идеал газ күйінің теңдеуі.

3. Газдардың МКТ-ң негізгі теңдеуін қорытып шығару.

Практикалық сабақ тақырыбы:

Газдардың МКТ-ң негізгі теңдеуі. Газ заңдары. Идеал газ күйінің теңдеуі.

Лабораториялық тақырыбы:

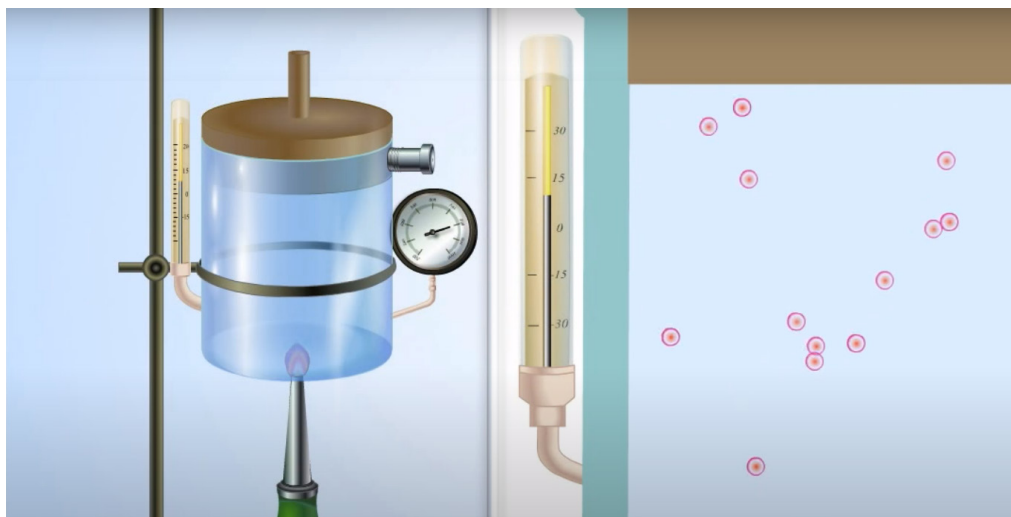
Изотермиялық процессті зерттеу.

Изобаралық процессті зерттеу

Изохоралық процессті зерттеу

Газ заңдары, идеал газ күйінің теңдеуін оқытуда лекция тақырыбында иллюстрациялық видеоларды көрсете оқыту, инновациялық технологияларға сай, білім алушылардың қызығушылығы мен болашақ маман ретінде біліктілігін арттыруға көмектеседі.

Газ заңдарын, идеал газ күйінің теңдеуін білім алушыларға оқытуда инновациялық технологиялар көмегімен видео иллюстрация

Практикалық сабақ тақырыбына байланысты жасалынатын жұмыстарға қосылатын инновациялық технологиялар қатарына стандартты емес есептерді шешу жұмыстарын жатқыза аламыз.

Мысалы: 1. Ауаның жоғары температурасы, қарқынды күн радиациясы, қатты жел, су көздерінің жетіспеушілігі шөлде адамның автономды өмір сүруіне өте қолайсыз жағдайлар жасайды. Шөлде адам ағзасы сырттан орасан көп жылу алатыны белгілі – сағатына 300 ккалдан астам. Ол жан-жақтан келеді: күн сәулесінің ағынымен, ыстықта жанған құмнан және қатты желден.

Сұрақ. Массасы 1 т құм осы уақыт ішінде 3318 ккал энергия сіңірсе, бір сағатта неше градусқа қызады? Құмның меншікті жылу сыйымдылығы $0,79 \text{ кДж}/(\text{кг}\cdot\text{К})$

2. Полярлық аюды көбінесе Арктиканың шаршамайтын саяхатшысы деп атайды. Көбінесе оны шексіз қар алқаптары немесе мұз төбешіктері арасында баяу кезіп жүргенін көруге болады. Бұл үлкен аңның темір бұлшықеттері бар. Суықтан ол қалың май қабатымен және қалың жүнді ақ немесе сәл алтын түсті терімен жабылған. Тіпті табандары да жүнмен қорғалған. Жануар ашық мұхиттың мұзды суында жүзіп, ондаған шақырым қашықтықты өте алады.

Сұрақ. Полярлық аюды Арктикада тоңудан не құтқарады? [6].

Зертханалық жұмыстарды жүргізу барысында виртуальді жұмыстарды қолдануды мысалға аламыз. Медиадидактика сайты арқылы берілген процесстерді зерттеуге

мүмкіндік аламыз. Медиадидактика өте ыңғайлы қолданысқа ие, жылдам әрі нақты есептеулер жүргізу мүмкіндігіне ие виртуальді зертханалық жұмыстар жиынтығына ие. Медиадидактикамен жұмыс жасау арқылы білім алушылар үшін «Молекулалық физика» курсынан кейбір атқаруға қиындық туғызатын зертханалық жұмыстар қол жетімді болып келеді [7].

Дәстүрлі курста дәрістер аптасына үш сағатқа созылады және студенттер әдетте оларды қабылдауға дайын емес. Көптеген зерттеулер физиканың кіріспе курстарында студенттердің стандартталған сынақтарды жетілдірмегендігі тұрғысынан да, елеулі өзгерістерді тудыруы тұрғысынан да бұл тәсілдің сәтсіздігін көрсетті. Қазіргі физика курстары да осы талаптардың екеуіне де жетпейді деп болжау негізсіз емес; дегенмен, физика мамандығының курстық жұмысында кіріспе физикаға ұқсастық бір сәтте бұзылатынын атап өткен жөн. Белгілі бір сәтте физика студенттері «тек лекциядағы» материалды өте жақсы орындап, түсіне алады – дегенмен бұл, әдетте, кіріспе курстық жұмысты аяқтаған және физика пәнінің мазмұнын үйренуге терең жеке міндеттемесі бар студенттердің өте аз бөлігіне қатысты. Сол себепті де білім беру технологиясында инновациялық технологиялардың рөлі ерекше. Қорытындылай келе, білім алушыларға берілген әрбір зертханалық, лекция, практикалық жұмыстар бойынша жұмыстар жасалынса, нәтижесінде олардың пәнге деген қызығушылығы мен біліктілігі де артады.

1. Инновации в образовании// Журналы – 2013–2014. 3. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии //М.: Академия – 2015.
2. Гузев В.В. Эффективные образовательные технологии. М.: Народное образование, 2006.
3. Бегимкулов У.С. Научно-теоретические основы внедрения современных информационных технологий в педагогическое образование. –Т.: Наука, 2007. – 143 стр.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.: Народное образование, 2006.
5. Иванов А.Ф., Горелов С.Е., Логунова Э.В. Использование инновационных технологий в преподавании физики // Электронный научно-методический журнал Омского ГАУ. – 2015
6. Абдрахманова Р., Вельмер Е.К. Нестандартные физические задачи методическое пособие г.Семей, 2010 г.-141 стр.
7. Физпрактикум: 2. Виртуальные лабораторные работы по молекулярной физике и термодинамике (mediadidaktika.ru)

1. Innovacii v obrazovanii// Zhurnaly – 2013–2014. 3. Panfilova A.P. Innovacionnye pedagogicheskie tehnologii //M.: Akademija – 2015. (in Russian)
2. Guzeev V.V. Jeffektivnye obrazovatel'nye tehnologii. M.: Narodnoe obrazovanie, 2006. (in Russian)
3. Begimkulov U.S. Nauchno-teoreticheskie osnovy vnedrenija sovremennyh informacionnyh tehnologij v pedagogicheskoe obrazovanie. –T.: Nauka, 2007. – 143 str. (in Russian)
4. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatel'nye tehnologii. M.: Narodnoe obrazovanie, 2006. (in Russian)
5. Ivanov A.F., Gorelov S.E., Logunova Je.V. Ispol'zovanie innovacionnyh tehnologij v prepodavanii fiziki // Jelektronnyj nauchno-metodicheskij zhurnal Omskogo GAU. – 2015. (in Russian)
6. Abdrahmanova R., Vel'mer E.K. Nestandartnye fizicheskie zadachi metodicheskoe posobie g.Semej, 2010 g.-141 str. (in Russian)
7. Fizpraktikum: 2. Virtual'nye laboratornye raboty po molekularnoj fizike i termodinamike (mediadidaktika.ru). (in Russian)

● **ZHUMAGALI AZHAR**
2nd year Master's Degree
South Kazakhstan State Pedagogical University
Shymkent, +77074233575
Email: Zhumagali.azhar00@bk.ru

● **ЖҰМАҒАЛИ АЖАР ЖҰМАҒАЛИҚЫЗЫ**
Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік педагогикалық университетінің
2 курс магистранты
Шымкент, +77074233575
Email: Zhumagali.azhar00@bk.ru

● **ЖУМАГАЛИ АЖАР ЖУМАГАЛИКЫЗЫ**
Магистрант 2 курса
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет
Шымкент, +77074233575
Email: Zhumagali.azhar00@bk.ru

● **ORMANOVA GANIA KEMALOVNA**
Associate professor of physics department,
candidate of pedagogic sciences
South Kazakhstan State Pedagogical University
Shymkent, +77015713839
Email: Ganiya_66@mail.ru

● **ГАНИЯ КЕМАЛОВНА ОРМАНОВА**
Физика кафедрасының доценті,
педагогика ғылымдарының кандидаты
Оңтүстік Қазақстан Мемлекеттік педагогикалық университеті
Шымкент, +77015713839
Email: Ganiya_66@mail.ru

● **ОРМАНОВА ГАНЯ КЕМАЛОВНА**
Доцент кафедры физики,
кандидат педагогических наук
Южно-Казахстанский государственный педагогический университет
Шымкент, +77015713839
Email: Ganiya_66@mail.ru

УДК 81-139
ГРНТИ 16.01.11

ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫ ТАПСЫРМАЛАРЫНА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАПТАР

8

ТРЕБОВАНИЯ К ЗАДАНИЯМ ПО ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ

REQUIREMENTS FOR READING LITERACY TASKS

BAYAN SARYBAYEVA
Candidate of Philological Sciences,
Associate professor,
Republic of Kazakhstan

Б.Ж. САРЫБАЕВА
Филология ғылымдарының кандидаты,
доцент,
Қазақстан Республикасы

САРЫБАЕВА Б.Ж.
Кандидат филологических наук,
доцент,
Республика Казахстан

DILNURA KUNASHEVA
Student,
Republic of Kazakhstan

Д.А. ҚҰНАШЕВА
Студент,
Қазақстан Республикасы

КУНАШЕВА Д.А.
Студент,
Республика Казахстан

Ұсынылып отырған мақала бүгінгі күнгі Қазақстандық білім беру жүйесінің жалпы сауаттылық жағдайына, оқушылардың сауаттылық деңгейлеріне тоқталып, оқу сауаттылығына қойылатын жаңа заман талаптары мен міндеттеріне, ұлттық жоспардың қол жеткізген мақсаттарының жай-күйіне арналған. Авторлар пікірінше, оқу сауаттылығы, ең алдымен, балалардың кітап оқуын көздейді. Сондай-ақ, бұл мақалада білім беру жетістіктерін бағалаудың оңды-солды жақтары қарастырылған. Осы мақсатпен қолға алынған PISA – оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасының оқушылар мен студенттерге тигізіп жатқан септігін де айтып өтуді жөн көрдік. Себебі, PISA бағдарламасы мектеп қабырғаларында алынған білімді, дағдыларды қоғамның әртүрлі салаларында өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалана алу қабілеттерін бағалайды.

Түйін сөздер: сауаттылық, мәтін, оқу, қабілет, талаптар.

Предлагаемая статья посвящена состоянию общей грамотности казахстанской системы образования на сегодняшний день, уровню грамотности учащихся, новым требованиям и задачам, предъявляемым к грамотности чтения, состоянию целей, достигнутых Национальным планом. По мнению авторов, грамотность чтения предполагает, прежде всего, чтение книг детьми. В этой статье также рассматриваются плюсы и минусы оценки образовательных достижений. С этой целью мы решили рассказать и о том, как PISA – международная программа оценки учебных достижений учащихся-помогает учащимся и студентам. Это связано с тем, что программа PISA оценивает способность использовать знания, навыки, полученные в стенах школы, для решения жизненных задач в различных сферах жизни общества.

Ключевые слова: грамотность, текст, чтение, способности, требования.

The proposed article is devoted to the state of general literacy of the Kazakh education system today, the level of literacy of students, new requirements and tasks for reading literacy, the state of the goals achieved by the National Plan. According to the authors, reading literacy involves, first of all, reading books by children. This article also discusses the pros and cons of evaluating educational achievements. To this end, we decided to tell you about how PISA – the international student achievement assessment program – helps students and students. This is due to the fact that the PISA program evaluates the ability to use the knowledge and skills acquired in school to solve life problems in various spheres of society.

Keywords: literacy, text, reading, abilities, requirements.

Кіріспе

ҚР Үкіметі 2012 жылы 25 маусымда №832 қаулымен «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспарын» бекітіп, қабылдаған болатын. Бұл жоспардың негізгі мақсаты – оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын қазақстандық және халықаралық стандарттарға сәйкес дамытуға жағдай жасау. Яғни, мектеп қабырғасынан басталатын білім беру жүйесін жаңа заман талаптарына сай жетілдіру, жоғарғы оқу орындарындағы білім беруді шетел тәжірибесін қолдана отырып, ұлттық болмысқа, ұстанымдарға сай құру.[1]

Оқу – жазбаша мәтіндерді қабылдау және түсіну процесі. Бұл реттегі оқырманның мақсаты – оқығанының мазмұнын «өзі үшін» түсіну. Осы орайда оқырманға оқу барысында берілетін мүмкіндіктер реті мынадай:

- Оқуға арналған кітаптарды өз бетінше таңдау;
- Дұрыс әрі мәнерлеп оқуды үйрену;
- Мәтіндерден қызықты және пайдалы ақпаратты алу;
- Әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасау (сөздіктер, анықтамалықтар, электронды тасымалдаушылар)
- Оқылған шығармаға қатысты пікірлерін білдіру;

Негізгі бөлім

Оқу және оқыту процесі нақтылы тәжірибеде әрқашан күрделі іс-шараға жатады. Мысалы, жоғарғы оқу орыны студенттердің пәндік білім мен біліктілік дағдыларын қалыптастырумен қатар, шәкірттер алып жатқан білімді түрлі жағдайларда пайдалана алу қабілеттерін де дамытуды қамтамасыз етуі керек. Сондықтан, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың даму кезеңінде мұғалімге оқушының, ал оқытушыға студенттің күнделікті өмірі мен өмірлік маңызды мәселелерді шешу жағдайында ақпаратты іздеу, оны түсіну, түрлендіру, салыстыру және пайдаланумен байланысты оқу тапсырмаларын құрастыру қажет. Осы мақсатта өмірден алынған мысалдарды оқу тапсырмаларына материал ретінде қарастырып, хабарландырулар, жарнамалар, нұсқаулықтар, мәзірлер, кіру билеттері және т.б. қолдану жөн.

Оқу құзіреттілігін дамытудың алғашқы қадамы, сөзсіз, бастауыш мектептен қаланады. Себебі, адамның кітапқа деген қарым-қатынасының, көзқарасының белсенділігі немесе пассивтілігі кіші мектеп жасында айқындалады. Басқаша айтқанда, оқырманның кітапқа деген махаббаты осы

жаста қалыптасады. Ал өсе келе, университет немесе колледжге түскенде баланың өз білгенін сауатты түрде жеткізуі, ой қорытулары, пікірі басқа жағынан маңызды болады.

Айта кететін жайт, оқу сауаттылығын дамыту мектеп қабырғасындағы барлық сабақтарда және сабақтан тыс уақытта кітаппен немесе кез-келген ақпарат көзімен жұмыс жасау кезінде қалыптаса бастаса, үлкен адам болғанда, есейгенде жүзеге асады. Мысалы, сабақтарда сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы элементтерін («Толстые и тонкие вопросы», карталар, кластерлер, кесте-диаграммалар, проблемалық жағдаяттар, шығармашылық тапсырмалар: әңгіменің жалғасын ойдан шығару, жұмбақ немесе ертегінің соңын өзгерту, синквейн құрастыру) қолданылса, сабақтан тыс уақытта күнделікті тұрмыста кездесетін мәселелерді шешу үшін нұсқаулықтармен танысу, газет-журнал мен ғаламтор, әлеуметтік желі сияқты ақпарат көздерін оқуды іске асыру қажет. Бұл әрқашан жетілдіруді қажет ететін күрделі процесс болып табылады.

XXI ғасырда танымалдылығы артқан «PISA» – оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасы функционалдық сауаттылықтың үш бағытын дамытуға негізделген екені белгілі. Олар: оқудағы сауаттылық, математикалық және жаратылыстану сауаттылығы. Зерттеудің үш кезеңі де тестіленушінің білім дағдыларының болуын, зейінін шоғырландыра алуын, өз ойын сауатты әрі жүйелі түрде жинақтап, жеткізе алуына назар аударады. PISA зерттеулері арқылы оқушылардың жазбаша мәтіндерді түсіну қабілеттілігі артады және білім мен дағдыларын қоғамның белсенді өміріне қолдануы жүзеге асады.

Халықаралық зерттеу жұмысы оқу сауаттылығын тексеру оқу техникасы немесе мәтіннің мазмұнын нақты түсінуді бағалауға емес, оқу кезінде меңгерілген білімдер мен дағдыларды өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктерін бағалауға бағытталған. Яғни, тестіленуші оқу сауаттылығы бойынша сынақ тапсырғанда сол мәтінді, ондағы тапсырмаларды күнделікті өмірмен байланыстыра алуы қажет.

PISA зерттеулері нәтижесіне жүгінсек, Қазақстандық тестіленушілер оқу сауаттылығы бойынша Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымына (ЭЫДҰ) мүше елдеріндегі өз қатарластарынан едәуір артта қалып отыр. Осы себеппен қолға алынып жатқан барлық шаралар кешені еліміздегі оқушылардың, студенттердің, сондай-ақ ересектердің де оқу сауаттылықтарын, мәтінді қызығушылықпен оқу қабілеттерін арттыруға бағытталған.

Кесте 1

PISA тапсырмаларындағы мәтіндер	Отандық әдебиет мәтіндері
<p>Мәтіндер адамның айналасына бағытталып топтастырылған. Бастапқы идея заманауи адамның қандай мәтіндермен және қай жағдайда кездесуімен байланысты. Яғни, адамның коммуникативті, ұйымдастырушылық, ақпараттық міндеттерді шешуі керектігі жайлы түсінік.</p>	<p>Мәтіндер тақырып төңірегінде, оқулық авторларының тұжырымдамасы төңірегінде топтастырылған. Басқа салалардан тартылған мәтіндер оқулық авторларының ойын бейнелейді.</p>
<p>Мәтіндерге қойылатын міндеттер, талаптар нақты міндеттерге ұқсас, өмірлік жағдайларда туындайтын мәтінмен кездесулер сияқты.</p>	<p>Нақты мақсат-міндеттерді шешуге бағытталмаған мәтіндер, жалпы түрдегі оқу мақсаттары ғана.</p>

PISA тапсырмаларында тестіленушілер ойлауын дамытатын логикалық тесттің екі түрін атауға болады: ашық және жабық күй. Оқушылардың білімді игеруіне байланысты деңгейлік тапсырмаларды орындауға қойылатын талап деңгейлері де әртүрлі.

- Жоғары деңгей тестіленушілері өз білімдеріне сенімді, түрлі оқиға мен құбылыстарды түсіндіре алады, жауап құрастыра алады;

- Орта деңгей оқырманында тәжірибелік жағдайда білімін қолдану қабілетінің болуы тиіс;

- Төмен деңгейге қойылатын талап: оқырманның қарапайым білімі болуы, жалпы фактілерді білу, қарапайым диаграммаларды түсіндіру, қарапайым кестелерді толтыру қабілетінің болуы.[2]

Қазіргі кезде барлық білім беру мекемелері жаңартылған білім беру мазмұнына ие. Бұрынғыдай оқытушы тақырыпты түсіндіріп бермейді, тек қана бағдар беріп, дұрысына сілтейтін нұсқаушы ретінде болады. Яғни, оқырманның өз бетінше оқуын, ізденуін, өзінің жұмыс жасай алуына көп көңіл бөлінуде. Сондықтан, сауаттылыққа құрылатын тапсырмалардың да өз реті біршама жаңа мазмұнға ие.

Оқу сауаттылығының негізі мәтінмен жұмысты толық қалыптастыру болғандықтан, қазақ тілі сабақтары тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларының ерекшеліктері арқылы іске асады. Соның ішінде оқылым дағдыларының ерекшеліктері оқу сауаттылығын арттырудың бірден бір жолы. Мысалы, оқылымға арналған тапсырмалар құрылымы 3 кезеңнен тұрады.

1. «Оқылым алдындағы тапсырма». Мәтін тақырыбын ашуға бағытталған жаттығулар, сөздерді алдын-ала үйрету, мәтін мазмұнын болжауға байланысты сұрақтар қою кезеңі

2. «Оқылым барысындағы тапсырма». Әртүрлі оқылым дағдыларын дамытуға арналған жаттығулар (сұрақтар). Оқылым алдындағы жаттығулар жалпы мазмұнды түсінуге бағытталса, осы жаттығулар нақты ақпаратты табуға арналуы тиіс.

3. «Оқылымнан кейінгі тапсырма». Мұнда мәтінде көтерілген мәселеге, ақпараттарға байланысты талқылау сұрақтары болуы керек. Және де сұрақтар оқушылар үйренген жаңа сөздерді, мәтінде кездестірген сөздерді қолдана отырып, жауап бере алатындай ұйымдастырылуы шарт.[3]

Оқу сауаттылығын бағалаудың 3 құрамды бөлігі бар. Олар: жағдай, мәтін, аспект. Біздің қарастыратынымыз – оқырманның мәтінде, мәтін айналасында және мәтін арасында пайдаланатын психологиялық стратегиялары, тәсілдері және тапсырмалары, яғни аспект.

Оқу сауаттылығы тапсырмаларының әзірленуі бес аспект бойынша жүзеге асады:

- **Мәтінді толық, кеңінен түсінуді қалыптастыру:** негізгі тақырыпты анықтау, негізгі ой бойынша тезис құрастыру, мәтінге қатысты графикалық кестені, карта немесе суретті, мәтіннің сипатын, т.б. табу. Автордың айтпақ ойын анықтау арқылы мәтіннің идеясына көз жеткізу;

▪ **Қажет мәліметті іздеу, қол жеткізу және оны бөліп алу:** мәтін бойынша сұрақтар құрастыру, мәтінге көз жүгірту арқылы оның негізгі элементтерін анықтау, ақпараттардың бір-бірімен байланысын іздеу;

▪ **Интерпретациялауды дамыту:** қызығушылық тудыратын ерекше дағдылар, көзқарастар немесе қорытындылар;

▪ **Мәтін мазмұнын көрсету және бағалау:** мәтіндегі мәліметті басқа дереккөздердегі материалдармен салыстыру, өз ойын айта отырып, мәтін идеясына баға беру. Бұл – оқырманның жоғары деңгейін қажет етеді, яғни зияткерлік пен білімділікті бағамдайды;

▪ **Мәтін формасын көрсету:** мәтін құрылымына, құрылысына көңіл бөлу және жанрлық, стильдік ерекшеліктерін анықтау, мәтіннен автордың үнін танытатын белгілерді талдау.

Енді осы аспектілерді талдайтын болсақ, **кеңінен түсінуді қалыптастыру** аспектісі бойынша мәтінді мұқият оқып, оны түрлендіру қажет болады. **Ақпарат іздеу, қол жеткізу** бойынша жабық немесе ашық сұрақтарға, мәтінге қатысы бар немесе мәтінге қатысы жоқ «Мәтінде келтірілген пікір кімнің ойы? Мәтіннен осы ойға қайшы келетін пікірді тауып, өз ойыңды дәлелде» сияқты сұрақтарға жауап беру қажет. **Интерпретациялауды дамыту** бойынша «Мәтіннің басқаша аяқталуы мүмкін бе?» сауалына жауап күтіледі. **Мазмұнды көрсету, бағалау** бойынша «Өзіңе таныс берілген мәтінге қатысты қандай шығармалар бар?», **мәтін формасын көрсету** бойынша мәтіннің жанрын, стилін, мәтіндегі көркемдегіш құралдарды табу тапсырмалары беріледі.

Оқу сауаттылығының аспект компоненті бойынша осы типтес тапсырмаларды құрастырып, оқушыларды PISA-ға бағыттып, үйретуге болады. Себебі осындай тапсырмаларды орындау арқылы PISA бағдарламасының оқу сауаттылығы бағыты бойынша тестілеуде кездесетін мұқият оқу немесе өзгертіп айту (перифразировать), баяндау, интерпретациялауды дамыту сияқты оқу стратегияларын жүзеге асыра аламыз.

Қорытынды

Э.Тоффлердың айтуынша, «Ертеңгі күннің сауатсыз адамы – оқи алмайтын адам емес, оқуды үйренбеген адам». Сондықтан қазіргі кезден-ақ, әсіресе өскелең ұрпақ, барша оқырман бойында мәтіндермен жұмыс жасай

білу дағдыларын қалыптастыру қажет. Соның нәтижесінде олар келешекте кездескен проблемаларды тез шешу жолдарын үйренеді, оған қоса Ұлттық Бірыңғай Тестілеу немесе Ұлттық Біліктілік Тестілеуін, қосымша білім алу сынақтарын тапсырғанда сауаттылық тапсырмаларына көп уақыттарын жоғалтпайды. Қалыптасқан дағдылары бойынша мәтіннен қажетін теріп алуға да, осы мәтінді меңгеруге де мүмкіндігі артады.

Оқытушы оқырмандардың мәтін бойынша берілетін тапсырмаға берілген нұсқауларды дұрыс түсінуіне назар аудару қажет. Оқу сауаттылығы бойынша тест тапсырмаларын дұрыс орындамаудағы басты қиындықтың бірі – оқушылардың тапсырманы қалай орындау керектігін түсінбеуі. Бұл дағдыны назарды шоғырландырып оқу секілді оқу стратегияларымен дамытып отыру керек.

Бүгінгі таңда Қазақстандағы оқу сауаттылық деңгейі енді ғана белең алуда, сондықтан даму үстінде деп толықтай айта аламыз. Біршама кемшіліктеріне тоқталып кетсек, басты себеп – оқу сауаттылығы тапсырмалары, яғни кітаптар мен оқулықтардағы мәліметтердің оқырманды баурай алмауы, мәтіндерге қатысты тапсырмалардың мәтінде берілген ақпараттан тыс нәрсені сұрауы, басқаша айтқанда осы тапсырмаларға қойылатын талаптардың әлі күнге дейін қалыптаспауы.

Балалар кітапты оқуға келгенде жалқаулық танытатыны бір бөлек, кейде оқыған мәтінді қабылдауы ауыр болады. Ол аздай талдау (анализ) және қорытынды жасау да қиынға соғады. Бұл ХХІ ғасырдағы өзекті мәселе деуге болады. Тағы бір мәселе – кітапхана қорында көркем әдебиет санының аздығы және басым бөлігінің кеңестік кезеңдегі идеологиялық сипаттағы кітап болуы. Ал бүгінгі күнмен байланыстырылған, шынайы әрі нақты сюжетке құрылған қазақ тілінде жазылған қазіргі заманғы көркем әдебиет шығармалары саны шектеулі. Бұл талпынысқа кедергі ең басты нәрсенің бірі болып табылады.

Осы қиындықтарды шешу үшін мәтіндердің құрылымын, жазылу сипатын, сол бойынша құрастырылатын сұрақтар мен тапсырмаларды ретке келтіру қажет деген қорытындыға келдік. Себебі, қазіргі қоғам талабы – жан-жақты, сауатты және жетілген тұлғаны қажет ететін заман.

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 – 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.- Астана:2012. -1-2 б.
2. «PISA халықаралық зерттеуі», әдістемелік құрал, Астана, 2013.
3. Доскарина Г.М. Исследование в действии: Способы и приемы повышения уровня читательской грамотности учащихся /Г.М.Доскарина, А.С.Сабитова // Молодой ученый. – 2016. – №10.4.– С. 19–21.
4. Даулетова Н.А. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдістері (әдістемелік құрал)
5. Оқушылардың оқу сауаттылығы. Оқу құралы «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, «Педагогикалық өлшеулер орталығы».
6. С. Әлімқұлова «Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытудағы логикалық тапсырмалар»
7. Наралиева Р.Т., Тойғанбекова М.Ш., Сұлтанова Б.М. ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫ. Оқу құралы – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 100 б.

1. National Action Plan for the development of functional literacy of schoolchildren for 2012-2016.- Astana:2012. -1-2 p.
2. " international study of PISA", methodical manual, Astana, 2013.
3. Doskarina G. M. studying in the course of the course: recommendations and approaches to increasing the level of reading of the certificate of study / G. M. Doskarina, A. S. Sabitova // young student. – 2016. - №10.4. - pp.19-21.
4. Dauletova N. A. effective methods for the formation of functional literacy of students (methodological manual)
5. reading literacy of students. Textbook" Nazarbayev Intellectual Schools", "Center for pedagogical measurements".
6. S. Alimkulova "logical tasks for the development of creative abilities of students"
7. Naraliev R. T., Toiganbekova M. Sh., Sultanova B. M. reading literacy. Textbook-Almaty: Kazakh University, 2018 – - 100 p.

● **BAYAN SARYBAYEVA**
Teacher of Kazakh language and literature department,
Candidate of philological sciences, associate professor
Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan, +77053433681
E-mail: bayanjan73@mail.ru

● **БАЯН ЖҰМАШҚЫЗЫ САРЫБАЕВА**
Қазақ тілі мен әдебиеті білім беру бөлімінің оқытушысы,
филология ғылымдарының кандидаты, доцент
Ә.Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, +77053433681
E-mail: bayanjan73@mail.ru

● **САРЫБАЕВА БАЯН ЖУМАШЕВНА**
Преподаватель кафедры казахского языка и литературы,
кандидат филологических наук, доцент
Павлодарский педагогический университет им. А. Маргулана, +77053433681
E-mail: bayanjan73@mail.ru

● **DILNURA KUNASHEVA**
Student
Pavlodar Pedagogical University named after A. Margulan
+77056736816;
E-mail: dinecuvevwww@gmail.com

● **ДІЛНҰРА АЙТҒАЛЫМҚЫЗЫ ҚҰНАШЕВА**
Студент
Ә.Марғұлан атындағы. Павлодар педагогикалық университеті
+77056736816;
E-mail: dinecuvevwww@gmail.com

● **КУНАШЕВА ДИЛЬНУРА АЙТҒАЛЫМОВНА**
Студент
Павлодарский педагогический университет им. А. Маргулана
+77056736816
E-mail: dinecuvevwww@gmail.com

УДК 614.252.8-052-07:378.661
МРНТИ 76.01

«СТАНДАРТТАЛҒАН НАУҚАС» – ЖОО – да КЛИНИКАЛЫҚ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІС

9

«СТАНДАРТИЗИРОВАННЫЙ ПАЦИЕНТ» – КЛИНИЧЕСКИЙ ИНТЕРАКТИВНЫЙ МЕТОД В ВУЗАХ

"STANDARDIZED PATIENT" – CLINICAL INTERACTIVE METHOD IN UNIVERSITIES

BALASH TUSUPKALIEV
Doctor of Medical Sciences,
Professor,
Republic of Kazakhstan

AKMARAL JUMALINA
Doctor of Medical Sciences,
Professor,
Republic of Kazakhstan

MAIRAMKUL ZHARLIKASINOVA
Candidate of Medical Sciences, Associate
Professor,
Republic of Kazakhstan

Б. ТУСУПКАЛИЕВ
Профессор,
медицина ғылымдарының докторы,
Қазақстан Республикасы

А.К. ЖУМАЛИНА
Профессор,
медицина ғылымдарының докторы,
Қазақстан Республикасы

М.Б. ЖАРЛЫКАСИНОВА
Медицина ғылымдарының кандидаты,
доцент,
Қазақстан Республикасы

ТУСУПКАЛИЕВ Б.
Профессор,
доктор медицинских наук,
Республика Казахстан

ЖУМАЛИНА А.К.
Профессор,
доктор медицинских наук,
Республика Казахстан

ЖАРЛЫКАСИНОВА М.Б.
Кандидат медицинских наук,
доцент,
Республика Казахстан

56

Жұмыста қолжетімді әдебиеттерде берілген «Стандартталған науқас» туралы мәліметтер талқыланды. Оның ішінде тікелей стандартталған науқастарды дайындау мәселелері көтерілген. Студенттермен оқытушылардың Стандартталған науқаспен сабақ жүргізу тәсілдерді айқынданып берілген. Білім алушылардың білім деңгейін бағалауға ерекше көңіл бөлінген. Басылым негізінен авторлардың стандартталған науқасты білім беруге қолдану тәжірибесі негізінде дайындалған.

Түйін сөздер: стандартталған науқас, білім алушылар, дағды деңгейін бағалау, тәжірибе, тренинг.

В работе представлен анализ литературных данных о стандартизированных пациентах, доступный в печати. Особое внимание обращено подготовке стандартизированных пациентов. Раскрыты методы работы преподавателей и студентов со стандартизированным пациентом. Особое внимание обращено оценке и умению и навыков обучающихся. Статья, в основном, написана на основе опыта авторов проведения клинических занятий со студентами с применением стандартизированных пациентов.

Ключевые слова: стандартизированный пациент, обучающийся, оценки уровня приобретения практических навыков, тренинг.

The paper discusses the Standardized Patient Data provided in the available literature. In particular, the issues of direct standardized patient training were raised. Students and teachers discussed the methods of conducting classes with patients. Special attention is paid to assessing the level of education of students. The publication is prepared mainly on the basis of the authors' experience of applying a standardized patient to education.

Key words: standardized patient, learners, skill level assessment, experience, training.

Жаңа білім беру технологиялары – бұл тәжірибелік дағдыларды оқыту үшін мүлдем жаңа көзқарас, ол муляждар мен фантомдарды, науқастың стандартталған әдісін пайдалану болып табылады, және, әрине, жаңа білім беру әдістерінің қаралуы мен студенттер мен түлектердің құзыреттіліктерін бағалау жүйесінде түбегейлі өзгерістер қажет етеді [1]. Медицина ЖОО студенттері мен университет профессор-оқытушылар құрамының кәсіби деңгейіне арналған жоғарғы талаптар – біздің туған Батыс Қазақстан мемлекеттік медицина университетінің (тіпті осы университетті аяқтамағандарға да қатысты) болашақта табысты және перспективті дамуы үшін маңызды шарт болып табылады.

Қазіргі кезде білім алу мен дағдылардың меңгерілуін бақылау, әсіресе студенттердің білімінің симуляциялық технологиясын оқыту және оны бақылауға қолдану қарастырылған [2].

Болашақта, өзге де өндірістік өкілеттігі фантомдар мен манекендерді пайдаланып дәрігерлер мен медбикелер даярлауға көңіл бөле бастады. Симуляциялық пациент – бұл нақты науқасты бейнелейтін оқытылған (үйретілген) субъекті: оның өзіндік шағымдары, тән моторикасы мен психо-эмоционалдық жағдайын қалыптастырады [3, 4].

Стандартталған пациент – бұл симуляцияланған науқас, стандартты жолмен ауруды көрсетеді.

Әлемдік тәжірибеде стандартталған пациент – SP қысқартылған белгі ретінде өзара түсінік қолданылады.

Симуляциялық оқыту – кәсіби оқытудың міндетті компоненті, кәсіби стандарттар және/немесе бұйрықтарға (ережелер) сәйкес оның кәсіби қызметін немесе элементті орындауға, әрбір студенттің кәсіби қызметінің моделін қолдану [5]. Мак Gagi (1999) «тұлғаға, құрылғы немесе шарттар тізімі, ол шынайы нақты өзекті мәселені қайта симуляциялауға мүмкіндік береді. Білім алушы нақты өмірдегідей осы мәселеге жауап беруі тиіс» деп сипаттайды.

Симуляциялық оқыту дұрыс жұмыс істесе, барлық денсаулық сақтауға қатысушылар өз мақсаттарына жете алады.

СИМУЛЯЦИЯЛЫҚ/СТАНДАРТТАЛҒАН ОҚЫТУ ҰСТАНЫМДАРЫ

Симуляциялық оқыту дұрыс жұмыс істеуі үшін тиімді оқыту әдістерін және келесі ұйымдастырушылық ұстанымдарды сақтау қажет:

1. Барлық деңгейлерде кәсіптік білім беру жүйесіне әсер ететін симуляциялық оқыту интеграциясы.

2. Симуляциялық оқыту үшін біріншілік ұйымдастырылулар, сондай-ақ міндетті жұмысқа қабылдау және пациенттермен жұмыс жасау құзыреттіліктер тізімі бойынша нормасы бар құқықтық базаның болуы.

3. Оқыту процессін қарқынды ұйымдастыру, симуляциялық оқытудың бағдарламасының және (түрі мен мамандық бойынша) денсаулық сақтаудың әртүрлі санаттарының кадрларын бір мезгілде оқытуға мүмкіндік беретін модульдік құрылымды болуы.

4. Объективті сертификаттау критерийлерге сәйкес бекітілген стандарттар (ережелер) негізінде, бейнетіркеу процессі, педагогикалық бақылау нәтижелерін, құжаттандыру және жеке емтихан қабылдаушы әсерін нөлге теңеуге ұмтылады.

5. Тәуелсіз сарапшылар мен байқаушылардың мемлекеттік аттестаттау рәсімдерін міндетті жұмыс берушілер (кәсіби қауымдастықтар) арасынан, сондай-ақ пациенттердің құқықтарын қорғауға байланысты қауымдастықтар екі мүшелерінің қатысуының (әр уақыт өзгеріп отыратын) болуы.

6. Оқыту нәтижелерін модельдеу бағалауға арналған бірыңғай жүйе (Деректер модельдеу әдістерін пайдалана отырып, барлық ұйымдастырушылар үшін).

7. Симуляциялық оқуды қамтамасыз ету үшін арнайы мамандар дайындау керек (оқытушылар, инструкторлар).

СИМУЛЯЦИЯЛЫҚ/СТАНДАРТТАЛҒАН ОҚЫТУ ТӘСІЛДЕРІ

Қазіргі кездегі медициналық мамандарды дайындаудың сапасын артыру әртүрлі жолдармен жүргізіледі. Осы мәселелерді шешуге көмектесетін құралдардың бірі, тиімді тренинг жасап, педагогикалық бақылаудың объективті түрлерін енгізуге мүмкіндік беретін, имитациялық оқыту болса керек. Симуляциялық әдістердің көмегі арқылы объективті бағалауды қолдануы компетенттік көзқарасты іске асырудың прагматикалық идеяны іске асыру жолы болып келеді. Оқу орнының аса маңызды міндеттерінің бірі, ол түлектердің дайындығының денсаулық сақтау органдарының талабына дайындық дәрежесін бағалау болып келеді.

1. Тренинг

Тренинг – бұл сабақтың аралас түрде өтіп, бір мезгілде екі тәсіл арқылы игеру: ол білім алушыны ақпараттандыру және тапсырмаларды орындау. Басқа әдіс-тәсілдерге қарағанда тренингтің түбегейлі айырмашылығы:

1. Оқуға деген қабілетін дамыту
2. Нақты қызмет түрлерін қалыптастыру
3. Қарым-қатынас процесі кезінде бұл нысандардың тиімді ықпал етуі

Осының бәрі жүзеге асу үшін тренингтің басқа оқыту әдістерінен ерекшелейтін үш негізгі шарты бар:

- Білім алушылардың кәсіби әрекеттерді немесе оның бір бөлігін өз бетімен (дербес) орындай (жиі бірнеше рет) алуы.

- Оқушының жауапкершілігінің нәтижесі, әрбір тапсырманың дұрыс орындалуын, сарапшылар арқылы кері байланыспен, бақылау жасау

Алдына қойылған мақсатты орындау үшін өз бетімен орындаған әрекеттердің нәтижелерін талдау.

Тренинг, оқытушылармен (жаттықтырушы-сарапшы) және басқа оқушылармен арнайы ұйымдастырылған интерактивті қатынас барысында, «жаңа» білім іздеу және жеке басының қателерін жою сияқты әрекеттерге негізделген. Кәсіби компетенция және жеке тұлғалық тренингтер деп екіге бөледі.

2. Қарапайым тренингтер

Төрт сатылық тәсіл:

- Эталондық орындау демонстрациясы
- Нұсқаушы мен жаттықтырушының түсініктемелерімен эталондық демонстрация (көрсету)

- Оқушылардың түсініктемелерімен эталондық демонстрация (көрсету)

- Оқушылардың жаттығуды көрсетуі, бірақ міндетті түрде білім алуын, дағдылануын, мінез-құлықтық дамуын қалыптастырумен байланысты болуы қажет.

Қарапайым тренингтер репродуктивтік қызметін қалыптастыру, яғни, қай кезде аз ойлауға, бірақ бұл әрекет нақты мән-жайларды ескере отырып дұрыс және ресурстарды үнемдеу үшін арналған іс-қимыл. Қарапайым тренингтің нәтижесі болып жаңа дағдыларды жасап үйрену есептеледі.

3. Кешенді тренингтер

Үш сатылық тәсіл:

- Оқушылардың тапсырманы орындау әрекеті
- Бірлескен жетілдіру бойынша ұсынымдар әзірлеу

- Әзірленген ұсынымдарды пайдалана отырып тапсырманы орындау

Кешенді тренингтердің көздейтіні тәжірибеге білім алушылар интеллектін тарту, креативтік әрекеттерін жетілдіру.

Бұндай тренингтер жаңа дағдыларды қалыптастыруға бағытталмаған, олар өзінде бар дағдыларды жетілдіріп және ары қарай дамытуға көмектеседі. Тренингтің маңызды шарты бағалау жүйесі қызметінің нәтижелері болып табылады.

Егер мұндай жүйе жоқ болған жағдайда, онда келесі кезең тренингті дайындау және әзірлеу болуы тиіс. Сапалық және сандық нәтижелерін бағалау үшін, кәсіби қызмет құралдары мен процедуралар жасалады.

Бағалау жүйесінің негізінде кәсіби стандарттарға сай талаптар, дәлелдерге негізделген медициналық мәліметтер, тек ең соңғы кезекте (алдында көрсетілмеген болмаған жағдайда – бұрын аударылған), жетекші саладағы сарапшылардың пікірлері болу қажет.

Білім беру мекемелерінде білмеу жағдайында қажетті мінез-құлықты үйретпейді, ал емтихан кезінде оқушыларға қойылатын талап мамандардың өздеріне (соның ішінде оқытушылардың, ғалымдар) талаптар деңгейінен жоғары болып кетеді.

Іс жүзінде керісінше болуы керек: оқыту кезінде берілетін клиникалық жағдайларды бір-ақ шешімді етіп құрастырмай, клиникалық ойлаудың дамуына ықпал ету қажет. Емтихан кезінде сұрақтар клиникалық стандарттарға сәйкес, барлық мамандарға бірдей түсінікті болу қажет.

Стандартталған науқас (СН) өзіне арналған рөлдің барлығын есіне сақтау және сценариді ұстануы керек. Негізгі сюжетке байланысты ойдан ойнау емес, сценарий бойынша жазылған нақты

Негізгі сюжеттің басты бағытында импровизация жасауға болмайды, жасалған сценарий бойынша құрастырылған ақпарат беру керек. Бірінші шағымдары, анамнезі тек қана студент-куратор жағынан сәйкес нақты сұрақтар қойылған уақытта ғана айтылуы керек.

- СН шынайы ойнауы керек- ол өзі ойнап отырған СП сияқты көрініп және пациент сияқты сөйлесуі, яғни, ішінің ауырсынуын симуляциялау, жүрек айну кезінде аузын қолымен жауып, қазір сол жерде құсып қоятындай қылып ойнау және т.б. қажет

- рольге сәйкес киіну: пациентке ұқсас киіну (киімі, аяқ киім, жеке заттары)

- сұрақты қою аяқталмай тұрып жауап бермеу (телеграфпен сөйлесу);

- баяу сөйлеу

- өзін робот немесе кітаптан оқып отырған сияқты ұстамау

- тек қойылған сұрақтарға жауап беру (қосымша ақпарат бермеу керек)

- тек «ия», «жоқ» деп жауап бермей бақылау картасына сәйкес сөйлем түрінде сұрақтарға жауап беру керек. Бұны көп ретті қайталау арқылы жүзеге асыруға болады («Жоқ, мен дәрілік препараттар қабылдамаймын»). СН сұқбаттасу кезінде студент сөзін бөлмейді, студент сұрамаса өздігінен ақпарат бермейді

- өзінің мимикасына, қозғалыстарына, сөйлеуіне назар аударуы керек.

Қорытынды:

Жарияланып отырған жаңа әдіс оқытудың қазіргі кездегі болашағы зор әдістердің бірі. Себебі ол студенттерді шынайы үйретуге әсерін тигізеді. Студенттер әрбір оқыту деңгейлерінде уақытымен және конструктивті бағалар алып отыруы тиіс. Жақсы дайындалған SP өзінің әңгіме барысындағы жағдайынан бөлек жақсы бағаға ие болады.

«Мынаны жасағанда, мен мынадай сезімде болдым» ("When you did this, I felt this") үлгісін қолданғанда студенттің медициналық білімі емес коммуникациялық дәрежесі бағаланады.

Білім алушыларға SP-пен рольден тыс сөйлесуге болмайды. Бұл кәсіптілікке жатпайды және SP-ке де, студентке де кедергі келтіреді.

- Егер SP семинарларда кіші топтарда оқыса онда «жұмыс уақыты/үзіліс» формасын таңдайды (the "time-in/time-out" format).

- елестетіңіз, SP клиникада қабылдауға кіруді күтіп отыр. SP өзіне нағыз науқасқа сияқты көңіл аудармайынша топқа (студентке) қарамайды

- бір студент сұрастыруды бастайды, өзін таныстырып, қабылдауға келген себебін анықтайды (немесе негізгі шағымдарынан хабардар етеді).

- егер студент сұрастыру кезінде қобалжыса немесе сөздерін ұмытып, не айтарын білмей қалса, ол «үзіліс» ("time-out") деп ескертеді. Ал сол кезде SP жан жағына қарамай шынымен дәрігерді күтіп отырған пациент сияқты отырады. Студент дайын болған кезде «жұмыс уақыты» ("time-in") деп қайта жалғастырады;

- студент «үзіліс» ("time-out") кезінде көмек сұрай алады, бірақ бұл уақыт дәріс немесе ұзақ дискуссияға айналмауы керек.

- куратор студентке ескерту немесе студент жасағандығының дұрыстығын айту үшін «үзіліс» ("time-out") ала алады.

- куратор немесе студент қана «үзіліс» ("time-out") деп айта алады.

- пациентті сұрастырғысы келген студенттердің барлығы сұрастырып болғаннан кейін ғана куратор SP-тің рольден шығуын сұрап, оны сұрастырған әр студентке баға беруін сұрайды.

- Куратор-студент пациент туралы мәлімет алып, паспорттық бөлімін, науқас шағымдарын, өмір және ауру анамнездерін жинай білу керек. Клиникалық тексеріс жүргізіп, алғашқы диагнозды қойып, лабораториялық көрсеткіштерді интерпретация жасап, ем тағайындау керек.

Біздің медициналық жоғарғы оқу орнында болашақ дәрігерді дайындауда ең негізгі мәселе студенттердің тәжірибелік дағдысының және икемінің төмен дәрежеде болуы. Жоғарғы медицина мекемесін бітіргендер тіпті қосымша жоғары білім алғаннан кейінде (резидентура) дәрігерлік біліктілікті қолында дипломы, маман сертификаты бола тұра өзінің жұмыс орнында үйренуге мәжбүр. Бұл жағдайда бас дәрігердің және жас маманның өзінің көңілінің толмауы түсінікті.

Біздің оқу орнында кейбір кафедраларда стандартталған науқастарды қолдану тәжірибеден өтуде және ол практикалық дағды оңай және жақсы игеруге сонымен қатар коммуникативтік дағдыны жетілдіруге көмегін тигізетіндіктен жақсы бағаланды.

1. Аканов А.А., Хамзина Н.К., Ахметов В.И. и др. КазНМУ на пути инновационных преобразований – 2010
2. Аканов А.А., Хамзина Н.К., Ахметов В.И., Индршиев А.М. Сингапур: система здравоохранения и медицинского образования (Опыт для Казахстана). Алматы, 2009.
3. Булатов С.А. Стандартизированный пациент. Симуляционное обучение в медицине. РОСОМЭД Российское общество симуляционного обучения в медицине. Под ред. проф. Свистунова А.А. Составитель Горшков М.Д. Издательство Первого МГМУ им. И.М. Сеченова Москва, 2013. С.129-143.
4. Дощанов Д.Х. Использование стандартизированных пациентов в процессе интерактивного обучения студентов-медиков. Вестник КазНМУ, 2004, 25 сентября.
5. Тусупкалиев Б., Жумалина А.К., Жилкибаева Б.Ж., Қуттымуратова Ж.С., Бегенова Г.Б. «Стандартизация науқас» – медициналық ЖОО клиникалық кафедраларында интерактивті әдіс» – әдістемелік нұсқау. Астана, 2018ж.

1. Akanov A. A., Khamzina N. K., Akhmetov V. I. Dr. Kaznsu on the path of innovative education – 2010(inRussian)
2. Akanov A. A., Khamzina N. K., Akhmetov V. I., Indrshiev a.m. Singapore: Health and medical education system (experience for Kazakhstan). Almaty, 2009.(inRussian)
3. Bulatov S. A. standardized patient. Simulation training in the medical field.ROSOMED Russian public simulation training in the media. Ed. Prof. Svistunova A. A. host Gorshkov M. D. improvement of the first MGSU im. I. M. Sechenova Moscow, 2013. Pp.129-143.(inRussian)
4. Doschanov D. H. use of standardized patients in the process of interactive training of students-medics. VestnikKaznsu, 2004, September 25.(in Russian)
5. Tusupkaliyev B., Zhumalina A. K., Zhilkibayeva B. zh., KuttymuratovaZh. s., Begenova G. B. "standardized patient" – interactive method in clinical departments of medical universities" – methodical instruction. Astana, 2018. (in Kazakh).

BALASH TUSUPKALIEV

Academician of the Russian Academy of Natural Sciences, Doctor of Medical Sciences, Professor of the Department of Children's Diseases №1 with Neonatology, "WKMU named by Marat Ospanov" Aktobe, Sankibai Batyr Ave., 28 V, building 5, apartment 23. Mob. tel.: +77012889956
Email: tusupkaliyev44@mail.ru

ТУСУПКАЛИЕВ БАЛАШ

Ресейлік Табиғаттану Академиясы академигі, медицина ғылымдарының докторы, «Марат Оспанов атындағы БҚМУ» КеАҚ №1 балалар аурулары неонатологиямен кафедра профессоры Ақтөбе қ., Сәңкібай Батыр даңғылы, 28 В үй, 5 корпусы, 23 пәтер. Моб. тел.: +77012889956
Email: tusupkaliyev44@mail.ru

ТУСУПКАЛИЕВ БАЛАШ

Академик Российской Академии Естествознания, доктор медицинских наук, профессор кафедры детских болезней №1 с неонатологией НАО «ЗКМУ им. Марата Оспанова», г. Актобе, пр. Санкибай Батыра, 28 В, корп.5, кв. 23. Моб. тел.: +7012889956
Email: tusupkaliyev44@mail.ru

AKMARAL JUMALINA

Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Children's Diseases No. 1 with Neonatology, "WKMU named by Marat Ospanov" Aktobe, 101 Rifle Brigade 7, apartment 101. Mob. tel.: +77015708774
Email: zumalina@mail.ru

ЖУМАЛИНА АКМАРАЛ КАНАШЕВНА

Медицина ғылымдарының докторы, Марат Оспанов атындағы БҚМУ КеАҚ «№1 балалар аурулары неонатологиямен кафедра жетекшісі. Ақтөбе қ., 101 атқш.бр. 7 - 101. Моб. тел.: +77015708774
Email: zumalina@mail.ru

ЖУМАЛИНА АКМАРАЛ КАНАШЕВНА

Доктор медицинских наук, профессор, руководитель кафедры детских болезней №1 с неонатологией НАО «ЗКМУ им. Марата Оспанова», г. Актобе, 101 стрелк.бр. 7 - 101. Моб. тел.: +77015708774
Email: zumalina@mail.ru

MAIRAMKUL ZHARLIKASINOVA

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Children's Diseases No. 1 with Neonatology, "WKMU named by Marat Ospanov". Sankibai Batyr Ave., house 48 a, apartment 55. Mob. tel.: +77017893470.
Email: mairamkul-7@mail.ru

МАЙРАМКУЛЬ БУРКУТБАЕВНА ЖАРЛЫҚАСИНОВА

Медицина ғылымдарының кандидаты, «Марат Оспанов атындағы БҚМУ» КеАҚ №1 балалар аурулары неонатологиямен кафедра доценті. Ақтөбе қ., Сәңкібай Батыр даңғылы, 48 А үй, 55 пәтер. Моб. тел.: +77017893470
Email: mairamkul-7@mail.ru

ЖАРЛЫҚАСИНОВА МАЙРАМКУЛЬ БУРКУТБАЕВНА

Кандидат медицинских наук, доцент кафедры детских болезней №1 с неонатологией НАО «ЗКМУ им. Марата Оспанова». Пр. Санкибай Батыра, дом 48а, кв.55. Моб. тел.: +77017893470
Email: mairamkul-7@mail.ru

Сізді жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласындағы өзекті мәселелерге арналған өз материалдарыңызды біздің журналға орналастыруға қатысуға шақырамыз.

«Қазақстан жоғары мектебі» журналы ғылыми және практикалық мақалаларды келесі бағыттар бойынша жариялауды жүзеге асырады:

- Жоғары білім беру саласындағы білім беру саясаты мәселелері бойынша теориялық материалдар мен эмпирикалық зерттеулер
- Жоғары білім беру жүйесіндегі өзекті білім беру жобалары
- Жоғары білім сапасын қамтамасыз ету
- Жоғары білім беруді цифрландыру
- Интернационалдандыру
- Оқыту мен оқытудағы инновациялар
- Болон процесінің принциптерін имплементациялау

Мақсатты аудитория

Қазақстанның жоғары оқу орындарының, ғылыми-зерттеу институттарының, талдау және қоғамдық білім беру ұйымдарының зерттеушілері, талдаушылары және білім беру практиктері үшін, сондай-ақ қазіргі қоғамдағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің даму проблемаларына қызығушылық танытатын оқырмандардың кең ауқымы үшін ғылыми-талдамалық басылым.

Авторларға арналған ережелер

Журнал тоқсан сайын қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде шығарылады. Плагиатты анықтау жағдайларын қоса алғанда, ғылыми нәтижелердің сенімділігі мен маңыздылығы және жұмыстардың ғылыми мазмұнының өзектілігі үшін авторлар жауапты болады.

Журналда жариялауға ғылыми мақалалар, конференциялар, диссертациялық кеңестердің жұмысы туралы хабарламалар, рецензиялар қабылданады. Жарияланатын ғылыми мақалалар (соның ішінде рецензиялар) журналдың тақырыптық бағытына сәйкес келуі тиіс.

Ғылыми мақала бұрын жарияланбаған және жаңалығы бар авторлық әзірлемелерді, қорытындыларды, ұсынымдарды қамтитын; немесе жалпы тақырыппен байланысты бұрын жарияланған ғылыми мақалаларды қарауға арналған (жүйелі шолу) ғылыми зерттеудің, эксперименттік немесе талдамалық қызметтің өз қорытындыларын және аралық немесе түпкілікті нәтижелерін баяндау болып табылады.

Редакцияға келіп түскен мақалалар қос «соқыр» рецензиялау рәсімінен өтеді. Рецензиялау рецензенттер үшін және мақала авторлары үшін жабық болып табылады. Рецензент мақалаға түзетулер енгізу қажеттілігін көрсеткен жағдайда автор үш күн ішінде жаңартылған материалды түзетіп, редакцияға жіберуі қажет. Рецензенттердің оң бағасын алған мақалалар журналдың редакциялық алқасына талқылауға және бекітуге жіберіледі. Теріс рецензиясы бар мақалалар қайта қарауға қабылданбайды.

Журналда жариялау үшін жұмыс мәтінін ұсына отырып, автор берілген мақаланың басқа ғылыми басылымда қарастырылмауын қамтамасыз етеді. Автор басқа мақаладан алынған барлық мәтіндер, кестелер, диаграммалар, иллюстрацияларды тиісті түрде рәсімдеуге міндетті. Басқа автордың мәтінін пайдалану, автордың нұсқауынсыз дәйексөздерді ойнату, басқа зерттеулердің нәтижелерін өзгерту, плагиат кез-келген түрде қабылданбайды. Ғылыми плагиатты анықтау және оның алдын алу мақсатында «ғылыми плагиатты анықтау және оның алдын алу жөніндегі қызметті ұйымдастыру туралы Ережеге» сәйкес журнал редакциясы жариялауға ұсынылған мақалалардың антиплагиатына тексеру жүргізеді. Мәтіннің өзіндік ерекшелігі кемінде 70% болуы керек. Плагиат анықталған жағдайда редакциялық алқа мақаланы жариялаудан бас тартуға және авторға кезекті мақаланы қабылдаудан бас тартуға құқылы.

Авторлар редакция мен рецензенттердің жұмысына құрметпен және түсіністікпен қарап, көрсетілген кемшіліктерді уақтылы жоюы тиіс.

Мақала жазуға қойылатын талаптар

Мақалаларды қабылдау электрондық нысанда e-mail-ге жүзеге асырылады: higher.edu@n-k.kz.
Редакция баспа қолжазбаларын қабылдамайды.

- Мақалалар өзекті, жоғары ғылыми деңгейге ие, ұзақ кіріспелер мен қайталануларсыз презентацияның жақсы стилі болуы керек.

- Жариялау үшін қазақ немесе орыс немесе ағылшын тілдерінде Microsoft Word форматында бұрын жарияланбаған материал қабылданады.

- Авторлардың саны бір мақалаға үш адамнан аспауы керек. Нөмірге жариялауға бір автордан екеуден аспайтын мақала (тең авторлықта дайындалған материалдарды қоса алғанда) қабылданады.

- Бір мақаланың жалпы көлемі А4 форматты 5 – тен 10 бетке дейін, Times New Roman қарпі, кегль 12, бір интервал, абзац шегінісі – 1 см, барлық жағынан шеттері 2 см, туралануы-ені бойынша.

- Жалпы қабылданғандардан (ТМД, ҒЗИ, ЮНЕСКО) басқа сөздерді қысқартуға жол берілмейді. Аббревиатуралар мәтінге толық таратып жаза отырып, оларды алғаш атағаннан кейін ғана енгізіледі. Мысалы, Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы (бұдан әрі-БПЖАҰО).

- Саны бес бірліктен аспайтын мәтін бойынша кестелер, формулалар мен суреттердің болуына жол беріледі. Сурет астындағы қолдардың және кестелерге келесі түрде қолдардың болуы міндетті: «Сурет 1. Сурет атауы», «Кесте 1. Кесте атауы». Егер олар мәтінде жалғыз болса, кесте немесе сурет нөмірленбейді.

- Суреттер мақала мәтінінде орналастырылады, жоғары сапалы болуы тиіс, сондай-ақ JPEG форматындағы жеке папкада болуы тиіс. Суреттер анық, фотосуреттер жоғары сапалы, диаграммалар Word – пен үйлесімді кез келген форматта болуы керек.

- Сурет астындағы қолтаңба қысқа, бірақ мазмұны үлкен болуы керек (11 қаріп). Егер сурет басқа басылымнан келтірілсе, оған сілтеме баспа басылымына сілтемеге ұқсас ресімделеді.

- Кестелер көрнекі, атауы, реттік нөмірі болуы тиіс. Бағандардың мазмұны олардың атауына сәйкес келуі керек. Кестедегі барлық деректер 10 қаріппен енгізілуі керек. Кестенің ұсынылатын өлшемі-1 беттен артық емес.

- Кестелер, суреттер, диаграммалар айтылғаннан кейін орналасуы керек.

Редакция бастапқы мағынасын бұрмаламай, материалды баспа пішіміне түзету құқығын өзіне қалдырады. Авторлық материал қайтарылмайды.

Мақалаларды рәсімдеу тәртібі

1. Мақаланың 1-бетінің жоғарғы сол жақ бұрышында ӘОЖ — әмбебап ондық жіктеу және /ҒРНТИ - ғылыми-техникалық ақпараттың мемлекеттік рубрикаторы / ғылыми-техникалық ақпараттың Мемлекетаралық рубрикаторы көрсетіледі.

ӘОЖ сайтта анықталады <https://teacode.com/online/udc/>;

МТНТИ сайтта анықталады <https://clck.ru/TiFUg>

2. Бір жолдан кейін ортасында бас әріптермен мақала атауы 3 тілде (қазақ, орыс және ағылшын) орналастырылады.

3. Автор (лар) дың фотосуреттері және автор (лар) туралы 3 тілдегі (қазақ, орыс және ағылшын) мәліметтер:

- Аты-жөні толығымен
- ғылыми дәрежесі және атағы, қызметі
- ұйымның толық атауы
- толық жұмыс немесе үй мекенжайы (пошта индексін көрсете отырып)
- ұялы телефон нөмірі
- эл.пошта.

4. Төмендегі бір жолдан кейін мақаланың негізгі мазмұнын ашатын қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі аннотация (4-6 сөйлем, 11 шрифт) және түйінді сөздер немесе сөз тіркестері (5-7 сөз) беріледі.

5. Бір жолдан кейін төменде мақаланың негізгі мәтіні орналастырылған (12 қаріп).

6. Мақаланың негізгі мәтінінен кейін міндетті түрде әдебиетке сілтемелер беріледі.

Әдебиетке сілтемелер беттері көрсетілген (егер бар болса) тік жақшадағы сандармен ресімделеді. Дереккөздер мен пайдаланылған ғылыми әдебиеттер (монографиялар, мақалалар, тезистер, авторефераттар, интернет-ресурстар және т.б.) мақаланың соңында «Әдебиеттер тізімі» бөлімінде мәтінде дәйекті түрде айтылады. Әдебиеттер тізімінде мәтінде сілтемелер берілетін көздер ғана, дереккөздердің нөмірленуі – мәтінде пайда болуына қарай болуға тиіс. Мүмкіндігінше сілтемелер үшін толық Интернет-мекен-жайларды (URL) көрсету керек. Барлық библиографиялық мәліметтер мұқият тексерілуі керек. Ұсынылатын әдебиеттер саны: 7-15 дереккөз.

Әдебиеттер тізімі екі тілде беріледі: мақала жарияланған тілде және ағылшын тіліндегі жеке блокпен (References), қосымша орыс тіліндегі дереккөздерді латын әліпбиінде көрсете отырып, түпнұсқа мәтінін сақтай отырып және транслитерация әліпбиін пайдалана отырып. Егер мақала ағылшын тілінде жарияланса, онда әдебиеттер тізімі тек ағылшын тілінде беріледі.

Түрлендірілген әдебиеттер тізімінің әр нөмірінің соңында жақшада осы дереккөздің түпнұсқа тілін ағылшын тілінде көрсету керек. Мысалы, (in Russian), (in Kazakh).

Кириллицада ұсынылған әдебиеттер екі нұсқада – түпнұсқада және романизацияланған алфавитте (транслитерация) беріледі:

Орыс тілінен латын тіліне аудару / онлайн конвертер <http://www.translit.ru>

Қазақ тілінен латын әліпбиіне көшу / Онлайн конвертер <https://qazlat.kz>

Редакциялық алқа кеңес мақалаларды жариялау немесе қабылдамау құқығын өзіне қалдырады.

Біздің басылымға қайта басылған кезде сілтеме міндетті.

УВАЖАЕМЫЕ АВТОРЫ!

Приглашаем принять участие в размещении в нашем журнале своих материалов, посвященных актуальным проблемам в области высшего и послевузовского образования.

Журнал «Қазақстанның жоғары мектебі. Высшая школа Казахстана» осуществляет публикацию научных и практических статей по следующим направлениям:

• Теоретические материалы и эмпирические исследования по вопросам образовательной политики в области высшего образования

- Актуальные образовательные проекты в системе высшего образования
- Обеспечение качества высшего образования
- Цифровизация высшего образования
- Интернационализация
- Инновации в обучении и преподавании
- Имплементация принципов Болонского процесса

Целевая аудитория

Это научно-аналитическое издание для исследователей, аналитиков и практиков образования высших учебных заведений Казахстана, научно-исследовательских институтов, аналитических и общественных образовательных организаций, а также для широкого круга читателей, интересующихся проблемами развития высшего и послевузовского образования в современном обществе.

Правила для авторов

Журнал издается ежеквартально на казахском, русском и английском языках. За достоверность и значимость научных результатов и актуальность научного содержания работ, включая случаи выявления плагиата, ответственность несут авторы.

К публикации в журнале принимаются научные статьи, сообщения о конференциях, работе диссертационных советов, рецензии. Публикуемые научные статьи (в том числе обзоры) должны соответствовать тематическому направлению журнала.

Научная статья представляет собой изложение собственных выводов и промежуточных или окончательных результатов научного исследования, экспериментальной или аналитической деятельности, содержащее авторские разработки, выводы, рекомендации ранее не опубликованные и обладающие новизной; или посвященное рассмотрению ранее опубликованных научных статей, связанных общей темой (систематический обзор).

Статьи, поступившие в редакцию, проходят процедуру двойного «слепого» рецензирования. Рецензирование является закрытым для рецензентов и для авторов статей. В случае, когда рецензент указывает на необходимость внесения поправок в статью, автору в течение трех дней необходимо откорректировать и отправить обновленный материал в редакцию. Статьи, получившие положительную оценку рецензентов, отправляются на обсуждение и утверждение к публикации в редколлегию журнала. Статьи, имеющие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются.

Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует, что подаваемая статья не находится на рассмотрении в другом научном издании. Автор обязан надлежащим образом оформить все заимствования текста, таблиц, схем, диаграмм, иллюстраций. Использование чужого текста, воспроизведение цитат без указания автора, изменение результатов других исследований, плагиат в любой форме неприемлемы. В целях выявления и предотвращения научного плагиата в соответствии с «Положением об организации деятельности по выявлению и предотвращению научного плагиата» редакцией журнала проводится проверка на антиплагиат статей, представленных для публикации. Оригинальность текста должна составлять не менее 70%. В случае обнаружения плагиата, редколлегия имеет право отклонить статью от публикации и отказать автору в приеме очередной статьи.

Авторы должны с уважением и с пониманием относиться к работе редакции и рецензентов, своевременно устранять указанные недостатки.

Требования к написанию статей

Прием статей осуществляется в электронной форме на e-mail: higher.edu@n-k.kz. Редакция не производит прием печатных рукописей.

- Статьи должны быть актуальными, иметь высокий научный уровень, хороший стиль изложения, без длинных введений и повторений.
- Для публикации принимается ранее неопубликованный материал на казахском или русском или английском языках в формате Microsoft Word.
- Количество авторов не должно превышать трех человек на одну статью. К публикации в номер принимается не более двух статей от одного автора (включая материалы, подготовленные в соавторстве).
- Общий объем одной статьи от 5 до 10 страниц формата А4, шрифт Times New Roman, кегль 12, интервал одинарный, абзацный отступ – 1 см, поля со всех сторон по 2 см, выравнивание – по ширине.
- Сокращения слов не допускаются, кроме общепринятых (СНГ, НИИ, ЮНЕСКО). Аббревиатуры включаются в текст лишь после их первого упоминания с полной расшифровкой. Например, Центр Болонского процесса и академической мобильности (далее – ЦБПиАМ).
- Допускается наличие таблиц, формул и рисунков по тексту, количеством не более пяти единиц. Обязательно наличие подрисуночных подписей и подписей к таблицам в виде: “Рис. 1. Название рисунка”, “Таб. 1. Название таблицы”. Не нумеруются таблица или рисунок, если они в тексте единственные.

- Рисунки размещаются в самом тексте статьи, должны быть высокого качества, а также содержаться в отдельной папке в формате JPEG. Рисунки должны быть чёткими, фотографии – высококачественными, диаграммы – в любом формате, совместимом с Word.
  - Подрисовочная подпись должна быть лаконичной, но ёмкой по содержанию (11 шрифт). Если рисунок приводится из другого издания, ссылка на него оформляется аналогично ссылке на печатное издание.
  - Таблицы должны быть наглядными, иметь название, порядковый номер. Содержание граф должно соответствовать их названию. Все данные внутри таблицы должны быть введены 10 шрифтом. Рекомендуемый размер таблицы – не более 1 страницы.
  - Таблицы, рисунки, диаграммы необходимо располагать после упоминания.
- Редакция оставляет за собой право на корректировку материала под печатный формат без искажения первоначального смысла. Авторский материал не возвращается.

Порядок оформления статей

1. В верхнем левом углу на 1-ой странице статьи указывается УДК – универсальная десятичная классификация и ГРНТИ/МРНТИ – Государственный рубрикатор научно-технической информации / Межгосударственный рубрикатор научно-технической информации.

УДК определяется на сайте <https://teacode.com/online/udc/>;

ГРНТИ определяется на сайте <https://clck.ru/TiFUg>

2. Через строку по центру заглавными буквами размещается название статьи на 3-х языках (казахский, русский и английский).

3. Через интервал ниже по левому полю фото автора (-ов) и сведения об авторе (-ах) на 3-х языках (казахский, русский и английский):

- ФИО полностью
- учёная степень и звание, должность
- полное название организации
- полный рабочий или домашний адрес (с указанием почтового индекса)
- номер мобильного телефона
- эл.почта.

4. Через строку ниже следует аннотация на казахском, русском и английском языках (4–6 предложений, 11 шрифт), раскрывающая основное содержание статьи, и ключевые слова или словосочетания (5–7 слов).

5. Через строку ниже помещают основной текст статьи (12 шрифт).

6. После основного текста статьи в обязательном порядке предоставляется ссылки на литературу.

Ссылки на литературу оформляются числами в квадратных скобках с указанием страниц (если есть). Источники использованная научная литература (монографии, статьи, тезисы, авторефераты, интернет-ресурсы и т. д.) приводятся в конце статьи в разделе «Список литературы» в порядке последовательного их упоминания в тексте. Список литературы должен содержать только те источники, на которые даются ссылки в тексте, нумерация источников – по мере появления в тексте. Где это возможно должны быть приведены полные интернет-адреса (URL) для ссылок. Все библиографические данные должны быть тщательно выверены. Рекомендуемое количество литературы: 7–15 источников.

Список литературы предоставляется на двух языках: языке публикации статьи и отдельным блоком на английском языке (References), дополнительно с указанием русскоязычных источников на латинице с сохранением текста оригинала и использованием алфавита транслитерации. Если статья публикуется на английском языке, то Список литературы приводится только на английском языке.

В конце каждого номера преобразованного списка литературы нужно указать в круглых скобках оригинальный язык данного источника, на английском языке. Например, (in Russian), (in Kazakh).

Литература, представленная на кириллице, дается в двух вариантах – в оригинале и романизированным алфавитом (транслитерация):

Перевод с русского на латиницу / Онлайн конвертер <http://www.translit.ru>

Перевод с казахского на латиницу / Онлайн конвертер <https://qazlat.kz>

Редакционная коллегия совет оставляет за собой право публикации или отклонения статей.

Ссылка при перепечатке на наше издание обязательна.

DEAR AUTHORS!

We invite you to take part in publishing in our journal of your materials on topical issues in the field of higher and postgraduate education.

Journal «Higher School of Kazakhstan» publishes scientific and practical articles in the following areas:

- Theoretical materials and empirical research on educational policy in the field of higher education
- Actual educational projects in the higher education system
- Quality assurance in higher education
- Digitalization of higher education
- Internationalization
- Innovation in teaching and learning
- Implementation of the principles of the Bologna Process

The target audience

Scientific and analytical publication for researchers, analysts and educational practitioners of higher educational institutions of Kazakhstan, research institutes, analytical and public educational organizations, as well as for a wide range of readers interested in the development of higher and postgraduate education in modern society.

Rules for authors

The journal is published quarterly in Kazakh, Russian and English. The authors are responsible for the reliability and significance of scientific results and the relevance of the scientific content of works, including cases of detection of plagiarism.

Scientific articles, reports on conferences, work of dissertation councils, reviews are accepted for publication in the journal. Published scientific articles (including reviews) must correspond to the thematic area of the journal.

A scientific article is a statement of one's own conclusions and intermediate or final results of scientific research, experimental or analytical activity, containing author's developments, conclusions, recommendations that have not been previously published and are new; or reviewing previously published scientific articles related to a common topic (systematic review).

Articles submitted to the editorial office undergo a double-blind peer review procedure. Peer review is closed to reviewers and authors of articles. In the event that the reviewer indicates the need to amend the article, the author must correct and send the updated material to the editor within three days. Articles that have received a positive assessment of the reviewers are sent for discussion and approval for publication to the editorial board of the journal. Articles with a negative review are not accepted for reconsideration.

By submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees that the submitted article is not under consideration in another scientific publication. The author is obliged to formalize properly all borrowings of text, tables, diagrams, diagrams, illustrations. The use of someone

else's text, the reproduction of quotations without the indication of the author, changes in the results of other studies, plagiarism in any form are unacceptable. In order to identify and prevent scientific plagiarism in accordance with the «Regulations on the organization of activities to identify and prevent scientific plagiarism», the editorial board of the journal conducts an anti-plagiarism check of articles submitted for publication. The originality of the text must be no less than 70%. If plagiarism is found, the editorial board has the right to reject the article from publication and refuse to accept the next article for the author.

Authors should respect the work of the editorial board and reviewers with respect and understanding, and promptly eliminate these shortcomings.

Requirements for paper writing

Articles are accepted in electronic form by e-mail: higher.edu@n-k.kz . The editors do not accept printed manuscripts.

- Articles should be relevant, have a high scientific level, good presentation style, without lengthy introductions and repetitions.

- Previously unpublished material in Kazakh or Russian or English in Microsoft Word format is accepted for publication.

- The number of authors should not exceed three people per article. No more than two articles from one author (including materials prepared in co-authorship) are accepted for publication per issue.

- The total volume of one article is from 5 to 10 A4 pages, Times New Roman font, size 12, single spacing, paragraph indentation - 1 cm, margins on all sides by 2 cm, alignment - in width.

- Abbreviations of words is not allowed, except for the generally accepted ones (CIS, UNESCO etc.). Abbreviations are included in the text only after their first mention with full deciphering. For example, the Bologna Process and Academic Mobility Center (hereinafter - BPAMC).

- The use of tables, formulas and figures in the text is allowed in the amount of no more than five units. It is obligatory to have captions and captions to tables in the form: "Fig. 1. Name of the figure", "Tab. 1. Table name". A table or figure is not numbered if it is the only one in the text.

- Pictures are placed in the text of the article, must be of high quality, and also contained in a separate folder in JPEG format. Drawings must be clear, photographs must be of high quality, diagrams must be in any Word-compatible format.

- Figure names should be laconic, but capacious in content (11 fonts). If the figure is from another edition, the link to it is made in the same way as the link to the printed edition.

- Tables should be descriptive, have a title, serial number. The content of the columns must correspond to their title. All data inside the table must be entered in font 10. The recommended table size is no more than 1 page.

- Tables, figures, diagrams must be placed after the mention.

The editors reserve the right to correct the material for the printed format without distorting the original meaning. Author's material is not returned.

The order of registration of articles

1. In the upper left corner on the 1st page of the article, the UDC is indicated - universal decimal classification and SRSTI / IRSTI - State rubricator of scientific and technical information / Interstate rubricator of scientific and technical information.

UDC is defined on the website <https://teacode.com/online/udc/>;

SRSTI is defined on the website <https://clck.ru/TiFUg>

2. Through the line in the center, the title of the article in 3 languages (Kazakh, Russian and English) is placed in capital letters.

3. At an interval below the left margin, a photo of the author (s) and information about the author (s) in 3 languages (Kazakh, Russian and English):

- Full name
- academic degree and title, position
- full name of the organization
- full work or home address (including postal code)
- Telephone number
- email.

4. A line below is followed by an abstract in Kazakh, Russian and English (4–6 sentences, font size 11), revealing the main content of the article, and key words or phrases (5–7 words).

5. Through the line below, place the main text of the article (12 font).

6. After the main text of the article, references to the literature must be provided.

References to literature are formatted with numbers in square brackets indicating pages (if any). Sources and used scientific literature (monographs, articles, abstracts, abstracts, Internet resources, etc.) are given at the end of the article in the «References» section in the order of their sequential mention in the text. The list of references should contain only those sources that are referenced in the text, the numbering of sources - as they appear in the text. Where possible, complete Internet addresses (URLs) for links should be provided. All bibliographic data must be carefully checked. Recommended amount of literature: 7–15 sources.

The list of references is provided in two languages: the language of publication of the article and a separate block in English (References), additionally indicating the Russian-language sources in the Latin alphabet, preserving the original text and using the transliteration alphabet. If the article is published in English, then the References are given in English only.

At the end of each number of the converted bibliography, you must indicate in parentheses the original language of this source, in English. For example, (in Russian), (in Kazakh).

Literature presented in Cyrillic is given in two versions - in the original and in the romanized alphabet (transliteration):

Translation from Russian to Latin / Online converter <http://www.translit.ru>

Translation from Kazakh to Latin / Online converter <https://qazlat.kz>

The editorial board council reserves the right to publish or reject articles.

A link when reprinting to our publication is required.